

ROK ZAŁOZENIA 1988

**PRZEDSIĘBIORSTWO
GOSPODARKI GRUNTAMI**
10 – 683 OLSZTYN, ul. Augustowska 23a
tel./fax. 89 527 33 23

E-Mail: pgg@topoz.com.pl [http:// www.topoz.com.pl](http://www.topoz.com.pl)
konto : Nordea Bank Polska S.A. O/Olsztyn
14 1440 1228 0000 0000 0401 2941
NIP : 739 – 302 – 04 – 62

Załącznik do uchwały Nr
Rady Gminy Brodnica
z dnia

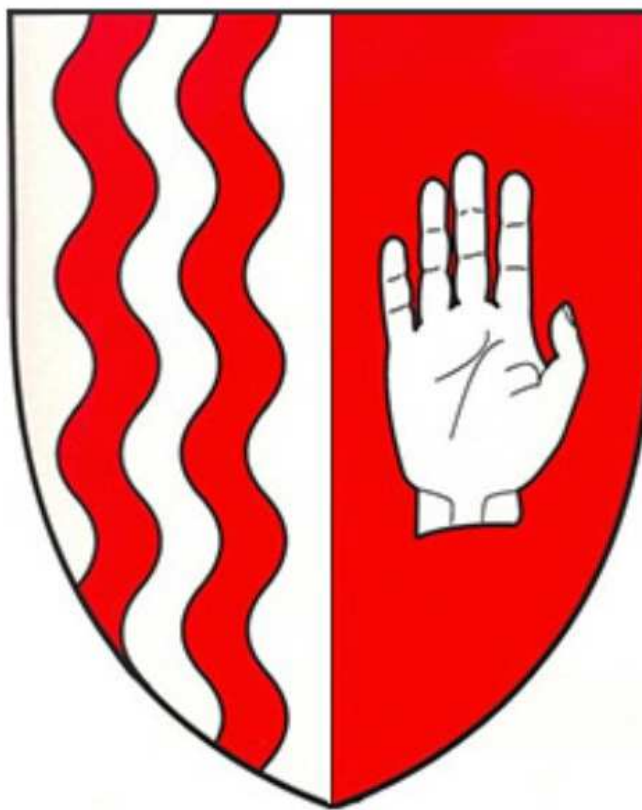
STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BRODNICA

CZEŚĆ II KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTREZENNEGO GMINY BRODNICA

BRODNICA, 2015 r.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

CZEŚĆ II

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BRODNICA

SKŁAD ZESPOŁU AUTORSKIEGO

mgr inż. Maciej Wronka

mgr inż. Michał Romański

mgr inż. Zuzanna Wiśniewska

mgr inż. Daria Rólkowska

mgr inż. Agnieszka Tymowicz

inż. Grzegorz Prusik

SPIS TREŚCI

1. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ GMINY ORAZ PRZEZNACZENIU TERENÓW	4
2. OBSZARY ORAZ ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, OCHRONY PRZYRODY, KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I UZDROWISK	11
3. OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ	40
4. GRANICE TERENÓW ZAMKNIĘTYCH I ICH STREF OCHRONNYCH.....	58
5. OBIEKTY LUB OBSZARY, DLA KTÓRYCH WYZNACZA SIĘ W ZŁOŻU KOPALINY FILAR OCHRONNY.....	59
6. OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREF OCHRONNYCH ORAZ OBOWIĄZUJĄCE NA NICH OGRANICZENIA PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ, ZGODNIE Z PRZEPISAMI USTAWY Z DNIA 7 MAJA 1999 R. O OCHRONIE TERENÓW BYŁYCH HITLEROWSKICH OBOZÓW ZAGŁADY (Dz. U. Nr 41, poz. 412 ORAZ Z 2002 R. Nr 113, poz. 984 i Nr 153, poz. 1271).....	59
7. KIERUNKI I ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ	59
8. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGORZENIA POWODZIĄ I OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH.....	61
9. OBSZARY, NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU LOKALNYM... 61	
10. OBSZARY, DLA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO, O ZNACZENIU PONADLOKALNYM, ZGODNIE Z USTALENIAMI PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I USTALENIAMI PROGRAMÓW, O KTÓRYCH MOWA W ART. 48 UST. 1 USTAWY O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM.....	62
11. OBSZARY, DLA KTÓRYCH OBOWIĄZKOWE JEST SPORZĄDZENIE MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH, W TYM OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEPROWADZENIA SCALEŃ I PODZIAŁU NIERUCHOMOŚCI, A TAKŻE OBSZARY ROZMIESZCZENIA OBIEKTÓW HANDLOWYCH O POWIERZCHNI SPRZEDAŻY POWYŻEJ 2000 M ² ORAZ OBSZARY PRZESTRZENI PUBLICZNEJ	66
12. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCEŃ, REHABILITACJI I REKULTYWACJI.	67
13. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	67
14. OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU LOKALNYM	73
15. SYNTEZA OPRACOWANIA	75
16. BIBLIOGRAFIA:.....	90

1. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ GMINY ORAZ PRZEZNACZENIU TERENÓW

Zadaniem Studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, w tym identyfikacja ważniejszych walorów środowiska przyrodniczego, problemów zagospodarowania przestrzennego oraz potrzeb rozwojowych użytkowników przestrzeni. W oparciu o analizę wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy, określono kierunki jej rozwoju przestrzennego.

1.1. PRZESŁANKI KSZTAŁTOWANIA STRUKTURY PRZESTRZENNEJ GMINY

Kierunki zagospodarowania przestrzennego przedstawione w Studium są wynikiem zarówno uwarunkowań zewnętrznych, jak również wewnętrznych rozwoju gminy. Uwarunkowania te zostały zidentyfikowane w dokumentach strategicznych, programujących rozwój gminy nie tylko w aspekcie lokalnym, ale i w aspekcie powiązań z obszarem powiatu, województwa oraz kraju. Podstawowymi dokumentami, uwzględniającymi uwarunkowania zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne, wraz z postulatami istotnymi dla kształtowania przyszłej struktury przestrzennej gminy Brodnica, są:

a) W zakresie uwarunkowań wewnętrznych:

- Strategia Rozwoju Gminy Brodnica na lata 2007- 2015;
- Plan Rozwoju Lokalnego miejscowości Cieleńca na lata 2008-2015;
- Plan Rozwoju Lokalnego miejscowości Gorczenica na lata 2008-2015.

b) W zakresie uwarunkowań zewnętrznych:

- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego;
- Strategia Rozwoju Powiatu Brodnickiego w latach 2007-2013;
- *Projekt Strategii Rozwoju Powiatu Brodnickiego w latach 2014-2022;*
- Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego miasta Brodnicy na lata 2001- 2010.

Z wyżej wymienionych dokumentów wynika, że kluczowymi, dla przyszłości gminy, zadaniami o znaczeniu ponadlokalnym są:

- przebudowa w parametrach klasy technicznej GP drogi krajowej nr 15 (Trzebnica – Gniezno – Strzelno – Inowrocław – Toruń – Brodnica – Ostróda, z budową drugiej jezdni i budową obwodnicy miasta Brodnica;
- rozwój aktywności gospodarczej i społecznej wzdłuż drogi krajowej nr 15;

- przebudowa w klasie technicznej Z drogi wojewódzkiej nr 543 (Paparzyn – Radzyń Chełmiński – Jabłonowo Pomorskie – Grzybno – Szabda);
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr 544 do klasy technicznej G na odcinku Brodnica – Mława wraz z budową obwodnicy miasta Brodnica. *Obwodnica miasta Brodnica jest aktualnie w trakcie realizacji;*
- budowa po roku 2020, Centralnej Magistrali Kolejowej o prędkości powyżej 300 km/h relacji Warszawa – Wyszogród – Sierpc – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Prabuty – Gdańsk;
- osiągnięcie prędkości do 120 km/h oraz elektryfikację linii kolejowej nr 208 relacji Działdowo – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Grudziądz – Tuchola – Chojnice, poprzez jej przebudowę;
- przebudowa linii kolejowych znaczenia państwowego z przystosowaniem do ruchu z prędkością do 120 km/h w tym drogi nr 209 Brodnica – Bydgoszcz;
- *Budowa gazociągu wysokiego ciśnienia Brodnica – Lubawa, (aktualnie jest realizowany gazociąg wysokiego ciśnienia Brodnica - Nowe Miasto Lubawskie);*
- uporządkowanie gospodarki ściekowej w obszarze gmin wiejskich poprzez budowę oczyszczalni i sieci kanalizacyjnych dla miejscowości o zwartej zabudowie.

W wyniku przeprowadzonej analizy uwarunkowań gminy Brodnica łatwo można zauważyć, że pozostaje ona pod silnym wpływem miasta Brodnica, leżącego w centrum granic administracyjnych gminy. Miasto jako ośrodek koncentracji potencjału gospodarczego i społecznego wywiera silny wpływ na kształtowanie się struktur przestrzennych gminy. Jego intensywny rozwój pociąga, bowiem, za sobą poważne zmiany w strukturze przestrzennej gminy. W obszarach bezpośrednio przylegających do granic miasta Brodnicy, zaznacza się wyraźny rozwój budownictwa mieszkaniowego jednorodzinnego. Wiąże się to ze zmianą dotychczasowego rolniczego wykorzystania terenów. Można to w szczególności zaobserwować na przykładzie miejscowości Cielęta, Wybudowanie Michałowo, Szabda, Kruszynki, Podgórz, Moczadła oraz Karbowo, które stanowią strefę podmiejską.

W miejscowościach tych silnie rozwinęła się funkcja mieszkaniowa, a wraz z nią poprawił się stan infrastruktury technicznej. Duży wpływ na rozwój zabudowy nie tylko mieszkaniowej, ale także usługowej i przemysłowej mają drogi nadrzędnego i podstawowego układu komunikacyjnego a mianowicie droga krajowa nr 15 oraz drogi wojewódzkie nr: 560, 544, 543, tam bowiem lokuje się najwięcej zabudowy tego rodzaju. W związku z wyczerpywaniem

się wolnych do zabudowy obszarów miasta i z panującą tendencją do osiedlanie się ludności w ośrodkach wiejskich dalszy rozwój miejscowości podmiejskich będzie się nasilał i coraz większe obszary podmiejskie będą ulegały urbanizacji, co niewątpliwie przyniesie gminie nie tylko rozwój infrastruktury ale także wymierne korzyści z wpływu do budżetu podatków od gruntu, nieruchomości a także PIT.

Na dalszy rozwój gminy duży wpływ będzie miała modernizacja systemu komunikacyjnego. Przebudowa drogi krajowej numer 15 do parametrów technicznych GP wraz z budową drugiej jezdni i podłączeniem całości do obwodnicy miasta Brodnica przyczyni się znacząco do zwiększenia płynności ruchu. Będzie to też miało wymierne korzyści dla miasta Brodnica, w którym zmniejszy się ilość aut przejeżdżających tylko tranzytem, a niewątpliwie przyczyniających się powstawania korków. Przebudowa dróg wojewódzkich zapewni bardziej komfortowy dojazd do drogi krajowej nr 15 a co za tym idzie dalsze poruszanie się w głąb kraju. Wyższa klasa poszczególnych dróg wojewódzkich przyczyni się do poprawy warunków jazdy dla samych mieszkańców gminy Brodnica jak i Powiatu brodnickiego. Kluczową rolę odgrywa tutaj droga wojewódzka nr 544, której modernizacja do klasy technicznej G na odcinku Brodnica – Mława, znacznie ułatwi i skróci dojazd do stolicy kraju. Na rozwój gminy duży wpływ może mieć jej położenie geograficzne o co za tym idzie uwarunkowania przyrodnicze.

Polityka zagospodarowania przestrzennego powinna więc prowadzić do rozwoju wielokierunkowego obejmującego nie tylko gospodarkę rolną, leśną i mieszkaniową ale i turystyczną, w tym agroturystyczną (zachowanie i rozwój dotychczasowych form turystyki, tworzenie ułatwień i zachęt dla inwestorów usług turystycznych, stworzenie systemu promocji oferty turystycznej). Ważne stają się przy tym działania na rzecz poprawy środowiska przyrodniczego (ochrona istniejących zasobów przyrodniczych, poprawa funkcjonowania środowiska przyrodniczego oraz eliminacja zagrożeń środowiska) i wyposażenia infrastrukturalnego (wyposażenie terenów w niezbędne urządzenia infrastruktury technicznej, modernizacja i utwardzenie dróg, budowa chodników i ścieżek rowerowych). Efektem kumulacyjnym powinno być znaczne podniesienie jakości życia mieszkańców oraz wyrównanie poziomu wyposażenia infrastrukturalnego.

1.2. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ

Powyżej określone zadania w znacznym stopniu determinują prowadzenie polityki przestrzennej gminy, polegającej na alokacji przestrzennej inwestycji celu publicznego (w

rozumieniu przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) i kształtowaniu elementów struktury zagospodarowania przestrzennego. Zadania ponadlokalne celu publicznego wraz z zadaniami o znaczeniu lokalnym stanowią główny instrument realizacji polityki przestrzennej gminy z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju. Zasady rozumianej jako utrzymywanie względnej równowagi funkcjonalno - przestrzennej między: ekologiczną, społeczną i ekonomiczną sferą rozwoju gminy.

W zakresie rozwoju funkcji społecznych przewiduje się:

- utrzymanie obecnego i dalszy rozwój poziomu wyposażenia w infrastrukturę społeczną, w tym, w zakresie szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego;
- rozwój usług sportu i rekreacji poprzez budowę obiektów sportowych w miejscowościach: Karbowo, Gorczenica, Kruszynki, Szabda, Cielęta, Gortatowo,
- rozwój usług turystycznych i agroturystycznych w miejscowościach: Kominy, Cielęta; Mszano, Szczuka, Karbowo, Niewierz, Wybudowanie Michałowo, Gorczenica;
- rozwój usług kulturalnych.

W zakresie rozwoju funkcji mieszkaniowej przewiduje się:

- dopełnienie oraz udostępnienie nowych terenów pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną w miejscowościach Karbowo, Szabda, Mszano, Gorczenica, Wybudowanie Michałowo, Podgórz, Cielęta;

W zakresie rozwoju funkcji gospodarczych przewiduje się:

- przeznaczenie nowych terenów do zainwestowania pod przemysł i usługi m.in. wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 560;
- rozwój i przekształcenie obszarów usługowo – handlowych;
- wyposażanie terenów mieszkaniowych w podstawowe usługi obsługi ludności.

W zakresie rozwoju funkcji kulturowych:

- ochrona zabytkowych obiektów i obszarów o najwyższej wartości historycznej;
- rewaloryzacja i rewitalizacja zdegradowanych obiektów i obszarów o walorach zabytkowych.

W zakresie rozwoju systemu ochrony przyrody i kształtowania zieleni:

- utrzymanie istniejącej zieleni;
- powołanie nowych form prawnej ochrony przyrody;
- urządzenie terenów rekreacyjnych – zielonych;

- zachowanie terenów rolnych (łąki i pastwiska) jako terenów czynnych biologicznie.

W następstwie przeprowadzonej analizy uwarunkowań w gminie Brodnica wyznaczono, po uwzględnieniu wyżej wymienionych zadań o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym, następujące strefy przestrzenne składające się na działania polityki przestrzennej gminy:

- obszary zabudowanych wiejskich jednostek osadniczych wskazanych do przekształceń i uzupełnień zabudowy – obejmujące zainwestowane obszary, które pozwalają na dalszy rozwój zabudowy, stanowiący kontynuację dotychczas ukształtowanej struktury urbanistycznej;
- strefa rozwoju zabudowy w funkcji mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej – obejmuje obszary niezainwestowane bądź zainwestowane w niewielkim stopniu przeznaczone do rozwoju funkcji mieszkaniowej oraz usługowej o niewielkim stopniu uciążliwości;
- strefa rozwoju zabudowy w funkcji produkcyjno-usługowej – obejmuje obszary niezainwestowane bądź zainwestowane w niewielkim stopniu przeznaczone do rozwoju funkcji produkcyjno-usługowej o większym stopniu uciążliwości;
- strefa rozwoju zabudowy rekreacyjno – turystycznej – obejmuje obszary predysponowane do rozwoju zabudowy niezbędnej dla funkcjonowania turystyki, oraz zabudowy o charakterze rekreacyjnym.

Przedstawione powyżej strefy stanowią uszczegółowienie wskazań dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych wyznaczonych w studium i są kontynuacją polityki przestrzennej wyrażonej przy kształtowaniu stref przestrzennych.

Obszary kontynuacji zabudowy objęte są priorytetem wyposażenia w infrastrukturę techniczną stanowiącego zobowiązanie publiczno-prawne gminy z tytułu przepisów ustawy o samorządzie gminnym oraz dyrektywy „ściekowej” UE (91/271/EWG). Warunkiem inwestowania na w/w obszarach jest wyprzedzająca budowa systemu kanalizacji wodnościekowej.

Art. 43 Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001r.–(*tekst jednolity Dz. U. 2012 poz. 145 ze zmianami*) wprowadza obowiązek wyznaczenia systemu kanalizacji zbiorczej dla ścieków komunalnych dla aglomeracji o równoważonej liczbie mieszkańców powyżej 2 tysięcy. Jest to element krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych.

Gmina Brodnica należy do aglomeracji powołanej Rozporządzeniem Wojewody Kujawsko-Pomorskiego Nr 31/2006 z dnia 04 kwietnia 2006 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji

Brodnica (Dz. U. Nr 48, poz. 814, z dnia 21 kwietnia 2006 r.). Należałoby jednak zaznaczyć, że granice wyznaczonej tym rozporządzeniem aglomeracji wymagają znacznej korekty z uwagi na zbyt małą gęstość zaludnienia w gminie, aby podłączyć mieszkańców do sieci. Wyznaczone pod zainwestowanie obszary graniczące z miastem, Brodnica oraz ich docelowe przeznaczenie zostały przemyślane i zgrane z studium uwarunkowań miasta Brodnicy, aby nie kolidowały, lecz współgrały, z przeznaczeniem terenu po drugiej stronie granicy.

1.3. KIERUNKI I WSKAŹNIKI KSZTAŁTOWANIA PRZESTRZENI

Studium proponuje następujące wskaźniki dotyczące projektowanej zabudowy na terenach gminy Brodnica:

- optymalna wielkość nowo wydzielanej działki budowlanej dla budynku wolnostojącego w zabudowie jednorodzinnej - 1500 m² (minimum 1000 m²);
- optymalny udział zabudowy działki w zabudowie jednorodzinnej na poziomie – 30%;
- optymalny udział powierzchni czynnej biologicznie w stosunku do powierzchni działki powinien wynosić dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej - 70 %;
- zabudowę mieszkaniową jednorodziną należy kształtować do optymalnej wysokości 3 kondygnacji wraz z poddaszem użytkowym;
- w zabudowie jednorodzinnej wskazane jest kształtowanie zadaszenia w formie dwu – i wielospadowych dachów o nachyleniu połaci dachowych w przedziale 30 - 45°;
- optymalny udział powierzchni czynnej biologicznie w stosunku do powierzchni działki powinien wynosić dla zabudowy mieszkaniowo-usługowej – 40 %;
- optymalny udział powierzchni czynnej biologicznie w stosunku do powierzchni działki powinien wynosić dla zabudowy przemysłowo-usługowej – 20 %.

1.4. TERENY PROPONOWANE DO OBJĘCIA OGRANICZENIEM I ZAKAZEM ZABUDOWY

- Z tytułu przepisów o ochronie środowiska, techniczno-budowlanych i norm lokalizacja obiektów budowlanych lub zmiana sposobu zagospodarowania terenu w pasie ograniczonego użytkowania o szer. min. 20 m od osi linii WN 110 kV oraz w pasie technicznym o szer. 6,5 m w obie strony od osi linii napowietrznych SN 15 kV może nastąpić w uzgodnieniu i na warunkach gestora sieci;
- Z tytułu przepisów określających warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe, należy przyjąć stosowną strefę kontrolowaną;

- Dla rurociągu naftowego należy zachować strefę bezpieczeństwa o szerokości minimum 40 m, której środek stanowi oś rurociągu. Strefa ta ma być użytkowana według pierwotnego przeznaczenia tj. rolniczo. Strefa powinna być wolna od wszelkiego rodzaju budowli, ogrodzeń, składów materiałów itp. Nie należy sadzić drzew w odległości mniejszej niż 5 m od rurociągu naftowego i kabla światłowodowego. Tereny działek budowlanych powinny znajdować się poza strefą bezpieczeństwa rurociągu naftowego;
- Z tytułu przepisów kolejowych, obowiązuje zakaz zabudowy budynkami w stosownej odległości od obszarów kolejowych określonych w tych przepisach;
- Z tytułu przepisów drogowych, obowiązuje zakaz zabudowy budynkami mieszkalnymi w odległości określonej w tych przepisach;
- Z tytułu przepisów ustawy Prawo Wodne: pasy ochronne o szerokości 1,5 m wzdłuż cieków wodnych, w celu konieczności umożliwienia wypełnienia ustawowych obowiązków przez właścicieli wód.
- Zakazem zabudowy obejmuje się obszar zlokalizowany między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w którym wytyczono trasę wału przeciwpowodziowego. *Zakazem zabudowy objęte są również obszary szczególnego zagrożenia powodzią. Na obszarach tych obowiązują dodatkowo zakazy wykonywania robót i czynności, które mogą utrudnić ochronę przed powodzią, zwiększyć zagrożenie powodziowe lub spowodować zagrożenie dla jakości wód w przypadku wystąpienia powodzi. Dopuszcza się możliwość zwolnienia z tych zakazów zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy Prawo wodne. Z wyżej wymienionych zakazów obowiązujących na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią, jeśli nie utrudni to zarządzania ryzykiem powodziowym, w drodze decyzji może zwolnić dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej.*
- W granicach obszarów chronionego krajobrazu – zakaz lokalizowania zabudowy w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkami określonymi w stosownych przepisach odrębnych.
- Tereny objęte ograniczeniami zabudowy wynikającymi z przepisów odrębnych:
- Obszary NATURA 2000
- Ograniczeniem zabudowy obejmuje się grunty rolne stanowiące użytki rolne I-III klasy bonitacyjnej, grunty leśne stanowiące własność Skarbu Państwa. Ustawa o

ochronie gruntów rolnych i leśnych w pierwszej kolejności do zmiany przeznaczenia wskazuje grunty najslabszych klas bonitacyjnych. Wyłączenia gruntów klas wyższych powinny następować wyłącznie w uzasadnionych przypadkach. Proces wyłączenia gruntów z użytkowania rolniczego i leśnego regulują przepisy ww. ustawy.

- *Ograniczeniem zabudowy objęte są tereny w sąsiedztwie czynnych cmentarzy. Zabudowę mieszkaniową oraz zakłady związane z produkcją i obrotem artykułami spożywczymi należy lokalizować w odległościach 150m lub 50m w zależności od podłączenia do sieci wodociągowej wszystkich obiektów z pomieszczeniami na stały pobyt ludzi, zgodnie z przepisami o cmentarzach i chowaniu zmarłych.*
- **2. OBSZARY ORAZ ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, OCHRONY PRZYRODY, KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I UZDROWISK**

2.1 PARK KRAJOBRAZOWY

Utworzony uchwałą Nr V/32/85 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu z dnia 29 marca 1985 r. w sprawie ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych na terenie części Pojezierza Brodnickiego (Dz. Urz. Woj. Tor. Nr 5, poz. 135).

Celem utworzenia parku było zapewnienie warunków dla aktywnych form ochrony i kształtowania środowiska z dopuszczeniem wyłącznie niekolizyjnych form turystyki krajobrazowej. Park stał się naturalną osłoną dla rezerwatów przyrody oraz terenem badań naukowych. Rozporządzeniem nr 18/97 Wojewody Toruńskiego z dnia 30 maja 1997 roku (Dz. Urz. Woj. Tor. Nr 19, poz. 145) dokonano reorganizacji granic Brodnickiego Parku Krajobrazowego. Powiększono obszar Parku przez włączenie w jego granice części otuliny, a pozostałą część otuliny pozbawiono tej formy ochrony. Powierzchnia zwiększyła się do 8001 ha, co stanowi 59,8% powierzchni gminy. Pozostała część otuliny tj. 2379 ha została włączona w granice sąsiadującego z Parkiem obszaru chronionego krajobrazu „Obszar doliny Drwęcy”. W 2005 r. doszło do powiększenia Parku o jezioro Bachotek i tzw. Bagienną Dolinę Drwęcy, która jest cenną ostoją ptactwa wodno-błotnego (Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 PLB040002). Obecnie na terenie Brodnickiego Parku Krajobrazowego w zasięgu województwa kujawsko-pomorskiego obowiązują przepisy rozporządzenia nr 24/2006 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 lutego 2006 r. w sprawie Brodnickiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Kuj.- Pom. Nr 34, poz. 541).

Brodnicki Park Krajobrazowy zajmuje centralną część Pojezierza Brodnickiego. Równoległe przebiegające głębokie rynny subglacjalne (do głębokości około 40 m), rozcinające powierzchnię sandru brodnickiego (rynnny: Strugi Brodnickiej i Skarlanki) kształtują rzeźbę terenu. Występują tu również formy akumulacji glacialnej: moreny czołowe (Wichulec, Zbiczno) oraz kemy i ozy (okolice Pokrzydowa). Obszar wysoczyzny morenowej i sandru, poza rynnami subglacjalnymi, urozmaicają różnej wielkości obniżenia wytopiskowe. Na terenie Parku znajduje się około 45 jezior, w większości występujących w rynnach subglacjalnych, układających się w charakterystyczne równoległe ciągi. Część jezior ma powierzchnię ponad 100 hektarów: Sosno – 198 ha, Zbiczno – 128 ha i Ciche – 110 ha. Niektóre jeziora osiągają znaczne głębokości np. jez. Zbiczno – 41,6 m. Osią hydrograficzną Parku jest Skarlanka – jeden z bardziej atrakcyjnych szlaków kajakowych w Polsce. Wody BPK należą do najczystszych w regionie. Dominującym typem zbiorowisk roślinnych są lasy. Wśród zbiorowisk borowych przeważają bory świeże, rzadziej spotykane są bory suche i mieszane. Lokalnie występują również płaty boru bagiennego (na śródleśnych torfowiskach w otoczeniu jezior). Interesujące są również różne postacie grądów. Najbardziej powszechne są grądy wysokie (dębowo – grabowe). W składzie grądów występują prawie wszystkie gatunki rodzime drzew liściastych: lipy, klony, dęby, buki. Dla Parku charakterystyczny jest las liściasty z bukiem, objęty ochroną w rezerwacie „Mieliwo”. W lasach grądowych charakterystyczne jest bogate runo, rozwijające się wczesną wiosną. Wśród roślin grądowych wiele jest objętych ochroną. Przy granicy spotyka się też świetlistą dąbrowę (Tama Brodzka). Na terenach podmokłych (otoczenie jezior, dolina Skarlanki i Strugi Brodnickiej) występuje łąg olszowy, z olszą czarną jako gatunkiem przeważającym w zbiorowisku. Jako domieszka rośnie olsza szara, jesion wyniosły, klon jawor, topole, wierzby. Na podobnych siedliskach występuje ols oraz zarośla łożowe z różnymi gatunkami wierzb. Powszechne są również łąki świeże i wilgotne. Wśród zbiorowisk roślinnych należy również wymienić bardzo różnicowane zbiorowiska roślinności wodnej i bagiennnej (szuwały, turzycowiska, zbiorowiska rdestnic, torfowiska).

2.2 REZERWATY PRZYRODY

Na terenie gminy Brodnica zlokalizowane są następujące rezerwaty przyrody:

Jar Grądowy Cieleta – rezerwat leśny, częściowy, utworzony w 2003 r., chroniony jest tu grąd subkontynentalny, grąd zboczowy i żyzne buczyny niżowe;

Rzeka Drwęca – utworzony Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 27.07.1961 r., obejmuje rzekę Drwęcę, w tym Rypienicę. Jest to rezerwat ichtiologiczny, częściowy, o pow. 1247,98 ha, na terenie gminy powierzchnia wynosi 55,54 ha. Utworzony został dla ochrony ryb łososiowatych (łososia, troci, pstrąga) oraz certy (karpionate).
Miejsce występowania rzadkiego minoga rzecznoego;

Zamieszczony poniżej rysunek (rys. 8) obrazuje przestrzenne rozmieszczenie w/w rezerwatów. Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku, (tekst jednolity Dz. U. 2013 poz. 627 z późniejszymi zmianami), na obszarze rezerwatu przyrody zabrania się między innymi:

- budowy lub przebudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom rezerwatu przyrody;
- chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
- polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody;
- pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów;
- użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
- zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
- pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
- niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
- palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;
- stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;

- *zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;*
- *połowu ryb i innych organizmów wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w zadaniach ochronnych;*
- *ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;*
- *wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony, psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas oraz psów asystujących w rozumieniu art. 2 pkt 11 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.);*
- *wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;*
- *ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach stanowiących własność parków narodowych lub będących w użytkowaniu wieczystym parków narodowych, wskazanymi przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;*
- *umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;*
- *zakłócania ciszy;*
- *używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;*
- *wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;*
- *biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych regionalnego dyrektora ochrony środowiska;*
- *prowadzenia badań naukowych bez zgody regionalnego dyrektora ochrony środowiska;*

- *wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska;*
- *wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych;*
- *organizacji imprez rekreacyjno bez zgody regionalnego dyrektora ochrony środowiska.*

2.3 OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Część terenów gminy Brodnica (zgodnie z załącznikiem graficznym do studium) znajduje się w granicach obszaru chronionego krajobrazu „Doliny Drwęcy”. Obszary chronionego krajobrazu, zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, to tereny chronione ze względu na wyróżniające się krajobrazowo obszary o różnych typach ekosystemów, wartościowe w szczególności ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką i wypoczynkiem lub ze względu na istniejące albo odtwarzane korytarze ekologiczne. Głównym celem ochrony obszarów chronionego krajobrazu jest zachowanie możliwie niezmienionej, atrakcyjnej formy, walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych dla różnej działalności człowieka, w tym dla potrzeb turystyki i rekreacji. Gospodarowanie na tych terenach podlega dość rygorystycznym reżimom ochronnym, gdyż w granicach obszaru obowiązują zakazy zawarte w Uchwale Nr VI/106/11 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 marca 2011 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z 2011 Nr 99, poz. 793), tj.:

- *zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką,*
- *realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,*
- *likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych,*

- *wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu,*
- *wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych,*
- *dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalnej gospodarce wodnej lub rybackiej,*
- *likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych,*
- *lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej.*

Zakaz, o którym mowa w pkt. 2, nie dotyczy realizacji nowych lub rozbudowy i modernizacji istniejących przedsięwzięć, mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oddziaływania na środowisko wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę obszarów.

Zakaz, o którym mowa w pkt. 8, nie dotyczy zbiorników antropogenicznych o powierzchni do 1 ha, cieków wodnych stanowiących budowle i urządzenia melioracyjne, terenów przeznaczonych pod zabudowę, dla których szerokość strefy zakazu zabudowy wyznacza się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego lub przypadków budowy obiektów budowlanych, gdy w wyznaczonej strefie znajduje się zespół istniejącej zabudowy, które mają uzupełnić, bądź do których będą przylegać nowo planowane objekty.

2.4 OBSZARY NATURA 2000

Na załączniku graficznym do studium wskazano granice administracyjne gminy Brodnica oraz tereny ujęte w obszar NATURA 2000 PLB 040002 „Bagienna Dolina Drwęcy” zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313).

Obszar ten stanowi ostoję ptasią o randze europejskiej. Występuje tu co najmniej 16 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG, 5 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (CK). Obszar ważny dla migrujących ptaków wodnych i wodno-błotnych; żerowisko ptaków drapieżnych gniazdujących w okolicznych lasach. W stosunkowo wysokim

zagęszczeniu występuje rybitwa czarna. W okresie wędrówek stosunkowo duże koncentracje osiąga gęś białoczelna, świstun, rozeniec i płaskonos. (do 300 osobników). Ptaki wodno-błotne występują w koncentracjach powyżej 20 000 osobników. Wysoką liczebność osiągają zatrzymujące się na tym obszarze migrujące populacje gęsi białoczelnej *Anser albifrons* (do 7000 osobników) i gęsi zbożowej *Anser fabalis* (do 3300 osobników), jak również tutejsza populacja lęgowa gęgawy *Anser anser* (do 60 par lęgowych, stanowiąca blisko 2% ogólnokrajowej populacji lęgowej - występuje pierzowisko tego gatunku). Obszar jest także miejscem jesiennego gromadzenia się żurawi i zimowania łabędzi. W sezonie lęgowym gniazduje tu do 25 par podróżniczka *Luscinia svecica* (około 2% krajowej populacji). Dobrze zachowane zbiorowiska roślinne charakterystyczne dla naturalnych dolin rzecznych - 10 typów siedlisk wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG, 12 gatunków zwierząt wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG z bobrem i wydrą. Bogata ichtiofauna z rzadkimi i zagrożonymi gatunkami.

Do zagrożeń dla tego obszaru zaliczyć można: ograniczenie bądź całkowite zaprzestanie wypasu i wykaszania oraz związane z tym zarastanie łąk i mokradeł, nieprawidłowa gospodarka odpadami z gospodarstw domowych, rekreacja plenerowa (wydeptywanie i silna presja na siedliska związana z obecnością ludzi), połowy ryb, wprowadzanie funkcji zabudowy rozproszonej, wycinkę zadrzewień i lasów, zalesianie terenów otwartych, sztuczne spiętrzanie lub osuszanie terenów objętych ochroną. Obszar podlega działaniom z zakresu ochrony przeciwpowodziowej. Istniejące obiekty i urządzenia związane z ochroną przeciwpowodziową oraz koryto rzeczne wymagają utrzymywania ich w należytym stanie technicznym. Na obszarze będą prowadzone działania zapewniające swobodny spływ wód oraz lodu. Zakłada się, że przy wykonywaniu powyższych zadań zachowana zostanie dbałość o utrzymanie dobrego stanu ekologicznego doliny. Wykonywanie tych prac obejmuje różne fragmenty doliny rzecznej i nie ma istotnego wpływu na całość obszaru Natura 2000.

Kolejnym terenem wyznaczonym w obszarach NATURA 2000 jest „Dolina Drwęcy”. Obszar Natura 2000, zlokalizowany w granicach województw kujawsko-pomorskiego i warmińsko-mazurskiego, charakteryzuje się dużym urozmaiceniem warunków hipsometrycznych. Najwyższy punkt (312 m n.p.m.) znajduje się na Górze Dylewskiej, a najniższy w ujściu Drwęcy do Wisły (średnio ok. 36,6 m n.p.m.).

Znaczne urozmaicenie tego terenu stwarzają różnego kształtu obniżenia dochodzące do 40 m głębokości. Dna tych obniżen i rynien wypełniają wody jezior i torfowisk, niektóre z nich

wykorzystują rzeki. Większość jezior zgrupowana jest w okolicach Iławy i Ostródy. Powyżej Brodnicy rzeka płynie przełomowym odcinkiem w głębokiej na 50 m dolinie i wąskiej na 1-2 km koło Nowego Miasta Lubawskiego. Powyżej odcinka przełomowego dolina rozszerza się i jest użytkowana rolniczo. Na Drwęcy prowadzone są działania z zakresu restytucji jesiotra bałtyckiego, realizowane przez Okręg PZW w Toruniu (<http://www.pzw.torun.pl/>). Obszar ten jest ważny dla ochrony bogatej ichtiofauny i mozaiki siedlisk związanych z doliną rzeczną. Stwierdzono tu występowanie 11 rodzajów siedlisk z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej. Obszar stanowi cenny zasób zróżnicowanych siedlisk dla gatunków zwierząt rzadkich i poddanych ochronie związanych ze środowiskiem wodnym. Występuje tu 11 gatunków z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej, w tym 7 gatunków ryb. Dodatkowym atutem obszaru jest jego kształt sprzyjający zachowaniu tras migracji i rozprzestrzenianiu się wielu gatunków fauny i flory. Jest to korytarz ekologiczny między Doliną Wisły, a Pojezierzem Mazurskim. Warto podkreślić, że rzeka Drwęca stanowi rezerwuuar wody pitnej dla miasta Torunia, co powinno sprzyjać zachowaniu jej walorów przyrodniczych.

Do zagrożeń dla tego obszaru zaliczyć można: nieprawidłowa gospodarka rolna - brak koszenia łąk, pozostawianie ugorów, wprowadzanie funkcji zabudowy rozproszonej, nielegalne polowania w celu chwywania lub zabicia zwierząt (kłusowanie), modyfikacja systemu naturalnego poprzez wznoszenie barier migracyjnych, które to powodują między innymi zmniejszenie wymiany materii genetycznej.

Ostatnim z obszarów naturalnych jest Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Ostoja Brodnicka PLH040036 położony głównie na terenie gminy Zbiczno, niewielka jej część położona jest na obszarze gminy Brodnica, Jabłonowo Pomorskie oraz Kurzętnik (woj. warmińsko - mazurskie). Składa się pięciu części, największa, środkowa, obejmuje obszar rynny rzeki Skarlanki wraz z występującymi tam jeziorami. Części zachodnie to m.in. kompleks bagiennych lasów, głównie olsów brzoźowych, w okolicach wsi Tomki, a także rynna jezior Mieliwo i Sosno. Dwie części wschodnie, najmniejsze, obejmują tereny rezerwatów - leśnego "Retno" i torfowiskowo - leśnego "Bagno Mostki". Ostatni z wymienionych obiektów jest miejscem udanej reintrodukcji aldrowandy pęcherzykowej, pochodzących z jez. Mikaszówek, jednak poziom wody ostatnio uległ tam obniżeniu na skutek wykopania stawu na obrzeżach torfowiska.

Obszar Ostoi Brodnickiej obejmuje silnie zróżnicowane tereny krajobrazu młodoglacjalnego z licznymi jeziorami i torfowiskami oraz nielicznymi rzekami. Wykształciły się tutaj rozmaite

formy rzeźby: pagórkowata lub pofalowana wysoczyzna morenowa, płaskie lub faliste powierzchnie sandru, wzgórz kemowe, wcięte w powierzchnie sandru rynny subglacjalne, obniżenia wytopiskowe, itp. Teren w znacznym stopniu jest pokryty lasami. Jeziora cechują się z reguły czystą wodą, powierzchnią powyżej 100 ha i znaczną głębokością, nawet do ok. 40 m. Dominują akweny eutroficzne, spotyka się jeziora mezotroficzne i dystroficzne. Znajdują się tu różnego typu torfowiska – wysokie, przejściowe, nakredowe oraz mechowiska. Często torfowiska rozwijają się wokół dystroficznych jezior, a otoczone są przez bagienne lasy - bory bagienne i brzeziny bagienne. Na żyznym podłożu występują płaty łągów jesionowo - olszowych, rzadziej wiązowo - jesionowych. Często są grądy i bory mieszane, spotyka się też fitocenozy buczyn. Rzadko występują łąki i pastwiska. W granicach ostoi niemal brak pól uprawnych i większych miejscowości. Często są natomiast tereny zajęte przez obiekty turystyczne, w tym ośrodki wypoczynkowe, pola biwakowe i kąpieliska.

Obszar jest ważny z punktu widzenia ochrony bioróżnorodności. Łącznie zidentyfikowano tu 17 typów siedlisk przyrodniczych. Są tu dobrze zachowane, o cechach naturalnych, ekosystemy wodne i bagienne, z licznymi i różnorodnymi zbiorowiskami roślinności wodnej, szuwarowej i torfowiskowej. Cenne są także niektóre fragmenty roślinności leśnej, m.in. bory i brzeziny bagienne, mniejsze znaczenie mają lasy bukowe, np. w rezerwacie "Mieliwo". Liczne i bogate są populacje rzadkich gatunków flory wodnej i torfowiskowej (4 gatunki z zał. II Dyrektywy Siedliskowej), w tym bardzo bogate stanowisko zastępcze aldrowandy pęcherzykowatej. Na uwagę zasługuje stanowisko obuwika na wyspie na jeziorze Wlk. Partęczyny. Nieco mniejsze znaczenie ma obszar dla ochrony fauny, choć znane są stanowiska 3 gatunków z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Obszar w większości leży na terenie Brodnickiego Parku Krajobrazowego (16 685 ha; 1985), obejmuje również części rezerwatów: Mieliwo (11,73 ha; 1958), Stręszek (4,46 ha; 1963), Okonek (9,04 ha; 1963), Retno (33,60 ha; 1981), Bachotek (22,71 ha; 1984), Wyspa na jeziorze Wielkie Partęczyny (0,38 ha; 1958), "Bagno Mostki" (135,05 ha; 1996). Część Ostoi znajduje się na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy (59 205,8 ha; 1992)."

Do zagrożeń dla tego obszaru zaliczyć można: presja turystyczna, w tym nielegalna zabudowa terenu i zanieczyszczanie wód, antropogeniczne lub naturalne obniżanie się poziomu wody w niektórych kompleksach wodno-torfowiskowych, naturalne procesy sukcesji na torfowiskach, pinetyzacja i monotypizacja lasów.

Ochrona obszarów w ramach sieci Natura 2000 nie wyklucza ich gospodarczego wykorzystania. Jednakże każdy plan lub przedsięwzięcie, które może w istotny sposób oddziaływać na obiekt wchodzący w skład sieci, muszą podlegać ocenie oddziaływania ich skutków na obiekty objęte ochroną w obszarach Natura 2000. Zgoda na działania szkodzące obiektom może być wyrażona wyłącznie w określonych przypadkach i pod warunkiem zrekompensowania szkód.

Na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy uwzględniać ustalenia wynikające z zapisów planów zadań ochronnych, jakie obowiązują dla obszaru Natura 2000 Bagienna Dolina Drwęcy PLB040002 oraz obszaru Natura 2000 Dolina Drwęcy PLH280001.

2.5 UŻYTKI EKOLOGICZNE

Użytki ekologiczne są to zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce itp., siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejscowego sezonowego przebywania.

Nadleśnictwo Brodnica posiada, historycznie, pierwszy użytek ekologiczny, utworzony pioniersko w 1996 r. na terenie ówczesnego województwa toruńskiego. Dane na temat użytków ekologicznych na terenie gminy Brodnica znajdują się w następujących dokumentach:

- *Rozporządzeniu Wojewody Kujawsko – Pomorskiego Nr 1/2004 z dnia 19.01.2004 r. (Dz. U. Woj. Kuj. – Pom. Nr 8 poz. 76).*
- *Rozporządzeniu Nr 22/96 Wojewody Toruńskiego z dnia 28 czerwca 1996 r.*

Tabela 4. Wykaz użytków ekologicznych na terenie gminy Brodnica.

Nr obiektu	Forma Ochrony	Miejscowość	Gmina Powiat	Rok zatwierdzenia	Rodzaj obiektu (powierzchnia w ha)
1	U	Bachotek	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte olchą, wierzbą (1,19)
2	U	Bachotek	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą, olchą, brzozą (1,20)
3	U	Bachotek	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą, olchą (0,60)
4	U	Karbowo	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte olchą, brzozą (1,97)
5	U	Tama Brodzka	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte olchą, wierzbą (5,36)
6	U	Tama Brodzka	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą (2,87)
7	U	Tama Brodzka	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą (1,57)
8	U	Szabda	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte brzozą (0,29)
9	U	Bartniki	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte brzozą, olchą, wierzbą (1,70)
10	U	Bartniki	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą (0,37)
11	U	Bartniki	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą (0,55)
12	U	Bartniki	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą (0,62)
13	U	Tama Brodzka	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte brzozą (0,66)
14	U	Bobrowiska	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą (2,60)
15	U	Tama Brodzka	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte brzozą (0,98)
16	U	Bobrowiska	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą (0,37)
17	U	Nowy Dwór	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte olchą, wierzbą (6,85)
18	U	Niewierz	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte brzozą (1,08)
19	U	Niewierz	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte brzozą i olchą (0,71)
20	U	Mszano	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte wierzbą (0,49)
21	U	Mszano	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte olchą (4,69)
22	U	Mszano	Brodnica brodnicki	2004	Bagno porośnięte dębem i olchą (2,46)
23a	U	Kominy	Brodnica brodnicki	2004	Bagno (0,56)
23b	U	Kominy	Brodnica brodnicki	2004	Bagno (0,44)

W stosunku do użytków ekologicznych wprowadza się następujące zakazy:

- niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obszaru;
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby;

- *dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;*
- *likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;*
- *wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;*
- *zmiany sposobu użytkowania ziemi;*
- *wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;*
- *umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;*
- *zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;*
- *umieszczania tablic reklamowych.*

2.6 POMNIKI PRZYRODY

Zgodnie z przytoczoną ustawą „pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie.”

W stosunku do drzew wprowadzono ochronę polegającą na stosowaniu zakazów ich wycinania, niszczenia lub uszkodzenia, zrywania pączków, kwiatów, owoców i liści, zanieczyszczania terenu w pobliżu drzew, umieszczania tablic, napisów i innych znaków oraz wznoszenia budowli w pobliżu drzew.

Tabela 2.1. Wykaz pomników przyrody na terenie gminy Brodnica.

Lp.	Rodzaj	Obwód [cm]	Wysokość [m]	Położenie	Rok uznania
1.	Dąb szypułkowy	593	24	Leśnictwo Długi Most	1955
2.	Dąb szypułkowy	460	21	Park w Moczadłach	1988
3.	Dąb szypułkowy	328	17	Park w Opalenicy	1993
4.	Skupienie 21 lip	158 - 295	17 - 21	Park w Niewierzu	1959
5.	Skupienie 4 lip	206 - 230	19	Przy drodze w Mszanie	1960
6.	Głaz narzutowy	380	0,4	Kominy	1970
7.	Lipa drobnolistna	470	20	przy drodze powiatowej w Podgórzu	1978
8.	Lipa drobnolistna	510	23	Wybudowanie Michałowo	1983
9.	Sosna czteropienna	466	26	Kruszynki	1982
10.	Buk pospolity	289	21	Leśnictwo Bachotek	1985
11.	Skupienie 22 drzew – m.in. tulipanowiec amerykański	179 - 530	18 - 30	Park w Karbowie	1988
Razem		55 sztuk			

Źródło: Diagnoza Gminy Brodnica

2.7 INNE FORMY OCHRONY PRZYRODY

2.7.1 "ECONET - POLSKA"

Choć sieć **ECONET-POLSKA** nie posiada umocowania prawnego, jest pewną wytyczną polityki przestrzennej. Krajowa sieć ekologiczna **ECONET-POLSKA** jest wielkoprzestrzennym systemem obszarów węzłowych najlepiej zachowanych pod względem przyrodniczym i reprezentatywnych dla różnych regionów przyrodniczych kraju, wzajemnie ze sobą powiązanych korytarzami ekologicznymi, które zapewniają ciągłość więzi przyrodniczych w obrębie tego systemu.

Teren gminy Brodnica znajduje się w obszarze węzłowym o znaczeniu krajowym oraz biocentrum wraz ze strefą buforową oznaczoną symbolem 8K. Przez teren gminy przebiega ponadto korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym.

2.7.2 "ZIELONE PŁUCA POLSKI"

W dniu 25 października 2006r. odbyło się posiedzenie Rady Programowej Porozumienia Zielone Płuca Polski, na którym została podjęta uchwała w sprawie poszerzenia obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski o 24 gminy z terenu województwa kujawsko-pomorskiego. Wśród gmin znalazła się również gmina Brodnica. Obszar objęty porozumieniem działań na rzecz ekorozwoju Zielone Płuca Polski zajmuje obecnie 63.235

km², co stanowi około 20,0 % powierzchni kraju, a zamieszkuje go prawie 4.0 mln osób, co stanowi 9,7 % ludności kraju. Położony jest w północno - wschodniej jego części, obejmując województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie oraz części województw: mazowieckiego, kujawsko - pomorskiego

i pomorskiego. Podstawą delimitacji obszaru były jedne z najcenniejszych w kraju i Europie systemy ekologiczne. Ze względu na pragmatykę realizacji wspólnych przedsięwzięć umowną granicę zewnętrzną stanowią granice administracyjne gmin.

2.7.3 KORYTARZE EKOLOGICZNE

W 2005 roku na zlecenie Ministerstwa Środowiska został wykonany „Projekt korytarzy ekologicznych łączących europejską sieć Natura 2000 w Polsce”. Celem projektu było wytypowanie sieci obszarów, która zapewniłaby łączność ekologiczną w skali Polski, a także w skali międzynarodowej. Głównym zadaniem takiej sieci miało być umożliwienie przemieszczania się zwierząt i innych organizmów oraz przepływ genów przez terytorium całego kraju oraz pomiędzy poszczególnymi obszarami przyrodniczo-cennymi (w tym obszarami Natura 2000). W ramach projektu wyznaczono ciągłą sieć, obejmującą zarówno wszystkie ważne obszary przyrodnicze (obszary węzłowe), jak i korytarze łączące te obszary w jedną całość ekologiczną. Wyznaczoną w ten sposób sieć nazwano siecią korytarzy ekologicznych.

Pierwotna koncepcja korytarzy ekologicznych (migracyjnych) zakładała istnienie ciągłości pasa przez który następuje migracja. Inna koncepcja to idea tzw. łańcucha siedlisk pomostowych (ang. *stepping stone habitats*) - niezależnych od siebie odrębnych ekosystemów, które spełniają podstawowe warunki niszy wędrującej populacji i umożliwiają przeżycie jej osobników w trakcie przemieszczania się w korytarzu, w którego skład te ekosystemy wchodzi. Korytarze ekologiczne to tereny leśne, zakrzewione i podmokłe z naturalną roślinnością o przebiegu liniowym (pasowym) położone pomiędzy płatami obszarów siedliskowych. Korytarze zapewniają zwierzętom odpowiednie warunki do przemieszczania się – dają możliwość schronienia i dostęp do pokarmu. Są niezwykle ważne ze względu na fragmentację środowiska (podział siedliska na małe, odizolowane od siebie płaty) wskutek działalności człowieka i przekształcenia powierzchni ziemi. Umożliwiają one przemieszczanie się organizmów oraz ich wzajemne kontakty np. doliny rzeczne, pasma górskie, prądy rzeczne. Szerokość korytarza migracyjnego jest uzależniona od wymagań konkretnego gatunku. Korytarze ekologiczne dla prawidłowego funkcjonowania muszą być pozbawione barier

ekologicznych, obecność barier utrudnia lub całkowicie hamuje przemieszczanie się gatunków, którym korytarz powinien służyć.

Korytarze ekologiczne odgrywają dużą rolę z punktu widzenia poprawy funkcjonowania środowiska przyrodniczego w każdej skali przestrzennej, od lokalnej do ponadregionalnej. Ich podstawowym celem jest zapewnienie warunków sprzyjających migracji organizmów, która może odbywać się na dwa sposoby. Pierwszy z nich polega na powolnym zasiedlaniu obszarów położonych w korytarzu ekologicznym i stopniowym, z pokolenia na pokolenie, przechodzeniu danej populacji do innych regionów. Tym sposobem migrują przeważnie rośliny lub niewielkie zwierzęta. Drugim sposobem jest traktowanie korytarza jako szlaku, przez który pojedyncze osobniki lub ich grupy przechodzą w celu szukania innych korzystnych siedlisk. Poza funkcją migracyjną i wzbogacania różnorodności biologicznej obszarów, korytarze ekologiczne pełnią również wiele innych zadań. Tworzą na przykład ostoje dla wielu gatunków zwierząt, które nie są przystosowane do środowiska otaczającego korytarze. Ponadto wytwarzają one barierę dla części szkodników oraz hamują oddziaływanie wiatru, zwiększają wilgotność i zatrzymują zanieczyszczenia powietrza.

W zaprojektowanej sieci korytarzy ekologicznych wyróżniono 7 korytarzy głównych, których rolą jest zachowanie łączności siedlisk w skali międzynarodowej, tj:

Obszar Gminy Brodnica położony jest częściowo na pograniczu dwóch wyznaczonych korytarzy ekologicznych: Lasy Brodnickie (KPnCK KOR KPnC-13D) i Dolina Drwęcy (KPnCK KOR KPnC-13E). Obszar korytarzy otacza miasto od północnego zachodu aż po wschodnią część.

2.8 LASY OCHRONNE

Z tytułu przepisów prawa – Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych

Lasy ochronne - Lasy ochronne podlegają ochronie na podstawie przepisów ustawy o lasach. Chronione są ze względu na pełnioną funkcję (lasy glebochronne, wodochronne, lasy stanowiące drzewostany nasienne). Status lasów ochronnych wyklucza prowadzenie produkcyjnej działalności leśnej na ich obszarze.

Za lasy szczególnie chronione, zwane dalej „lasami ochronnymi”, mogą być uznane lasy, które:

- chronią glebę przed zmywaniem lub wyjąłowieniem, powstrzymują usuwanie się ziemi, obrywanie się skał lub lawin;

- *chronią zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, regulują stosunki hydrologiczne w zlewni oraz na obszarach wododziałów;*
 - *ograniczają powstawanie lub rozprzestrzenianie się lotnych piasków;*
 - *są trwale uszkodzone na skutek działalności przemysłu;*
 - *stanowią drzewostany nasienne lub ostoje zwierząt i stanowiska roślin podlegających ochronie gatunkowej;*
 - *mają szczególne znaczenie przyrodniczo-naukowe lub dla obronności i bezpieczeństwa Państwa;*
- *są położone:*
- *w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców,*
 - *w strefach ochronnych wokół sanatoriów i uzdrowisk,*
 - *w strefie górnej granicy lasów.*

Na terenie gminy występują lasy wodochronne, które chronią brzegi wód przed obrywaniem się, z źródła rzek i potoków przed zasypywaniem. Znajduje się one w oddziałach leśnych: 239, 244, 252, 258, 267 – 270, 273 – 275 obrębu Mścín oraz w oddziałach: 218, 219, 222, 251, 269, 270, 273 – 276, 278, 280, 280, 291 – 296 obrębu Zbiczno oraz lasy chroniące środowisko przyrodnicze w oddziałach 232 i 233 obrębu Mścín.

Należy dążyć do zwiększenia ich udziału w ogólnej powierzchni gminy, co ma swoje uzasadnienie w szeregu pełnionych przez nie funkcji ochronnych.

2.9 ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

Według danych GUS za 2010 r. (spis rolny) struktura użytkowania gruntów rolnych na terenie gminy Brodnica przedstawia się w następujący sposób:

Tabela nr 18 - Struktura użytków na terenie gminy Brodnica.

grunty ogółem	ha	7986,40
użytki rolne ogółem	ha	7332,71
użytki rolne w dobrej kulturze	ha	7124,33
pod zasiewami	ha	6266,82
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	ha	90,18
uprawy trwałe	ha	241,01
sady ogółem	ha	217,98
ogrody przydomowe	ha	8,05
łąki trwałe	ha	374,37
pastwiska trwałe	ha	143,91
pozostałe użytki rolne	ha	208,38
lasy i grunty leśne	ha	234,05
pozostałe grunty	ha	419,64

Źródło: GUS

Rolnictwo stanowi jeden z podstawowych działów gospodarki gminy Brodnica.

Jak już wspomnieliśmy wyżej nad poszczególnymi typami rolniczego użytkowania ziemi dominują grunty orne nad łąkami, pastwiskami, sadami itp.

Duże obszary terenów wykorzystywanych rolniczo zlokalizowane są na południe oraz na wschód od miasta Brodnica, a także w otoczeniu następujących miejscowości: Karbowo, Kruszyńki, Szabda, Mszano.

2.10 LEŚNA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

W odniesieniu do terenów leśnych, struktura użytkowania i lesistość gminy Brodnica, zgodnie z danymi GUS, ulega stałym zmianom. Według stanu na 2013 r. przedstawia się następująco:

Tabela 6. Tereny leśne

	Jednostka miary	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Powierzchnia gruntów leśnych</i>						
Ogółem	ha	2375,3	2413,6	2415,2	2414,9	2419,01
lesistość w %	%	18,3	18,6	18,6	18,6	18,7
grunty leśne publiczne ogółem	ha	2150,5	2150,4	2152,0	2151,7	2155,81
grunty leśne publiczne Skarbu Państwa	ha	2129,5	2129,4	2131,0	2130,7	2134,81
grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	ha	2122,5	2122,4	2124,0	2123,7	2127,85
grunty leśne prywatne	ha	224,8	263,2	263,2	263,2	263,20

Źródło: GUS

Lasy i grunty leśne zajmują na terenie gminy powierzchnię 2 419 ha, co stanowi 19 % ogółu powierzchni. Udział lasów w powierzchni gminy Brodnica jest mniejszy niż w województwie kujawsko-pomorskim i znacznie mniejszy niż w kraju. Niski poziom zalesienia gminy wynika

z dominacji na jej terenie obszarów wysoczyznowych o dobrych warunkach glebowych dla rozwoju rolnictwa. Lasy koncentrują się głównie na piaszczystych glebach w pradolinie Drwęcy. Największy obszar leśny położony jest nad jeziorem Bachotek, mniejsze kompleksy leśne znajdują się między Nowym Dworem i Cielętami oraz na północ od Szabdy i na południe od Niewierza. Przeważają lasy na siedliskach boru mieszanego świeżego i lasu mieszanego. Szczegółowe zasady gospodarki leśnej, w której obok funkcji gospodarczej lasu dużą rolę odgrywa ich znaczenie ekologiczne, określa plan urządzenia lasu nadleśnictwa Brodnica.

2.11 TERENY ZIELENI URZĄDZONEJ

Zieleń urządzona jest to taka, która została zaplanowana, a jej układ, fizjonomia i różnorodność są efektem przemyślanych działań człowieka. Do form zieleni urządzonej zalicza się:

- parki miejskie,
- parki wiejskie,
- parki podworskie,
- zieleńce,
- skwery,
- cmentarze,
- kwietniki,
- aleje,
- szpalery,
- klomby,
- ogrody działkowe,
- zieleń przy obiektach sportowych,
- zielone dachy.

Na terenie gminy Brodnica występują parki podworskie wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków. Część z nich wpisana jest do rejestru zabytków.

Wykaz poszczególnych parków znajduje się w tabeli poniżej:

Tabela 7. Parki podworskie w gminie Brodnica

Lp.	Lokalizacja	Rodzaj obiektu	Powierzchnia w ha
1	Karbowo *	Park dworski typu krajobrazowego	ok 5,0
2	Kozi Róg	Park dworski typu krajobrazowego	3,0
3	Przydatki *	Park pałacowy typu krajobrazowego	1,7
4	Gortatowo	Park podworski typu krajobrazowego	1,5
5	Kominy/ Wapno	Założenie parkowe typu krajobrazowego	1,25
6	Cielęta	Park dworski typu krajobrazowego	1,25
7	Dzierżno	Park dworski typu krajobrazowego	0,96
8	Sobiesierzno	Park dworski typu krajobrazowego	0,9
9	Opalenica	Park dworski typu krajobrazowego	0,5
10	Niewierz	Założenie zieleni o charakterze parkowym typu Krajobrazowego	0,4
11	Karbowo	Zieleń o charakterze parkowym typu krajobrazowego	0,4

Źródło: Urząd gminy Brodnica.

*) obiekt wpisany do rejestru zabytków

Wśród terenów zieleni na terenie gminy Brodnica, wyróżnić można również cmentarze. Na obszarze gminy Brodnica jest ich 12.

Tabela 8. Zbiorcze zestawienie cmentarzy na terenie gminy Brodnica.

Lp.	Miejscowość	Kategoria cmentarza	Data założenia	Powierzchnia [ha]	Uwagi konserwatorskie
1	Cielęta*	cmentarz przykościelny parafia rzymsko-katolicka p. w. św. Mikołaja	XIX/XX w.	0.40	ochrona układu przestrzennego starej części cmentarza
2	Gorczenica	cmentarz przykościelny. parafia rzymsko-katolicka p. w. św. Podwyższenia Krzyża św.	XIV w	0.25	ochrona układu przestrzennego
3	Gorczenica	cmentarz choleryczny	XIX w	brak danych	oznaczenie miejsca w terenie
4	Gorczenica	cmentarz ewangelicki	XIX w	0,07	ochrona układu przestrzennego
5	Gorczenica	cmentarz parafialny parafia rzymsko-katolicka p. w. św. Podwyższenia Krzyża św.	1950 r.	0.63	
6	Gortatowo	cmentarz rodowy	1870 r.	0.09	ochrona układu przestrzennego
7	Kominy	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	0.20	ochrona układu przestrzennego
8	Mszano	cmentarz parafialny. parafia rzymsko-katolicka p. w. św. Bartłomieja	poł. XIX w	0.72	ochrona układu przestrzennego
9	Mszano	. cmentarz parafialny. parafia rzymsko-katolicka p. w. św. Bartłomieja	1902 r.	0.16	ochrona układu przestrzennego. sepulkraliów i drzewostanu
10	Niewierz	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.	0.32	ochrona układu przestrzennego i mogił
11	Szczuka	cmentarz parafialny. parafia rzymsko-katolicka p. w. św. Fabiana i Sebastiana	2 poł. XIX w.	0.22	ochrona układu przestrzennego
12	Szczuka	cmentarz parafialny. parafia rzymsko-katolicka p. w. św. Fabiana i Sebastiana	2 pot. XIX w.	0.39	ochrona układu przestrzennego

Źródło: Opracowanie własne.

*) obiekt wpisany do rejestru zabytków

2.12 ROZWIĄZANIA MAJĄCE NA CELU ZAPOBIEGANIE, OGRANICZANIE LUB KOMPENSACJĘ PRZYRODNICZĄ NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ŚRODOWISKO, MOGĄCYCH BYĆ REZULTATEM REALIZACJI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU, W SZCZEGÓLNOŚCI NA CELE I PRZEDMIOT OCHRONY OBSZARU NATURA 2000 ORAZ INTEGRALNOŚĆ TEGO OBSZARU

Działania mające na celu ograniczanie negatywnych oddziaływań na środowisko przyrodnicze:

w celu ochrony powietrza

- *w celu ochrony powietrza wskazane będzie używanie do celów energetycznych paliw o niskiej zawartości siarki, (ograniczenie stosowania węgla i paliw węglowodnorodnych), jak również stosowanie technologii gwarantujących zachowanie standardów jakości powietrza w otoczeniu,*
- *na terenach wytypowanych pod zabudowę mieszkalną i rekreacyjną nie będą lokalizowane obiekty, których uciążliwość wykracza poza granice działek, na których będą posadzone; nie przewiduje się również na tych terenach lokalizowania obiektów potencjalnie znacząco oddziaływujących na środowisko,*
- *w obszarach działalności gospodarczej przewiduje się lokalizowanie obiektów mogących znacząco oraz potencjalnie znacząco oddziaływujących na środowisko: ich stopień oddziaływania zostanie oceniony indywidualnie na etapach ocen na środowisko po przedstawieniu szczegółowych rozwiązań technicznych,*

w celu ochrony wód powierzchniowych i podziemnych

- *należy wykonać oraz wdrażać programy mające na celu racjonalizację wykorzystywania nawozów mineralnych oraz organicznych w obrębie gminy, takie działania przyczynią się do obniżenia ryzyka przeniesienia zanieczyszczeń w głąb podłoża gruntowego;*
- *należy preferować wdrażanie i rozpowszechnianie rolnictwa ekologicznego oraz stosowanie czystych technologii w gospodarce - w tym w szczególności stosowanie płyt gnojowych, zbieranie gnojowicy w szczelnych zbiornikach itp;*
- *należy dążyć do utrzymywania równowagi zasobów wód podziemnych;*
- *należy dążyć do takiego lokalizowania zakładów usługowych mogących stanowić uciążliwość dla środowiska, aby nie powodowały pogorszenia stanu wód w Gminie Brodnica;*

- *należy preferować lokalizację zakładów, które posiadają technologie obniżające koncentrację zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych do kanalizacji, wód i ziemi oraz stosujących w procesie produkcyjnym zamknięty obieg wody;*
- *należy dążyć do wprowadzania systemów odprowadzania i jednoczesnego oczyszczania ścieków o charakterze komunalnym;*
- *należy przeciwdziałać nielegalnym zrzutom ścieków do wód i ziemi poprzez nakładanie sankcji ekonomicznych, a także wprowadzanie jednolitego systemu kanalizacji ściekowej, a na terenach zurbanizowanych, także kanalizacji deszczowej;*
- *preferuje się równoczesne rozmieszczanie na terenie gminy sieci kanalizacji sanitarnej, a także sieci wodociągowej;*
- *w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy wprowadzać stosowne zapisy zapewniające ochronę ujęć wód, a także ochronę zadrzewień nadwodnych.*

w celu uregulowania gospodarki odpadami

- *w zakresie gospodarki odpadami ustala się usuwanie odpadów z uwzględnieniem w miarę możliwości ich segregacji u źródła powstania i gromadzenie przed przekazaniem do unieszkodliwiania/składowania,*
- *zapobieganie i minimalizacja powstawania odpadów;*
- *powtórne wykorzystywanie odpadów, których powstawania w danych warunkach techniczno-ekonomicznych nie da się uniknąć;*
- *unieszkodliwianie odpadów poza składowiskiem, o ile jest to uzasadnione technicznie i ekonomicznie;*
- *składowanie tylko tych odpadów, których nie da się, z uwagi na warunki techniczno-ekonomiczne, odzyskać bądź unieszkodliwić, w sposób bezpieczny dla zdrowia ludzkiego i środowiska;*
- *prowadzenie selektywnej zbiórki odpadów;*
- *tworzenie punktów gromadzenia odpadów;*
- *zwiększenie liczby pojemników do gromadzenia odpadów w sezonie letnim na obszarach zagospodarowania rekreacyjnego.*

- *nasilenie działań edukacyjnych prowadzących do podwyższenia poziomu świadomości ekologicznej i do zmniejszenia ilości powstających odpadów wśród mieszkańców Gminy.*

w celu ograniczenia oddziaływania na powierzchnię ziemi i gleby

- *w celu ochrony powierzchni ziemi i gleby należy dostosować lokalizowanie nowej zabudowy poza obszarami skarp przyjeziornych i przyrzecznych oraz na stromych wzgórzach. Wszelkie prace ziemne należy prowadzić przy jak najmniejszej ingerencji w najbardziej urodzajną powierzchniową warstwę próchniczną gleby, powstałe odpady z robót ziemnych właściwie zagospodarować na placu budowy. Podczas prowadzenia zabiegów melioracyjnych nie dopuszczać do nadmiernego przesuszenia gleb, a gdy już do tego dojdzie stosować odpowiednie nawodnienie.*
- *wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców i turystów w zakresie postępowania z powstającymi odpadami, odchodzenie od systemu tzw. „dzikich wysypisk”, na terenie lasów i szlaków turystycznych ewentualne ustawianie tabliczek z napisem „zakaz zaśmiecania”,*
- *ważne będzie również odpowiednie oznakowanie szlaków turystycznych aby nie następowało nadmierne ugniatanie, wydeptywanie gleby na terenach nie wyznaczonych jako obszary służące turystyce.*

w celu ochrony wartości krajobrazowych

- *w celu ochrony wartości krajobrazowych nowa zabudowa mieszkaniowa i rekreacyjna powinna nawiązywać kształtem architektonicznym i gabarytami do istniejącej regionalnej zabudowy, należy utrzymywać tradycyjne pokrycia dachów, kąty spadków dachów, podziały otworów okiennych, jako materiały budowlane wykorzystywać cegłę, kamień, drewno i dachówkę ceramiczną,*
- *pozostawienie zadrzewień śródpolnych i przydrożnych dla wzbogacenia krajobrazu, zwiększenia retencji wodnej oraz poprawy warunków lokalnego klimatu.*
- *w celu ochrony bioróżnorodności oraz chronionych gatunków roślin i zwierząt*
- *w celu ochrony różnorodności biologicznej należy wyłączyć lokalne obniżenia wypełnione wodą – oczka wodne z zagospodarowania pod zabudowę,*
- *na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu należy odstąpić od wprowadzania nowej zabudowy niezwiązanej z budynkami służącymi turystyce wodnej, gospodarce wodnej*

lub rybackiej w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych.

- *na terenie OCHK w przypadku działek ewidencyjnych, na których występują lokalne obniżenia będące pod wpływem płytko zalegającej wody gruntowej lub wypełnione wodą, należy takie obszary wyłączyć z ewentualnego zagospodarowania i wyznaczyć dla nich strefy ochronne.*

Rozwiązania eliminujące i ograniczające negatywne oddziaływania na środowisko w zakresie ochrony przyrody, kultury i krajobrazu poprzez:

- *renaturalizację zdewastowanych obszarów i obiektów przyrodniczych,*
- *ochronę przed wyłączeniem z produkcji rolniczej gruntów rolnych o wysokiej jakości gleb (gleby I - III klasy bonitacyjnej),*
- *ochronę powietrza atmosferycznego przed skażeniem poprzez promowanie stosowania paliw niskoemisyjnych, modernizację kotłowni, ewentualne promowanie stosowania i wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii (szczególnie przy pomocy kolektorów słonecznych),*
- *promowanie i stosowanie nowoczesnych, przyjaznych środowisku technik i technologii,*
- *promowanie ekologicznych metod produkcji rolniczej,*

W zakresie budownictwa mieszkaniowego należy przede wszystkim dążyć do:

- *kompleksowego przygotowywania terenów z uwzględnieniem zasad ochrony środowiska i lokalnego dziedzictwa kulturowego*
- *określania intensywności zabudowy oraz zasad wykorzystywania form architektoniczno – budowlanych w celu zachowania ładu przestrzennego*
- *lokalizowania zabudowy mieszkaniowej przede wszystkim w wolnych przestrzeniach przeznaczonych dla budownictwa mieszkaniowego*

W zakresie budownictwa rekreacyjnego należy przede wszystkim dążyć do:

- *uporządkowania istniejącego zainwestowania turystycznego poprzez podniesienie standardu oraz uporządkowanie gospodarki ściekowej w pierwszej kolejności na terenach zagrażających czystości jezior;*
- *uzależnienia wielkości nowych inwestycji turystycznych od naturalnej chłonności terenu na antropopresję;*

- *rozwijania różnorodnych form turystyki w oparciu o całoroczną bazę noclegową;*
- *stwarzania warunków do powstawania nowych i przekształcania istniejących gospodarstw rolnych na gospodarstwa agroturystyczne;*
- *zagospodarowania terenów przyjeziornych i prowadzenie gospodarki rybackiej pod kątem aktywizacji turystyki wędkarskiej;*

W zakresie rozwoju rolnictwa należy przede wszystkim dążyć do:

- *zachowania wyższych klas bonitacyjnych gleb ograniczając możliwość inwestowania na takich terenach;*
- *utrzymania funkcji rolniczych na obszarach o znacznym potencjale rolniczym;*
- *sprzyjania powstawaniu gospodarstw agroturystycznych i produkcji żywności ekologicznej, stosując preferencje podatkowe, szkolenia i inne;*
- *wspieranie działalności gospodarczej uzupełniającej rolniczą i rybacką;*
- *wykluczenia stosowania technologii niebezpiecznych dla środowiska, w tym stosowania zabiegów agrolotniczych i środków chemicznych na terenach przybrzeżnych jezior;*
- *dostosowywania rolnictwa do funkcjonowania w standardach międzynarodowych;*
- *gromadzenia nawozów organicznych wyłącznie na izolowanych płytach gnojowych, zabezpieczonych przed przesiąkaniem odcieków do gruntu.*

W zakresie rozwoju leśnictwa należy przede wszystkim dążyć do:

- *eksponowania pozaprodukcyjnych funkcji lasów, szczególnie w planach urzędzeniowo leśnych;*
- *zachowania i przywracania biologicznej różnorodności lasów;*
- *utrzymania produkcyjnej zasobności lasów;*
- *ochrony zasobów glebowych i wodnych w lasach;*
- *wykorzystania lasów dla celów edukacji ekologicznej;*
- *promowanie zadrzewień śródpolnych dla wzbogacenia krajobrazu, zwiększenia retencji wody oraz poprawy warunków klimatu lokalnego;*

W zakresie rozwoju przemysłu i usług należy przede wszystkim dążyć do:

- *preferowania zakładów opartych o przetwórstwo surowców lokalnych (produktów rolnych, drewna, ryb);*
- *lokalizacji zakładów produkcyjnych na terenach niezurbanizowanych;*

- *preferowania zakładów „czystych” i nowoczesnych technologii;*
- *kompleksowego przygotowywania terenów pod inwestycje, w tym również pod działalność gospodarczą, przemysłową i składową m.in.: na obrzeżach miejscowości;*
- *wspierania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw głównie sektora budowlanego i transportowego.*

2.13 OBSZARY WYSTĘPOWANIA NATURALNYCH ZAGROŻEŃ GEOLOGICZNYCH

Na terenie gminy brak jest udokumentowanych terenów narażonych na występowanie naturalnych zagrożeń geologicznych. Jedynie tereny takie mogą sporadycznie występować w strefie krawędziowej wysoczyzny morenowej.

2.14 KOPALINY

Większość złóż kruszywa naturalnego na terenie gminy Brodnica zlokalizowanych jest w jego południowo-zachodniej części. Wszystkie złoża genetycznie związane są z rzeką Drwęcą i znajdują się na jej lewobrzeżnych tarasach. Kopalinę stanowią utwory piaszczysto-żwirowe rzeczne tarasów nadzalewowych. Wszystkie złoża kruszywa naturalnego położone są w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Drwęcy”.

Na mapie struktur funkcjonalno - przestrzennych wskazano tereny górnicze oraz obszary rozpoznanego złoża oraz tereny perspektywiczne.

Złoże piasków i żwirów „Kominy I” (Wojtkiewicz, 1989a) zostało udokumentowane kartą rejestracyjną. Jego powierzchnia wynosi 5,5 ha. Tworzy ono wyniesienie będące fragmentem tarasu Drwęcy w dolinie Rypienicy. Kopalina może być wykorzystana w budownictwie. Złoże jest częściowo zawodnione i uznano je za małokonfliktowe.

Złoża „Kominy II” (Kowalewski, 2001a) i „Kominy IV” (Kowalewski, 2001 b) obejmują niewielkie wzgórze wznoszące się około 6 m ponad otaczający teren. Obszar ten o powierzchni 5,2 ha w 1989 r. udokumentowano kartą rejestracyjną jako „Kominy II” (Wojtkiewicz, 1989 b). W 2001 r. w centralnej części tego obszaru, wewnątrz złoża „Kominy II” udokumentowano w kat. C1 złożo „Kominy IV”. W opracowanym w tym samym roku "Dodatku nr 1" do karty rejestracyjnej złoża „Kominy II” rozdzielone zostały powierzchnie i zasoby obu złóż. Nie zostały jednak uaktualnione parametry geologiczno-górnicze i jakościowe kopaliny ze złoża „Kominy II”. Jego obecna powierzchnia wynosi 3,3 ha. Piaski i żwiry mogą mieć zastosowanie w budownictwie.

Złoże „Kominy IV” o powierzchni 1,9 ha stanowią piaski i żwiry, które mogą być wykorzystywane w budownictwie i drogownictwie. Oba złoża są częściowo zawodnione i uznane za małokonfliktowe.

Złoże „Kominy V” udokumentowano w kat. C1 w dwóch polach o całkowitej powierzchni 5,25 ha, położone w odległości 650 m od siebie (Poźniak, 2006). Pole B położone jest częściowo w granicach złoża „Kominy I”. Zasoby tych złóż nie zostały uaktualnione. W polu A o powierzchni 1,29 ha udokumentowano piaski, a w polu B, o powierzchni 3,95 ha, występują piaski i żwiry. Złoże jest częściowo zawodnione, a pod względem sozologicznym zaliczone do małokonfliktowych. Kopalina może być przydatna do celów budownictwa i drogownictwa.

Wszystkie złoża kruszywa naturalnego występują w formie pokładowej. Ze względu na stopień zmienności budowy geologicznej zaliczone zostały do grupy I (złoża: „Kominy IV”, „Kominy V”) oraz do grupy II („Kominy I”, „Kominy II”,).

Na obszarze gminy eksploatowane są złoża kruszywa naturalnego: „Kominy”. Złoże „Kominy” eksploatowane jest od 2003 r. na podstawie koncesji, którą uzyskała osoba prywatna. Obszar i teren górniczy zajmuje odpowiednio 1,93 i 4,06 ha. Powstałe wyrobisko stokowe zajmuje prawie całą powierzchnię złoża [35]. Poniższa tabela obrazuje charakterystykę wybranych złóż.

Tabela 8. Złoża kopalni i ich charakterystyka gospodarcza oraz klasyfikacja

Nazwa złoża	Rodzaj kopaliny	Wiek kompleksu litologiczno-suwrowcowego	Zasoby geologiczne bilansowe (tys. t.)	Kategoria rozpoznania	Stan zagospodarowania złoża	Wydobycie (tys. t.)	Zastosowanie kopaliny	Klasyfikacja złóż		Przynajmniej konfliktowości
								Wg stanu na rok 2005	Klasy 1-4	
Kominy I	pż.	Q	515	C ₁ *	N	-	Skb	4	A	-
Kominy II	pż.	Q	286	C ₁ *	N	-	Skb	4	A	-
Kominy IV	pż.	Q	98	C ₁	G	6	Skb, Sd	4	A	-
Kominy V**	p, pż.	Q	476	C ₁	N	-	Skb, Sd	4	A	-

2.15 GAZ ŁUPKOWY

Energia otrzymywana z tzw. „gazu łupkowego” to w Polsce zagadnienie bardzo młode, ale jednocześnie niosące wielkie nadzieje, na uniezależnienie się chociaż w pewnym stopniu od dostaw gazu z zagranicy. Obecnie w Polsce wydano ponad 100 koncesji uprawniających do poszukiwania gazu łupkowego.

Obszar w Polsce na którym występuje gaz łupkowy nazywany jest tzw. „Pasem łupkowym” i zajmuje ok. 37 tys. km² (12% obszaru Polski). Teren ten rozciąga się od północnych

obszarów kraju (basen bałtycki), przez regiony centralne (basen podlaski), po wschodnie (basen lubelski).

Do 2013 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wydanych zostało 10 koncesji na poszukiwania złóż gazu łupkowego. Na podstawie tych koncesji, firmy mogą wykonywać odwierty poszukiwawcze. Ze względu na znaczne koszty ich wykonania oraz wstępne wyniki wierceń, które to wskazują na znacznie mniejsze zasoby niż zakładane, wiele firm wycofuje się z badań poszukiwawczych. Obecnie nie ma dokumentacji przedstawiającej zasoby gazu łupkowego oraz obszary możliwe do ewentualnej lokalizacji wyrobisk.

Na obszarze gminy Brodnica do 09-04-2015 r. obowiązuje koncesja (nr koncesji 23/2010p - Szczawno) wykupiona przez Baltic Oil & Gas Sp. z o.o. (dawniej: Talisman Energy Polska Sp. z o.o.). Na jej podstawie na terenie gminy Brodnica w 2012 r. wykonano jeden odwiert poszukiwawczy. Jest on zlokalizowany w okolicy miejscowości Szymkowo. Spółka wykonała wiercenia do głębokości ponad 4,5 km. Podczas prac wydobyto rdzeń skalny o długości 315 m, który został podzielony na dwie części i trafił do Państwowego Instytutu Geologicznego oraz wyspecjalizowanych laboratoriów w Stanach Zjednoczonych, które miały go poddać analizie. Obecnie, pomimo upływu czasu nie uzyskano żadnych informacji na temat powodzenia w/w robót geologicznych. Otwór wiertniczy został zabezpieczony przed przedostawaniem się szkodliwych substancji z jego wnętrza na zewnątrz. Lokalizację wierceń wskazano na mapie stanowiącej załącznik do studium.

3.3 WODY PODZIEMNE

Na terenie gminy Brodnica zlokalizowanych jest 8 ujęć wód podziemnych obejmujących tereny ochrony bezpośredniej w pasie szerokości 8-10m od obrysu studni głębinowych. Ujęcia zlokalizowane są w miejscowościach Szczuka, Szabda, Mszano, Karbowo.

Hydrofornia w Karbowie wykorzystywane jest przez miasto Brodnica.

Dla w/w ujęć wyznaczono strefy bezpośredniej ochrony - zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi (Prawo wodne). Na terenie w/w strefy zakazuje się użytkowania gruntu w celach nie związanych z ujmowaniem wód podziemnych, odprowadzanie wód opadowych w sposób umożliwiający przedostawanie się ich do urządzeń służących do poboru wody. Teren należy zagospodarować zielenią. Ścieki z urządzeń sanitarnych przeznaczonych do użytku osób zatrudnionych należy odprowadzać poza granicę terenu ochrony bezpośredniej. Należy także ograniczyć do niezbędnych potrzeb przebywanie osób niezatrudnionych przy obsłudze urządzeń służących do poboru wód.

Na terenie gminy Brodnica wyznaczono również obszar pośredniej ochrony ujęcia wód zlokalizowanego na terenie miasta Brodnica. Zgodnie z Rozporządzeniem Nr 8/2014 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gdańsku z dnia 9 lipca 2014 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wód podziemnych przy ul. Ustronie w Brodnicy, powiat brodnicki, woj. kujawsko - pomorskie - ustanowiono strefy ochrony ujęcia wody przy ul. Ustronie w Brodnicy, powiat brodnicki, województwo kujawsko-pomorskie. Na wyznaczonym terenie ochrony pośredniej, obejmującej obszar o powierzchni 2,9 km², zakazuje się:

- wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi z wyjątkiem: oczyszczonych wód opadowych i roztopowych oraz wód opadowych i roztopowych, które mogą być wprowadzane do wód lub do ziemi bez oczyszczenia;
- oczyszczonych ścieków pochodzących ze stacji uzdatniania wody;
- rolniczego wykorzystania ścieków i osadów ściekowych oraz gnojownicy;
- stosowania środków ochrony roślin innych niż dopuszczone do stosowania w strefach ochronnych ujęć wody;
- stosowania wyższych niż zalecane dawek środków ochrony roślin dopuszczonych do stosowania w strefach ochronnych ujęć wody;
- lokalizowania składowisk odpadów komunalnych, niebezpiecznych, innych niż niebezpieczne i obojętne oraz obojętnych;
- przechowywania lub składowania odpadów promieniotwórczych;
- lokalizowania obiektów magazynowania produktów ropopochodnych oraz magazynów substancji szczególnie szkodliwych i substancji priorytetowych określonych w przepisach wydanych na podstawie ustawy Prawo wodne (z wyjątkiem produktów naftowych i substancji związanych z funkcjonowaniem stacji uzdatniania wody oraz naziemnych, przydomowych zbiorników gazu płynnego), a także rurociągów do ich transportu;
- eksploatacji kopalni;
- lokalizowania nowych ujęć wód podziemnych, za wyjątkiem ujęć służących zbiorowemu zaopatrzeniu ludności w wodę przeznaczoną do spożycia oraz zwyktemu korzystaniu z wód;

- *wykonywania odwodnień budowlanych innych niż krótkotrwałe odwodnienia za pomocą igłofiltrów oraz za wyjątkiem odwodnień związanych z budową infrastruktury technicznej;*
- *lokalizowania oczyszczalni ścieków bytowych, komunalnych oraz przemysłowych;*
- *lokalizowania cmentarzy i grzebania zwłok zwierzęcych;*
- *budowy dróg publicznych o znaczeniu ponadlokalnym;*
- *budowy stacji paliw;*
- *wykonywania innych przedsięwzięć, o ile opracowana dla nich dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z zamierzonym wykonywaniem przedsięwzięć mogących negatywnie oddziaływać.*

3. OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

3.1. OBIEKTY WPISANE DO WOJEWÓDZKIEGO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

Na terenie gminy Brodnica znajdują się zabytki ujęte w rejestrze zabytków nieruchomych konserwatora zabytków w Toruniu. Ich zestawienie znajduje się w tabeli poniżej:

Tab. 3.1. Rejestr Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Data decyzji o wpisie do rejestru zabytków	Nr rejestru zabytków
Cielęta	Kościół paraf. p.w. Św. Mikołaja	I poł. XV w., 1783 r.	04.11.1931 r.	A/371
Cielęta	Cmentarz przykościelny	I poł. XIX w.	01.06.1987 r.	A/228
Cielęta	Kapliczka	j.w.	j.w.	j.w.
Cielęta	Ogrodzenie	j.w.	j.w.	j.w.
Gorczenica	Kościół paraf. p.w. Św. Krzyża	I poł. XIV w.	13.07.1936 r.	A/368
Karbowo	Zespół dworsko parkowy – dwór	II poł. XIX w.	02.02.1988 r.	A/941/1
Karbowo	Park	poł. XIX w.	j.w.	A/941/2
Karbowo	Gołębnik	j.w.	j.w.	A/941/3
Karbowo	Gorzelnia	j.w.	j.w.	A/941/4
Karbowo	Spichlerz	j.w.	j.w.	A/941/5
Karbowo	Spichlerz	j.w.	j.w.	A/941/6
Karbowo	Stodoła	j.w.	j.w.	A/941/7
Karbowo	Obora	j.w.	j.w.	A/941/8
Karbowo	Chlewnia	j.w.	j.w.	A/941/9
Karbowo	Stodoła	j.w.	j.w.	A/941/10
Karbowo	Grodzisko	średniowieczne	07.11.1969 r.	C/91
Mszano	Stanowisko archeologiczne: Pozostałości obozowiska i cmentarzyska z epoki mezolitu, osad ze środkowego i schyłkowego neolitu, osady z wczesnej epoki brązu		24.11.2004 r.	C/165
Mszano	Kościół parafialny pod wezwaniem Świętego Bartłomieja Apostoła	1906-1907	28.11.2013 r.	A/1650
Niewierz*	Stanowisko archeologiczne		07.11.1969 r.	C/110/49
Przydatki	Pałac	XIX/XX w.	29.01.1988 r.	A/541
Przydatki	Zespół pałacowo parkowy - park	poł. XIX w.	14.12.1989 r.	A/943/1
Przydatki	magazyn paszowy	j.w.	j.w.	A/943/2
Szczuka	Kościół paraf. p.w. ŚŚ. Fabiana i Sebastiana	I poł. XIV w., 1882 r.	13.07.1936 r.	A/364
Szczuka	Chata podcieniowa	XVII/XVIII w.	04.06.1955 r.	A/1279
Szczuka	Grodzisko	XIII w.	12.11.1969 r.	C/99

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu.

* Stanowisko archeologiczne w Niewierzu nie przedstawia wartości zabytkowych i powinno zostać wykreślone z rejestru zabytków nieruchomych. Wykreślenie stanowiska z rejestru może nastąpić w drodze decyzji wydanej na wniosek właściciela nieruchomości.

Zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1446) zabytki znajdujące się w rejestrze zabytków podlegają ochronie.

W odniesieniu do zabytków wpisanych do rejestru, w tym zabytków archeologicznych, ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymaga uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków w przypadku:

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
- wykonywania robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenia badań konserwatorskich;
- prowadzenia badań architektonicznych;
- prowadzenia badań archeologicznych;
- przemieszczania zabytku nieruchomego;
- dokonywania podziału zabytku nieruchomego;
- zmiany przeznaczenia zabytku lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczania na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z wyłączeniem tablic informujących, iż dany obiekt jest zabytkowy;
- podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku;
- poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

W odniesieniu do stanowisk archeologicznych ujętych w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków należy prowadzić badania archeologiczne.

3.2. ZABYTKI ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA UJĘTE W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Na terenie gminy Brodnica występują obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków architektury i budownictwa:

Tab. 3.2. Zabytki architektury i budownictwa ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków

MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT		NR. EWID DZ	DATOWANIE
Bartniki	Dom	13	76	1916 r.
Bartniki	Kapliczka		71/1	pocz. XIX w.
Bobrowiska	Poniatowka	2	435/2	1936 r.
Bobrowiska	Chlew	2	435/2	1936 r.
Bobrowiska	Poniatowka	6	437/18	1936 r.
Bobrowiska	Chlew	6	437/18	1936 r.
Cielęta	Kościół p.w. św. Mikołaja		97/1	
Cielęta	Cmentarz przykościelny z kapliczka, krzyżem, studnią i ogrodzeniem		97/1	
Cielęta	Założenie przestrzenne zespołu podworskiego		94/5, 94/1 , 94/2	
Cielęta	Park dworski		94/5	
Cielęta	Dom	9	23/2	pocz. XX w.
Cielęta	Obora	9	23/2	1909 r.

Cielęta	Szkoła	15	28	1899 r.
Cielęta	Dom	29	86/4	pocz. XX w
Cielęta	Dom	35	48/2	XIX/XX w.
Cielęta	Dom	36	43/2	XIX/XX w.
Cielęta	Dom	37	44/1	XIX/XX w.
Cielęta	Obora	37	44/1	XIX/XX w.
Cielęta	Spichlerz w zespole folwarcznym	38	94/5	XIX/XX w.
Cielęta	Chlew .w zespole folwarcznym	38	94/5	XIX/XX w.
Cielęta	Chlew w zespole folwarcznym	38	94/5	XIX/XXw.
Cielęta	Obora w zespole folwarcznym	38	94/5	XIX/XX w.
Cielęta	Kuźnia	38	94/5	XIX/XX w.
Drużyny	Dworzec kolejowy	111	320/2	1900 r.
Drużyny	Dom kolejowy	112	320/2	1900 r.
Drużyny	Budynek gospodarczy	112	320/2	1900 r.
Dzierżno	Park dworski		54	XIX w.
Dzierżno	Poniatowka	9	9	1937 r.
Dzierżno	Poniatowka	11	32	1937 r.
Dzierżno	Kapliczka		55	p. XX. w.
Gorczenica	Kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	83	22/1	1 poł. XIV w.
Gorczenica	Dom pogrzebowy parafii rzymsko-katolickiej	83	22/1	XIX/XXw.
Gorczenica	Cmentarz przykościelny	83	22/1	XIV w.
Gorczenica	Ogrodzenie cmentarza przykościelnego	83	22/1	2 poł. XIX w.
Gorczenica	Cmentarz ewangelicki		142	k. XIX w.
Gorczenica	Cmentarz choleryczny			k. XIX w.
Gorczenica	Cmentarz parafialny		43	1950 r.
Gorczenica	Plebania	83	18/16	XIX/XXw.
Gorczenica	Dom	1	232/3	1 poł. XX w.
Gorczenica	Budynek gospodarczy	1	232/3	1 poł. XX w.
Gorczenica	Dom	23	57/13,66/6	pocz. XX w.
Gorczenica	Szkoła	24	23/7	XIX/XXw.
Gorczenica	Dom	28	139	l. 20-te XX w.
Gorczenica	Dom	42	93	pocz. XX w.
Gorczenica	Dom	44	164	pocz. XX w.
Gorczenica	Szkota	52	105	pocz. XX w.
Gorczenica	Dom	55	107	pocz. XX w.
Gorczenica	Poniatowka	56	57	1936 r.
Gorczenica	Poniatowka	64	60/3	1936 r.
Gorczenica	Poniatowka	68	5/6	1936 r.
Gorczenica	Poniatowka	70	17	1936 r.
Gorczenica	Poniatówka	78	39/2	1936 r.
Gorczenica	Stodoła	78	39/2	1936 r.
Gorczenica	Dom	82	129/3	l. 20-te XX w.

Gorczenica	Kapliczka		12	pocz. XX w.
Gorczenica-Pisak	Komora celna	41	175	4 ćw. XIX w.
Gorczenica-Pisak	Karczma	40	173/12	pocz. XX w.
Gorczeniczka	Dom	1	141/3	1922 r.
Gorczeniczka	Obora	1	141/3	1922 r.
Gorczeniczka	Dom	5	184/3	911 r.
Gorczeniczka	Dom	9	152	1911 r.
Gorczeniczka	Dom	12	126	1911 r.
Gorczeniozka	Dom	13	125	1911 r.
Gorczeniczka	Dom	14	95	1924 r.
Gorczeniczka	Dom	15	96	l. 20-te XX w.
Gortatowo	Założenie przestrzenne zespołu podworskiego		33/2, 33/3, 36/8, 36/9, 36/10, 36/1, 36/5	XIX/XXw.
Gortatowo	Park dworski		33/2, 33/3, 36/8, 36/9, 36/10	XIX w.
Gortatowo	Poniatowka	25	53	1936 r.
Gortatowo	Stodoła	25	53	1936 r.
Gortatowo	Poniatowka	34	7	1936 r.
Gortatowo	Kapliczka		18/1	pocz. XX w.
Gortatowo	Cmentarz rodowy			1870 r.
Karbowo	Założenie przestrzenne zespołu podworskiego	Klubowa 44	157/23, 157/4	
Karbowo	Dwór	Klubowa 44	157/23	XVIII/ XIX w.
Karbowo	Park dworski	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Gorzelnia w zespole folwarcznym	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Spichlerz, ob. magazyn paszowy w zespole folwarcznym	Klubowa 44	157/23	przed 1804 r.
Karbowo	Obora w zespole folwarcznym	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Stodoła, ob. suszarnia w zespole folwarcznym	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Spichlerz, ob. magazyn zbożowy	Klubowa 45	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Chlewnia w zespole folwarcznym	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Stodoła w zespole folwarcznym	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Gołębnik w zespole folwarcznym	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Kuźnia	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Stajnia, ob. magazyn w zespole folwarcznym	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Chlewnia w zespole folwarcznym	Klubowa 44	157/23	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Ogrodzenie zespołu folwarcznego	Klubowa 44	157/23	4cw.XIXw.
Karbowo	Dom	Jęczmienna 36	74/5	pocz. XX w.
Karbowo	Szkoła	Małgorzatki 8	218/10	4 ćw. XIX w.
Karbowo	Dom	Olsztyńska 33	444/2	pocz. XX w.
Karbowo	Dom	Pokrzywki 7	167/1	pocz. XX w.
Karbowo	Dom	Żmyewska 16	140	pocz. XX w.
Karbowo	Dorn	Żmijewska 54	153/2	k. XIX w.
Karbowo	Kapliczka	Klubowa/Olsztyńska	782	l. 30-teXXw.
Karbowo	Kapliczka	Wąwozowa	100	l. 40-teXXw.

Kominy	Cmentarz ewangelicki		66	poł. XIX w.
Kominy (Wapno)	Park dworski		247/14, 247/21	XIX w.
Kominy	Szkoła	1	64	pocz. XX w.
Kominy	Dom	5	52	
Kominy	Strażnica	10	26/4	pocz. XX w.
Kominy	Kapliczka		22/1	1916 r.
Kominy	Kapliczka		77	1948 r.
Kozi Róg	Dwór	11	34/5	XIX/XXw.
Kozi Róg	Park dworski	11	34/5	k. XIX w.
Kozi Róg	Chlew w zabudowie folwarcznej	11	34/5	XIX/XXw.
Kozi Róg	Kapliczka		4/15	1 poł. XX w.
Kruszynki	Droźnicówka	47a	100/3	4 ćw. XIX w.
Kruszynki	Kapliczka		33/2	1946 r.
Kruszynki	Most drogowy		100/4	1 ćw. XXw.
Kruszynki	Przepust wodny		46/2	4 cw. XIX w.
Kruszynki	Wiadukt kolejowy		46/2	1 ćw. XX w.
Moczadła	Dom	50	30	XIX/XXw.
Moczadła	Obora	50	30	XIX/XXw.
Moczadła	Dom	51	28	XIX/XXw.
Moczadła	Kapliczka		33/3	pocz. XX w.
Mszano	Kościół p.w. św. Bartłomieja	29	266/2	1906-1907
Mszano	Cmentarz przykościelny		266/2	pocz. XX w.
Mszano	Cmentarz parafialny		130/2, 130/1	pocz. XX w.
Mszano	Plebania	29	266/2	1870
Mszano	Organistówka	29	266/2	pocz. XX w.
Mszano	Pomnik poległych 1914-1918	29	266/2	pocz. XX w.
Mszano	Dom	4	95/2	poł. XIX w.
Mszano	Dwór	3	226/7	XIX/XXw.
Mszano	Dom	21	125/1	XIX/XXw.
Mszano	Szkoła	22	208/1	pocz. XX w.
Mszano	Dom	26	205	pocz. XX w.
Mszano	Karczma	35	193	pocz. XX w.
Mszano	Dom	38	114/1	XIX/XXw.
Mszano	Dom pracowników leśnictwa	58	309, 310	1904
Mszano	Stodoła	58	309, 310	k. XIX w.
Mszano	Chlew	59	7282/5	1904
Mszano	Stodoła	59	7282/5	1904
Mszano	Leśniczówka	60	7250/7	1938
Mszano	Chlew	60	7250/7	1938
Mszano	Stodoła	60	7250/7	1938
Mszano	Stodoła z częścią gospodarczą	60	7250/6	1938

Mszano	Leśniczówka	61	7250/6	1938
Mszano	Chlew	61	7250/6	1938
Mszano	Stodoła	61	7250/6	1938
Mszano	Kapliczka św. Jana Nepomucena		141/1	pocz. XX w.
Mszano	Kapliczka		74/1	k. XIX w.
Niewierz	Dwór	23b	140/1	k. XIX w.
Niewierz	Park dworski		140/1, 140/2	XIX w.
Niewierz	Cmentarz ewangelicki		77	2 poi. XIX w.
Niewierz	Dom	22	66	pocz. XX w.
Niewierz	Szkoła	27	68/3	1 ćw. XX w.
Niewierz	Kapliczka		113/1	pocz. XX w.
Nowy Dwór	Dom	9	105/1	1913 r.
Nowy Dwór	Dom	11	52/1, 53/1	1936
Nowy Dwór	Budynek gospodarczy	11	52/1	1936
Mowy Dwór	Szkoła	14	65/3	1912
Nowy Dwór	Kapliczka		57	1869
Nowy Dwór	Kapliczka		7287/1	pocz. XX w.
Opalenica	Park dworski		49/17	XIX w.
Podgórz	Obora	18	53/8	k. XIX w.
Przydatki	Założenie przestrzenne zespołu podworskiego		81/2, 81/12, 87/4, 86/1	4 ćw. XIX w.
Przydatki	Pałac		81/2	4 ćw. XIX w.
Przydatki	Park pałacowy		81/2	4 ćw. XIX w.
Przydatki	Spichlerz w zespole dworsko-folwarcznym		81/12	4 ćw. XIX w.
Sobieszyno	Dwór	8	58/10	2 poł. XIX w.
Sobieszyno	Park dworski		58/10	XIX w.
Sobieszyno	Chlew	8	58/11	2 poł. XIX w.
Sobieszyno	Obora	8	58/11	2 poł. XIX w.
Sobieszyno	Dom	11	9/2	pocz. XX w.
Sobieszyno	Kapliczka		58/23	pocz. XX w.
Szabda	Most blachownicowy na rzece Drwęca- na granicy z miastem Brodnica			
Szabda	Szkoła	63	102/4	ćw. XX w.
Szabda	Dom	65	101	pocz. XX w.
Szabda	Dom	72	64	pocz. XX w.
Szabda	Dom	74	57	1910 r.
Szabda	Obora	74	57	1910 r.
Szabda	Dom	89	87	1918 r.
Szabda	Leśniczówka	110	7247/4	1923 r.
Szabda	Stajnia	110	7247/4	XIX/XX w.
Szabda	Kapliczka NMP		30/1	pocz. XX w.
Szabda	Kapliczka		158/1	pocz. XX w.
Szczuka	Kościół p.w: św. Fabiana i Sebastiana	86	341	1 poł. XIV w.

Szczuka	Cmentarz przykościelny	86	341	XIV w.
Szczuka	Kapliczka Jezusa na cmentarzu przykościelnym	86	341	pocz. XX w.
Szczuka	Kapliczka Marii Panny na cmentarzu	86	341	pocz. XX w.
Szczuka	Ogrodzenie cmentarza przykościelnego	86	341	4 ćw. XIX w.
Szczuka	Plebania	86	124	1880-1882
Szczuka	Cmentarz parafialny		119	1920 r.
Szczuka	Chata podcieniowa	75	75	k. XVIII w.
Szczuka	Pomnik poległych w i w.ś.		341	1914-1918
Szczuka	Pocztą	17	259/1	pocz. XX w.
Szczuka	Obora	31	254/2	1901 r.
Szczuka	Chata	36	354	k. XVIII w.
Szczuka	Dcm	73	127/9	pocz. XX w.
Szczuka	Dom	74	111/5	pocz. XX w.
Szczuka	Dom	82	337/1	poł. XIX w.
Szczuka	Dom	87	117	pocz. XX w.
Szczuka	Budynek gospodarczy	87	117	pocz. XX w.
Szczuka	Kapliczka		186	pocz. XX w.
Szymkowo	Dom	11	30/1	pocz. XX w.
Szymkowo	Obora	11	30/1	pocz. XX w.
Szymkowo	Szkoła	13	50/2	pocz. XX w.
Szymkowo	Obora	19	56/2	1913 r.
Szymkowo	Kapliczka		54/1	poł. XX w.
Szymkowo	Kapliczka		97/4	pocz. XX w.
Tama Brodzka	Dworzec kolejowy	1	529/6	1887
Tama Brodzka	Dróżnicówka	2	625	4 ćw. XIX w.
Tama Brodzka	Zajazd	3	626	4 ćw. XIX w.
Tama Brodzka	Dom kolejowy	4	623	1887
Tama Brodzka	Przepust wodny		613	4 ćw. XIX w.
Tama Brodzka	Most kolejowy		613	4 ćw. XIX w.
Tywola	Tajazd "Tivoli"	102	18	ok. 1910 r.

3.3. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Na terenie gminy Brodnica występują stanowiska archeologiczne, które ewidencjonowane są w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Tab. 3.3 Wykaz stanowisk archeologicznych

Numer obszaru AZP	Numer stanowiska na obszarze	Miejscowość	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Bliższa chronologia
35-51	16	Cieleta	001	Osada		PŚ
35-51	16	Cieleta	001	Osada		CZASY NOW.
35-51	17	Cieleta	002	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA

35-51	17	Cieleta	002	Siad osadnictwa		PS
35-51	17	Cieleta	002	Osada		CZASY NOW.
35-51	18	Cieleta	003	Osada		CZASY NOW.
35-51	18	Cieleta	003	Ślad osadnictwa		WS
35-51	19	Cieleta	004	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	20	Cieleta	005	Osada		PS - CZASY NÓW.
35-51	21	Cieleta	006	Osada		CZASY NOW.
35-51	22	Cieleta	007	Osada		CZASY NOW.
35-51	23	Cieleta	008	Osada		OR
35-51	23	Cieleta	008	Osada		WS IX - X w.
35-51	24	Cieleta	009	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	25	Cieleta	010	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	26	Cieleta	011	Osada		CZASY NOW.
35-51	27	Cieleta	012	Ślad osadnictwa		HA - LA
35-51	27	Cieleta	012	Ślad osadnictwa		NEOLIT
35-51	28	Cieleta	013	Ślad osadnictwa		WEB
35-51	28	Cieleta	013	Osada		HA - LA
35-51	28	Cieleta	013	Osada		WS
35-51	65	Cieleta	014	Obozowisko		EP. KAMIENIA
35-51	66	Cieleta	015	Ślad osadnictwa		WEB
35-51	67	Cieleta	016	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-51	68	Cieleta	017	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-51	69	Cieleta	018	Ślad osadnictwa		WS
35-51	70	Cieleta	019	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-51	72	Cieleta	020	Osada		LA - OR
35-51	73	Cieleta	021	Ślad osadnictwa		HA - LA
35-51	75	Cieleta	022	Osada		HA - LA
35-51	85	Cieleta	023	Osada		PS - CZASY NOW.
35-51	86	Cieleta	024	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	86	Cieleta	024	Osada		CZASY NOW.
35-51	87	Cieleta	025	Osada		PS - CZASY NOW.
35-51	88	Cieleta	026	Osada		CZASY NOW.
35-52	5	Cieleta	027	Ślad osadnictwa	KAK (?)	NEOLIT
35-52	5	Cieleta	027	Ślad osadnictwa		WS
35-52	6	Cieleta	028	Ślad osadnictwa		HA - LA (?)
35-52	6	Cieleta	028	Ślad osadnictwa		WS
35-52	16	Cieleta	029	Ślad osadnictwa		HA - LA
35-52	16	Cieleta	029	Ślad osadnictwa		PS
35-52	16	Cieleta	029	Ślad osadnictwa	KCS	SCHN
35-52	18	Cieleta	030	Osada		HA - LA
35-52	18	Cieleta	030	Osada		PS - CZASY NÓW.
35-52	19	Cieleta	031	Osada		PS
35-52	19	Cieleta	031	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-52	20	Cieleta	032	Ślad osadnictwa		HA - LA
35-52	21	Cieleta	033	Ślad osadnictwa		WS
35-52	21	Cieleta	033	Osada		PS - CZASY NOW.
35-52	22	Cieleta	034	Osada		PS
35-52	22	Cieleta	034	Ślad osadnictwa		HA - LA(?)
35-52	23	Cieleta	035	Osada		PS - CZASY NOW.
35-52	23	Cieleta	035	Ślad osadnictwa		HA - LA
35-52	24	Cieleta	036	Osada		CZASY NOW.
35-52	24	Cieleta	036	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-52	25	Cieleta	037	Osada		HA - LA
35-52	26	Cieleta	038	Ślad osadnictwa		PS
35-52	26	Cieleta	038	Osada		WS
35-52	26	Cieleta	038	Ślad osadnictwa		OR
35-52	26	Cieleta	038	Osada		HA - LA
35-52	26	Cieleta	038	Ślad osadnictwa	KAK	NEOLIT
35-52	27	Cieleta	039	Siad osadnictwa		HA - LA (?)
35-52	28	Cieleta	040	Osada		WS
35-52	28	Cieleta	040	Osada		CZASY NÓW.
35-52	28	Cieleta	040	Ślad osadnictwa	LUZ	HA - LA
35-52	29	Cieleta	041	Ślad osadnictwa		HA - LA
35-52	30	Cieleta	042	Ślad osadnictwa		WS
35-52	31	Cieleta	043	Ślad osadnictwa		WS(?)
35-52	32	Cieleta	044	Osada		WS XII-XIII w.
35-51	32	Cieleta	044	Ślad osadnictwa	KAK (?)	NEOLIT

35-51	79	Ciełeta Wybudowanie	001	Osada		PS
35-51	89	Ciełeta Wybudowanie	002	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	90	Ciełeta Wybudowanie	003	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-51	90	Ciełeta Wybudowanie	003	Obozowisko		EP. KAMIENIA
35-51	91	Ciełeta Wybudowanie	004	Osada		CZASY NÓW.
35-51	92	Ciełeta Wybudowanie	005	Ślad osadnictwa		WEB
35-51	92	Ciełeta Wybudowanie	005	Osada		SCHN - WEB
35-51	92	Ciełeta Wybudowanie	005	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-51	92	Ciełeta Wybudowanie	005	Ślad osadnictwa		PS - CZASY NÓW.
35-51	101	Ciełeta Wybudowanie	006	Osada		WŚ XII w.
35-51	102	Ciełeta Wybudowanie	007	Osada		CZASY NÓW.
36-51	48	Dzierżno	001	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	48	Dzierżno	001	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-52	40	Dzierżno	002	Osada		PS
36-52	41	Dzierżno	003	Ślad osadnictwa		WŚ
36-52	41	Dzierżno	003	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
37-52	41	Dzierżno	004	Osada		CZASY NÓW.
37-52	42	Dzierżno	005	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
37-52	42	Dzierżno	005	Osada		CZASY NÓW.
37-52	43	Dzierżno	006	Ślad osadnictwa		HA - LA
37-52	43	Dzierżno	006	Osada		PS
37-52	43	Dzierżno	006	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
37-52	44	Dzierżno	007	Osada		WŚ
37-52	44	Dzierżno	007	Osada		PS
37-52	45	Dzierżno	008	Osada		CZASY NÓW.
37-52	45	Dzierżno	008	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
37-52	45	Dzierżno	008	Ślad osadnictwa		OR
36-50	1	Gorzienica	001	Osada		HA -LA
36-50	1	Gorzienica	001	Ślad osadnictwa		PS
36-50	3	Gorzienica	001	Ślad osadnictwa		PS
36-50	3	Gorzienica	001	Osada		HA -LA
36-50	3	Gorzienica	001	Osada		OR
36-50	3	Gorzienica	001	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	5	Gorzienica	003	Osada		HA -LA
36-50	9	Gorzienica	006	Osada		OR
36-50	9	Gorzienica	006	Ślad osadnictwa		PS
36-50	10	Gorzienica	007	Osada		HA -LA
36-50	10	Gorzienica	007	Ślad osadnictwa		PS
36-50	11	Gorzienica	008	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	11	Gorzienica	008	Osada		HA - LA
36-50	12	Gorzienica	009	Osada		PS
36-50	12	Gorzienica	009	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	12	Gorzienica	009	Osada		HA-LA
36-50	12	Gorzienica	009	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	1	Gorzienica	010	Osada		PS
36-51	8	Gorzienica	011	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	8	Gorzienica	011	Osada		PS
36-51	8	Gorzienica	011	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	9	Gorzienica	012	Osada		PS
36-51	10	Gorzienica	013	Osada		PS
36-51	11	Gorzienica	014	Osada		PS
36-51	11	Gorzienica	014	Osada		OR
36-51	12	Gorzienica	015	ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	13	Gorzienica	016	Obozowisko		WEB
36-51	13	Gorzienica	016	Osada		PS
36-51	37	Gorzienica	017	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	41	Gorzienica	018	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	50	Gorzienica	019	Osada		PS
36-51	51	Gorzienica	020	Ślad osadnictwa		PS
36-50	2	Gorzieniczka	019	Obozowisko	KAK	NEOLIT
36-50	2	Gorzieniczka	019	Ślad osadnictwa		NEOLIT (?)
36-50	2	Gorzieniczka	019	Osada		HA-LA
36-50	2	Gorzieniczka	019	Osada		CZASY NÓW.
36-50	4	Gorzieniczka	001	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-50	4	Gorzieniczka	001	Ślad osadnictwa		HA -LA

36-50	22	Gorzenciczka	002	Ślad osadnictwa	KAK	NEOLIT
36-50	22	Gorzenciczka	002	Cmentarz (?)		HA- LA
36-50	23	Gorzenciczka	003	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-50	23	Gorzenciczka	003	Osada		HA -LA
36-50	23	Gorzenciczka	003	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	24	Gorzenciczka	004	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	24	Gorzenciczka	004	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-50	24	Gorzenciczka	004	Osada		HA -LA
36-50	25	Gorzenciczka	005	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-50	25	Gorzenciczka	005	Osada		WÓR
36-50	25	Gorzenciczka	005	Ślad osadnictwa		PS
36-50	25	Gorzenciczka	005	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	30	Gorzenciczka	006	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	30	Gorzenciczka	006	Ślad osadnictwa		?
36-50	31	Gorzenciczka	007	Osada		PS
36-50	31	Gorzenciczka	007	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	31	Gorzenciczka	007	Ślad osadnictwa		WEB
36-50	31	Gorzenciczka	007	Osada		HA -LA
36-50	31	Gorzenciczka	007	Osada		OR
36-50	32	Gorzenciczka	008	Osada		HA -LA
36-50	32	Gorzenciczka	008	Osada		OR
36-50	32	Gorzenciczka	008	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	33	Gorzenciczka	009	Ślad osadnictwa		PS
36-50	34	Gorzenciczka	010	Osada		WŚ
36-50	35	Gorzenciczka	011	Ślad osadnictwa		HA- LA
36-50	35	Gorzenciczka	011	Osada		PS
36-50	36	Gorzenciczka	012	Ślad osadnictwa		PS
36-50	37	Gorzenciczka	013	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	37	Gorzenciczka	013	Ślad osadnictwa		PS
36-50	37	Gorzenciczka	013	Ślad osadnictwa		OR
36-50	37	Gorzenciczka	013	Osada		HA- LA
36-50	37	Gorzenciczka	013	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	38	Gorzenciczka	014	Obozowisko		WEB
36-50	38	Gorzenciczka	014	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	38	Gorzenciczka	014	Obozowisko	KPL	NEOLIT
36-50	38	Gorzenciczka	014	Cmentarz	ŁUŻ	IV - V EB
36-50	38	Gorzenciczka	014	Osada		OR
36-50	38	Gorzenciczka	014	Ślad osadnictwa		PS
36-50	39	Gorzenciczka	015	Osada (?)	?	?
36-50	40	Gorzenciczka	016	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	40	Gorzenciczka	016	Osada		HA- LA
36-50	40	Gorzenciczka	016	Osada		PS
36-50	40	Gorzenciczka	016	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	41	Gorzenciczka	017	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	41	Gorzenciczka	017	Osada		PS
36-50	42	Gorzenciczka	018	Osada		PS
36-50	42	Gorzenciczka	018	Osada		WŚ
36-50	90	Gorzenciczka	019	?	?	?
36-50	91	Gorzenciczka	020	?	?	?
36-51	2	Gorzenciczka	022	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	3	Gorzenciczka	023	ślad osadnictwa		PS
36-51	3	Gorzenciczka	023	Osada		OR
36-51	4	Gorzenciczka	024	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	5	Gorzenciczka	025	Osada		HA -LA
36-51	6	Gorzenciczka	016	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-51	6	Gorzenciczka	016	Obozowisko		SCHN - WEB
36-51	7	Gorzenciczka	027	Ślad osadnictwa		HA -LA
36-51	7	Gorzenciczka	027	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	15	Gorzenciczka	028	Osada		HA -LA
36-51	15	Gorzenciczka	028	Cmentarz		SCHN - WEB
36-51	21	Gorzenciczka	029	Ślad osadnictwa		HA- LA
36-51	21	Gorzenciczka	029	Osada		PS
36-51	22	Gorzenciczka	030	Ślad osadnictwa		HA- LA
36-51	22	Gorzenciczka	030	Ślad osadnictwa		WEB
36-51	22	Gorzenciczka	030	Ślad osadnictwa		PS

36-51	23	Gorczeniczka	031	Osada		CZASY NÓW.
36-52	35	Gortatowo	001	Osada		WŚ
36-52	36	Gortatowo	002	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-52	37	Gortatowo	003	Osada		CZASY NÓW.
36-52	38	Gortatowo	004	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-52	38	Gortatowo	004	Ślad osadnictwa		WŚ
36-52	39	Gortatowo	005	Osada		CZASY NÓW.
34-51	1	Karbowe	001	Grodzisko		PS XV-XVI w.
34-51	5	Karbowo	002	Osada		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-51	5	Karbowo	002	Punkt osadniczy		WŚ
34-51	6	Karbowo	003	Punkt osadniczy	?	?
34-51	7	Karbowo	004	Punkt osadniczy		PS
34-51	8	Karbowo	005	Punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
34-51	9	Karbowo	006	Punkt osadniczy		PS
34-51	9	Karbowo	006	Punkt osadniczy		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-51	10	Karbowo	007	Punkt osadniczy		PS
34-51	11	Karbowo	008	Punkt osadniczy		PS
34-51	11	Karbowo	008	Punkt osadniczy		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-51	12	Karbowo	009	Punkt osadniczy		PS
34-51	13	Karbowo	010	Punkt osadniczy		PRADZIEJE
34-51	13	Karbowo	010	Punkt osadniczy		PS
34-51	13	Karbowo	010	Punkt osadniczy		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-51	15	Karbowo	012	Punkt osadniczy		PS
34-51	15	Karbowo	011	Punkt osadniczy		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-51	15	Karbowo	012	Punkt osadniczy		OR
34-51	16	Karbowo	013	Punkt osadniczy		OR
34-51	16	Karbowo	013	Osada		PS
34-51	16	Karbowo	013	Osada		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-51	17	Karbowo	014	Punkt osadniczy		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-51	17	Karbowo	014	Punkt osadniczy		PS
34-51	17	Karbowo	014	Punkt osadniczy		PRADZIEJE
34-51	18	Karbowo	015	Osada		WŚ
34-51	19	Karbowo	016	Osada		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-51	20	Karbowo	017	Osada		IOEB
34-51	44	Karbowo	000	Znalezisko luźne		NEOLIT
34-51	45	Karbowo	000	Znalezisko luźne		NEOLIT
34-51	46	Karbowo	000	Znalezisko luźne		NEOLIT
34-51	47	Karbowo	000	Znalezisko luźne		NEOLIT
35-50	13	Kominy	022	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-50	13	Kominy	022	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-50	14	Kominy	023	Obozowisko		MEZOLIT
35-50	14	Kominy	023	Cmentarz		OR
35-50	15	Kominy	024	Cmentarz		OR
35-50	16	Kominy	025	Osada		_ SCHN - WEB
35-50	16	Kominy	025	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	16	Kominy	025	Obozowisko		EP. KAMIENIA
35-50	17	Kominy	026	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	17	Kominy	026	Osada		OR
35-50	18	Kominy	027	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-50	18	Kominy	027	Ślad osadnictwa		OR
35-50	19	Kominy	028	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-50	19	Kominy	028	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	20	Kominy	029	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	20	Kominy	029	Ślad osadnictwa		OR
35-50	20	Kominy	029	Ślad osadnictwa		WEB
35-50	21	Kominy	030	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	21	Kominy	030	Osada		WEB
35-50	22	Kominy	031	Osada		CZASY NÓW.
35-50	23	Kominy	032	Ślad osadnictwa		WEB
35-50	23	Kominy	032	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	23	Kominy	032	Osada		OR
35-50	24	Kominy	033	Osada		HA-LA
35-50	25	Kominy	034	Osada		HA-LA
35-50	42	Kominy	021	Osada	KPL	NEOLIT
36-50	6	Kominy	015	Osada		HA-LA

36-50	7	Kominy	016	Obozowisko	KPL	NEOLIT
36-50	7	Kominy	016	Osada		HA-LA
36-50	7	Kominy	016	Osada		WŚ
36-50	7	Kominy	016	Osada		PS
36-50	7	Kominy	016	Obozowisko		SCHN
36-50	8	Kominy	002	Osada		HA-LA
36-50	8	Kominy	002	Obozowisko		SCHN - WEB
36-50	8	Kominy	002	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	8	Kominy	002	Osada		PS
36-50	8	Kominy	002	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	13	Kominy	003	Osada		WŚ
36-50	14	Kominy	004	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	15	Kominy	005	Osada		HA-LA
36-50	16	Kominy	006	Ślad osadnictwa	?	?
36-50	16	Kominy	006	Obozowisko	KPL	NEOLIT
36-50	16	Kominy	006	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	16	Kominy	006	Osada		HA-LA
36-50	16	Kominy	006	Osada		WŚ
36-50	17	Kominy	007	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW
36-50	17	Kominy	007	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	17	Kominy	007	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	18	Kominy	008	Ślad osadnictwa		PS
36-50	18	Kominy	008	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	19	Kominy	009	Ślad osadnictwa		HA
36-50	19	Kominy	009	Osada		HA-LA
36-50	19	Kominy	009	Ślad osadnictwa		OR
36-50	19	Kominy	009	Osada		CZASY NÓW.
36-50	20	Kominy	010	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	20	Kominy	010	Ślad osadnictwa		WEB
36-50	21	Kominy	011	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	21	Kominy	011	Osada		OR
36-50	21	Kominy	011	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	21	Kominy	011	Ślad osadnictwa	KPL(?)	NEOLIT
36-50	21	Kominy	011	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	59	Kominy	012	Obozowisko		MEZOLIT(?)
36-50	59	Kominy	012	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	59	Kominy	012	Ślad osadnictwa	?	?
36-50	66	Kominy	013	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	66	Kominy	013	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-50	66	Kominy	013	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	68	Kominy	014	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	89	Kominy	016	Ślad osadnictwa		NEOLIT(?)
36-51	42	Kominy	017	Osada		HA-LA
36-51	42	Kominy	017	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	43	Kominy	018	Osada		CZASY NÓW.
36-51	44	Kominy	019	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-51	44	Kominy	019	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	44	Kominy	019	Obozowisko		WEB
36-51	45	Kominy	020	Osada		PS
36-51	29	Kozi Róg	001	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	29	Kozi Róg	001	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	38	Kozi Róg	002	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	38	Kozi Róg	002	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-50	108	Kruszynki	001	Osada		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-50	109	Kruszynki	002	Obozowisko		OR
34-50	110	Kruszynki	003	Osada		NOWOŻYT-NOŚĆ
34-50	110	Kruszynki	003	Punkt osadniczy		PS
34-50	110	Kruszynki	003	Osada		OR
34-50	110	Kruszynki	003	Osada		HA-LA
34-50	111	Kruszynki	004	Osada		HA-LA
34-50	112	Kruszynki	005	Punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
34-51	38	Kruszynki	006	Punkt osadniczy	KPL	NEOLIT
34-51	42	Kruszynki	007	Punkt osadniczy	KPL(?)	NEOLIT(?)
35-51	71	Moczadła	001	Osada		HA-LA
35-51	71	Moczadła	001	Osada		CZASY NÓW.

35-51	71	Moczadła	001	Osada		PS
35-51	71	Moczadła	001	Osada		WEB
35-51	74	Moczadła	002	Cmentarz		HA -LA
35-51	76	Moczadła	003	Osada		CZASY NÓW.
35-51	77	Moczadła	004	Osada		PS - CZASY NÓW.
35-51	78	Moczadła	005	Osada		CZASY NÓW.
35-51	80	Moczadła	006	Ślad osadnictwa		WS XII w.
35-51	83	Moczadła	007	Osada		PS - CZASY NÓW.
35-51	84	Moczadła	008	Osada		CZASY NÓW.
35-50	6	Mszano	003	Osada		OR
35-50	7	Mszano	004	Osada		OR
35-50	7	Mszano	004	Osada		HA- LA
35-50	8	Mszano	005	Ślad osadnictwa		OR
35-50	26	Mszano	006	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-50	26	Mszano	006	Osada		WEB
35-50	26	Mszano	006	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	27	Mszano	007	Osada		CZASY NÓW.
35-50	28	Mszano	008	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	28	Mszano	008	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-50	28	Mszano	008	Osada		OR
35-50	29	Mszano	009	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	30	Mszano	010	Osada		CZASY NÓW.
35-50	31	Mszano	011	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	32	Mszano	012	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	33	Mszano	012	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	43	Mszano	001	Cmentarz (?)		NEOLIT
35-50	44	Mszano	002	Cmentarz	KAK	NEOLIT
35-50	34	Niewierz	002	Siad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-51	39	Nowy Dwór	039	Punkt osadniczy		SCHN I OEB
34-52	45	Nowy Dwór	001	Ślad osadnictwa		WEB
34-52	45	Nowy Dwór	001	Ślad osadnictwa		WS
34-52	45	Nowy Dwór	001	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	46	Nowy Dwór	002	Osada		CZASY NÓW.
34-52	47	Nowy Dwór	003	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	47	Nowy Dwór	003	Ślad osadnictwa	KPL	NEOLIT
34-52	53	Nowy Dwór	004	Osada		WEB
34-52	53	Nowy Dwór	004	Osada		WS
34-52	53	Nowy Dwór	004	Osada		CZASY NÓW.
34-52	54	Nowy Dwór	005	Ślad osadnictwa		WEB
34-52	54	Nowy Dwór	005	Ślad osadnictwa		OR
34-52	54	Nowy Dwór	005	Ślad osadnictwa		WS
34-52	55	Nowy Dwór	006	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	56	Nowy Dwór	007	Siad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	57	Nowy Dwór	008	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
34-52	57	Nowy Dwór	008	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	58	Nowy Dwór	009	Ślad osadnictwa		WEB
34-52	60	Nowy Dwór	011	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	61	Nowy Dwór	012	Ślad osadnictwa		HA -LA
34-52	62	Nowy Dwór	013	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
34-52	62	Nowy Dwór	013	Siad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	63	Nowy Dwór	014	Ślad osadnictwa		HA- LA
34-52	64	Nowy Dwór	015	Ślad osadnictwa		WEB
34-52	64	Nowy Dwór	015	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	65	Nowy Dwór	016	Siad osadnictwa		HA- LA
34-52	66	Nowy Dwór	017	Ślad osadnictwa		HA -LA
34-52	66	Nowy Dwór	017	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	67	Nowy Dwór	018	Ślad osadnictwa		HA -LA
34-52	68	Nowy Dwór	019	Ślad osadnictwa		MEZOLIT (?)
34-52	68	Nowy Dwór	019	Osada		CZASY NÓW.
34-52	69	Nowy Dwór	020	Siad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	70	Nowy Dwór	021	Ślad osadnictwa		HA -LA
34-52	71	Nowy Dwór	022	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	71	Nowy Dwór	022	Ślad osadnictwa		OR
34-52	72	Nowy Dwór	023	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
34-52	72	Nowy Dwór	023	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.

34-52	73	Nowy Dwór	024	Ślad osadnictwa		OR
34-52	73	Nowy Dwór	024	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	74	Nowy Dwór	025	Ślad osadnictwa		OR
34-52	88	Nowy Dwór	026	Ślad osadnictwa	KPL	NEOLIT
34-52	88	Nowy Dwór	026	Ślad osadnictwa		WŚ
34-52	89	Nowy Dwór	027	Osada	KPL	WEB (?)
34-52	89	Nowy Dwór	027	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	90	Nowy Dwór	028	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	91	Nowy Dwór	029	Ślad osadnictwa		PS
34-52	92	Nowy Dwór	030	Ślad osadnictwa		PS
34-52	93	Nowy Dwór	031	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
34-52	93	Nowy Dwór	031	Ślad osadnictwa		WEB
34-52	119	Nowy Dwór	032	Ślad osadnictwa		NEOLIT (?)
34-52	120	Nowy Dwór	033	Ślad osadnictwa		PS
34-52	121	Nowy Dwór	034	Ślad osadnictwa		PS
34-52	121	Nowy Dwór	034	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-51	93	Nowy Dwór	035	Osada		WŚ
35-51	93	Nowy Dwór	035	Ślad osadnictwa		PS
35-51	93	Nowy Dwór	035	Osada		OR
35-51	96	Nowy Dwór	036	Osada		CZASY NÓW.
35-51	97	Nowy Dwór	037	Ślad osadnictwa		II - III EB
35-51	98	Nowy Dwór	038	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	25	Opalenica	007	Osada		WŚ
36-51	26	Opalenica	002	Osada		WŚ
36-51	27	Opalenica	003	Osada		OR
36-51	28	Opalenica	004	Ślad osadnictwa		HA -LA
36-51	28	Opalenica	004	Osada		WŚ
36-51	33	Opalenica	005	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	33	Opalenica	005	Ślad osadnictwa		PS
36-51	33	Opalenica	005	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	34	Opalenica	006	Ślad osadnictwa		OR
36-51	34	Opalenica	006	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	52	Opalenica	001	Znalezisko luźne		OR
36-51	35	Przydatki	001	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	36	Przydatki	002	Osada		PS
36-51	49	Przydatki	003	Ślad osadnictwa		PS
36-52	42	Sobieszyno	001	Ślad osadnictwa		WŚ
36-52	42	Sobieszyno	001	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-52	43	Sobieszyno	002	Osada		CZASY NÓW.
36-52	44	Sobieszyno	003	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-52	45	Sobieszyno	004	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-52	80	Sobieszyno	005	Ślad osadnictwa		OR
36-52	80	Sobieszyno	005	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-50	1	Szabda	001	Cmentarz		HA-LA
35-50	1	Szabda	001	Cmentarz		WŚ IX-XII w.
35-50	1	Szabda	001	Ślad osadnictwa		WEB
35-50	2	Szabda	002	Osada	KPL	NEOLIT
35-50	2	Szabda	002	Ślad osadnictwa		WEB
35-50	3	Szabda	003	Osada		CZASY NÓW.
35-50	4	Szabda	004	Osada		CZASY NÓW.
35-50	4	Szabda	004	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-50	4	Szabda	004	Osada		HA-LA
35-50	4	Szabda	004	Ślad osadnictwa		PS
35-50	5	Szabda	005	Cmentarz		HA-LA
35-50	5	Szabda	005	Osada		OR
35-50	5	Szczuka	005	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-51	29	Szczuka	005	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	30	Szczuka	006	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	31	Szczuka	007	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-51	32	Szczuka	008	Osada		WŚ
35-51	33	Szczuka	009	Cmentarz		LA-OR
35-51	34	Szczuka	010	Osada		HA-LA
35-51	34	Szczuka	010	Osada		CZASY NÓW.
35-51	35	Szczuka	011	Osada		HA-LA
35-51	35	Szczuka	011	Osada		CZASY NÓW.

35-51	36	Szczuka	012	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-51	36	Szczuka	012	Osada		WŚ X-XII w.
35-51	37	Szczuka	013	Osada		WS X-XII w.
35-51	38	Szczuka	014	Iśląd osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	39	Szczuka	015	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	40	Szczuka	016	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-51	41	Szczuka	017	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	41	Szczuka	017	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-51	42	Szczuka	018	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	43	Szczuka	019	Osada		WŚ XII w.
35-51	44	Szczuka	020	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	45	Szczuka	021	Ślad osadnictwa		OR
35-51	45	Szczuka	021	Osada		WŚ
35-51	46	Szczuka	022	Osada		HA-LA
35-51	47	Szczuka	023	Osada		WŚ
35-51	48	Szczuka	024	Osada		WŚ
35-51	48	Szczuka	024	Osada		PS
35-51	48	Szczuka	024	Osada		CZASY NÓW.
35-51	50	Szczuka	025	Osada		ws
35-51	51	Szczuka	026	Osada		WŚ XI-XII w.
35-51	52	Szczuka	027	Osada		CZASY NÓW.
35-51	52	Szczuka	027	Osada		WŚ
35-51	53	Szczuka	028	Osada		CZASY NÓW.
35-51	53	Szczuka	028	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	54	Szczuka	029	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
35-51	54	Szczuka	029	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	55	Szczuka	030	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	56	Szczuka	031	Osada		WŚ
35-51	57	Szczuka	032	Osada		WŚ
35-51	57	Szczuka	032	Osada	KAK	NEOLIT
35-51	58	Szczuka	033	Osada		HA -LA
35-51	58	Szczuka	033	Osada		WŚ XII w.
35-51	58	Szczuka	033	Ślad osadnictwa		PS
35-51	59	Szczuka	034	Osada		WŚ XII w.
35-51	60	Szczuka	035	Ślad osadnictwa		WŚ-PS
35-51	61	Szczuka	036	Ślad osadnictwa		PS
35-51	61	Szczuka	036	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-51	62	Szczuka	037	Osada		WŚXII-XIII w.
35-51	63	Szczuka	038	Osada		HA-LA
35-51	64	Szczuka	039	Osada		WŚ
35-51	81	Szczuka	040	Osada		PS
35-51	82	Szczuka	041	Ślad osadnictwa		PS - CZASY NÓW.
36-51	39	Szczuka	003	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	46	Szczuka	004	Ślad osadnictwa		PS
36-51	46	Szczuka	004	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	47	Szczuka	002	Ślad osadnictwa		PS
36-51	47	Szczuka	002	Ślad osadnictwa		CZASY NÓW.
36-51	47	Szczuka	002	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	30	Szymkowo	001	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-51	30	Szymkowo	001	Ślad osadnictwa		WŚ

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu.

Objaśnienia skrótów zawartych w tabeli:

CZASY NOW. – czasy nowożytnie; EB – epoka brązu; EP. KAMIENIA – epoka kamienia; HA – okres halszacki; LA – okres lateński; OEB – okres epoki brązu (np. IOEB-pierwszy okres epoki brązu); OR – okres rzymski; PS – późne średniowiecze; SCHN – schyłek neolitu; WEB – wczesna epoka brązu; WOR – wczesny okres rzymski; WŚ – wczesne średniowiecze

Przybliżona lokalizacja stanowisk archeologicznych została pokazana na rysunku studium, jednak ich dokładne położenie należy każdorazowo określać na podstawie kart stanowisk będących w zasobie wojewódzkiego konserwatora zabytków.

3.4. GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW

Gmina Brodnica ma opracowaną gminną ewidencję zabytków. Uwzględnia ona wszystkie obiekty ujęte w wojewódzkim rejestrze zabytków i obiekty zestawione w wojewódzkiej ewidencji zabytków (w tym stanowiska archeologiczne ujęte w systemie AZP). Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków dostępny jest w siedzibie urzędu Gminy w Brodnicy.

3.5. OGÓLNE ZASADY OCHRONY ZASOBÓW KULTUROWYCH

W związku z dużą różnorodnością dóbr kultury (obiekty architektury i budownictwa, cmentarze, parki itd.) zlokalizowanych na obszarze gminy Brodnica, różne są również formy ochrony i zasady ich ochrony. Przedstawiają się one dla poszczególnych rodzajów następująco:

Stanowiska i obszary objęte pełną ochroną archeologiczno-konserwatorską W.I -

zalicza się do nich grodziska oraz stanowiska eksponowane na terenie, ujęte w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków.

Dla stanowisk tych ustala się zakaz prowadzenia działalności inwestycyjnej związanej z pracami ziemnymi bądź przekształceniem krajobrazu.

W przypadku konieczności przeprowadzenia prac porządkowych bądź pielęgnacyjnych należy uzyskać zezwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który każdorazowo określi zakres i warunki prowadzenia tych prac.

Stanowiska i obszary objęte ograniczoną ochroną archeologiczno-konserwatorską W.III - należą do nich stanowiska nie eksponowane w terenie, nie ujęte w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków.

Dla stanowisk tych ustala się obowiązek przeprowadzenia interwencyjnych badań archeologicznych w formie i zakresie określonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w drodze decyzji wydanej na wniosek podmiotu zamierzającego prowadzić inwestycję. Po zakończeniu badań archeologicznych teren może być trwale zainwestowany.

Wsie o zachowanym układzie i zabudowie o wartościach kulturowych – podlegają kompleksowej ochronie. Należałoby opracować studia historyczno – ruralistyczne w celu zapewnienia właściwej integracji przestrzennej nowej zabudowy z istniejącymi elementami zagospodarowania, jak zachowany układ, zabudowa o cechach tradycyjnych, zespoły

sakralne, obiekty techniki i kultury materialnej tj. młyn, kuźnie, zespoły podworskie i wszelkie obiekty, których zabytkowy charakter jest oczywisty, wraz z elementami naturalnego krajobrazu tworzącymi kompozycję o wartości kulturowej.

Zespoły pałacowo – parkowe – podlegają jako kompleksy zabytkowe i przyrodnicze stanowiące integralnie połączoną całość o dużych walorach krajobrazowych. Ponad to zabytkowe parki są autonomicznymi dziełami sztuki o wartościach historycznych, artystycznych, przyrodniczych i naukowych i niedopuszczalne jest lokalizowanie na ich terenie nowych budowli, wprowadzanie infrastruktury technicznej, niwelacje ziemne bądź zmiana warunków środowiskowych (np. melioracje w strefie ochrony ekologicznej parku). Wszystkie zmiany użytkowania, adaptacje, remonty i modernizacje obiektów wchodzących w skład zespołu wymagają *porozumienia* z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków a prace rewaloryzacyjne mogą być wykonane *w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków*.

Oznaczenie na rysunku studium lokalizacji parków ma charakter orientacyjny. W przypadku realizacji nowej zabudowy w sąsiedztwie zabytkowych zespołów pałacowo-parkowych, nowa zabudowa nie może bezpośrednio przylegać do granic zespołu, a istniejące tereny zieleni urządzonej należy zachować w niezmiennych granicach, z zachowaniem ich dotychczasowej funkcji.

Cmentarze

Na terenach zabytkowych cmentarzy, ochroną należy objąć nagrobki, elementy małej architektury, kaplice, a także drzewostan. Prace inwestycyjne na terenach zabytkowych parków należy prowadzić w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Obiekty ujęte w Rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - W odniesieniu do zabytków wpisanych do rejestru ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymaga uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków w przypadku:

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywania robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenia badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenia badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenia badań archeologicznych;
- przemieszczania zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;

- trwałego przeniesienia zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywania podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiany przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczania na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z wyłączeniem znaków informujących o tym, że zabytek podlega ochronie po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Granice stref ochrony konserwatorskiej obiektów wpisanych do rejestru zabytków określają decyzje o wpisie danego obiektu do rejestru.

Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków - W odniesieniu do zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków ochronie podlega forma architektoniczna obiektu (gabaryty wysokościowe, forma dachu i rodzaj pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki drzwiowej). Należy zatem dążyć do utrzymania tradycyjnej kompozycji architektonicznej obiektu a w przypadku rozbiórki opracować dokumentację konserwatorską obiektu w przypadku jego rozbiórki.

4. GRANICE TERENÓW ZAMKNIĘTYCH I ICH STREF OCHRONNYCH

Na obszarze gminy Brodnica znajdują się tereny zamknięte kompleksu wojskowego Kominy.

Terenami zamkniętymi są także w rozumieniu przepisów geodezyjnych i kartograficznych są tereny kolejowe. Zestawienie poszczególnych działek oraz ich powierzchni znajduje się w poniższej tabeli

Tab. 4. Wykaz terenów zamkniętych na obszarze gminy Brodnica

Lp	Obwód	Numer działki ewidencyjnej	Powierzchnia [ha]
1	Ciełeta	1963	0,3120
2	Ciełeta	1988	0,8080
3	Gorczenica	12	0,1000
4	Gorczenica	16	3,5800
5	Gorczenica	24	0,0800
6	Gorczenica	81	5,3600
7	Gorczenica	87	0,1000
8	Gorczenica	103	0,4700
9	Karbowo	270/5	0,0578
10	Karbowo	271/4	0,5232
11	Karbowo	273/3	0,1259
12	Karbowo	273/4	0,2067
13	Karbowo	274/2	0,3600
14	Karbowo	529/3	1,0000
15	Karbowo	529/5	0,1850
16	Karbowo	529/7	0,5527
17	Karbowo	529/10	6,1997
18	Karbowo	621	0,3100
19	Karbowo	757	0,0033
20	Karbowo	778	0,2500
21	Kruszynki	17/1	1,4400
22	Kruszynki	24/1	3,2400
23	Kruszynki	34/1	4,8700
24	Kruszynki	46/1	1,9900
25	Kruszynki	80/1	0,0400
26	Kruszynki	81	0,4600
27	Kruszynki	100/1	0,0515
28	Kruszynki	100/7	0,7788
29	Kruszynki	100/8	3,2465
30	Kruszynki	101	0,3200
31	Kruszynki	102/1	0,6200
32	Kruszynki	103	0,0300
33	Moczadła	25	0,2700
34	Moczadła	27	0,8100
35	Moczadła	28	0,4800
36	Moczadła	61	0,1900
37	Niewierz	9	0,9700
38	Niewierz	54	5,8200
39	Niewierz	57	0,2000
40	Niewierz	103	2,5400
41	Nowy Dwór	69	5,2900
42	Nowy Dwór	131	1,6600
43	Opalenica	4	1,6700

44	Przydatki	4/1	0,6203
45	Przydatki	4/2	1,2121
46	Przydatki	4/3	2,2091
47	Przydatki	59/1	1,7132
48	Przydatki	59/1	3,7233
49	Przydatki	59/3	0,2435
50	Szabda	320/6	4,2655
51	Szabda	323	0,4300
RAZEM			71,9881

Źródło: Decyzja nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych (Dz. Urz. Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 27 marca 2014 r. poz. 25)

Ze względu na skalę rysunku studium granice terenów zamkniętych należy traktować jako orientacyjne, a identyfikacji, czy dana działka leży w granicach terenów zamkniętych należy każdorazowo dokonywać na podstawie aktualnego wykazu terenów zamkniętych, znajdującego się w posiadaniu Starostwa Powiatowego w Brodnicy.

Cześć terenów kolejowych uznanych za tereny zamknięte, ze względu na ich faktyczne użytkowanie wymaga zdjęcia klauzuli terenu zamkniętego. Po wykreśleniu działek z wykazu terenów zamkniętych, możliwa będzie zmiana sposobu użytkowania istniejących budynków na funkcję mieszkaniową lub usługową. Możliwa będzie również kontynuacja zabudowy na terenach niezabudowanych, bądź wykorzystanie terenów na cele obsługi komunikacyjnej.

5. OBIEKTY LUB OBSZARY, DLA KTÓRYCH WYZNACZA SIĘ W ZŁOŻU KOPALINY FILAR OCHRONNY

Na terenie gminy Brodnica brak jest obszarów, dla których w złożu kopaliny wyznacza się filar ochronny.

6. OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREF OCHRONNYCH ORAZ OBOWIĄZUJĄCE NA NICH OGRANICZENIA PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ, ZGODNIE Z PRZEPISAMI USTAWY Z DNIA 7 MAJA 1999 R. O OCHRONIE TERENÓW BYŁYCH HITLEROWSKICH OBOZÓW ZAGŁADY (DZ. U. NR 41, POZ. 412 ORAZ Z 2002 R. NR 113, POZ. 984 I NR 153, POZ. 1271)

Na terenie gminy Brodnica nie występują pomniki zagłady i ich strefy ochronne w rozumieniu przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady.

7. KIERUNKI I ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

Kształtowanie leśnej i rolniczej przestrzeni produkcyjnej powinno odbywać się z należytą uwagą. Gmina charakteryzuje się, bowiem, niedużym udziałem gruntów leśnych, które stanowią ok. 19 % jej powierzchni. Niski poziom zalesienia gminy Brodnia jest skutkiem

dominacji obszarów wysoczyznowych, o względnie dobrych warunkach glebowych, predysponowanych do użytkowania rolniczego.

W obszarach leśnych w gminie zagospodarowanie terenu odbywa się na podstawie przepisów ustawy o lasach. Na zalesienia gruntów rolnych należy przeznaczyć tereny w obszarze gminy, wnioskowane przez ich właścicieli w trybie przepisów Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 października 2004 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz.U. z 2004 r. Nr 236, poz. 2362), o ile zalesienia w/w terenów nie są sprzeczne z przepisami o lasach.

Do zalesienia zaleca się przeznaczyć nieurodzajne gleby użytków rolnych, na których ze względu na niekorzystne uwarunkowania przyrodnicze oraz erozję produkcja rolnicza jest nieopłacalna, położone w bezpośrednim sąsiedztwie lasów, jezior i cieków wodnych, co dodatkowo pomoże w zachowaniu naturalnych ciągów ekologicznych. W związku z występowaniem na terenie gminy rejonów zagrożonych erozją, a nie zalesionych wskazane jest wprowadzenie na ich terenie trwałej roślinności w tym zadrzewień. Zalesienia wskazane byłyby również na terenach o niekorzystnych warunkach przyrodniczo-terytorialnych. Grupa ta obejmuje gleby uprawne o utrudnionych dojazdach lub utrudnionej uprawie mechanicznej. Dla przeznaczenia terenów rolnych na cele zalesień może mieć zastosowanie tryb decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w rozumieniu przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w związku z przepisami o lasach.

Na terenie powiatu brodnickiego zalesienie gruntów realizowane jest w oparciu o „Krajowy program zwiększania lesistości”. Program realizowany jest w czterech etapach rozłożonych na lata: 1995-2000, 2001-2005, 2006-2010, 2010-2020. W „Programie Ochrony Środowiska Powiatu Brodnickiego znajduje się zapis o planach zalesieniowych w latach (2001-2020) na terenie całego powiatu, w tym na terenie gminy Brodnica w wielkości:

- na gruntach nie będących własnością Skarbu Państwa – 135 ha,
- na gruntach będących własnością Skarbu Państwa – 35 ha.

Grunty orne na terenie gminy zajmują 61,11 % powierzchni ogólnej użytków rolnych. Nieracjonalne i nieuzasadnione przeznaczanie terenów rolnych pod zalesienia w znacznym stopniu ograniczy produkcyjną przestrzeń rolniczą.

W odniesieniu do przestrzeni rolniczej postuluje się o utrzymanie dotychczasowych kierunków użytkowania:

- grunty orne - rolnicze wykorzystanie nastawione na uprawy zbożowe,
- łąki i pastwiska - rolnicze wykorzystanie – pozyskiwanie surowców roślinnych dla hodowli zwierzęcej, wypas zwierząt.

W zestawieniu ze sprzyjającymi warunkami klimatycznymi i stosunkowo dobrymi glebami, uwarunkowania do rozwoju rolnictwa w gminie uznać można za korzystne.

W obecnych czasach coraz większą rolę przywiązuje się do rolnictwa ekologicznego. Gmina Brodnica posiada duże predyspozycje dla rozwoju rolnictwa ekologicznego.

8. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ I OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH

8.1. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ

W granicach administracyjnych występują obszary *szczególnego zagrożenia powodzią*. Zidentyfikowane zostały obszary zagrożenia powodziowego wodą 1% i 10% (woda 100 - i 10 – letnia) rzeki Drwęcy i Rypienicy. *Obszary szczególnego zagrożenia powodzią zlokalizowane są głównie wzdłuż rzek. Granice obszarów szczególnego zagrożenia powodzią zostały oznaczone na załączniku graficznym do niniejszego opracowania.*

8.2. OBSZARY OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH

Na terenie gminy nie występują udokumentowane obszary osuwiskowe. Niemniej jednak potencjalnie zjawiska osuwania się mas ziemnych mogą występować w strefie krawędziowej wysoczyzny morenowej. Na terenach zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych zakazuje się lokalizacji budynków i budowli. W zagospodarowaniu terenu należy wprowadzić zadrzewienia stabilizujące grunty narażone na procesy osuwiskowe.

9. OBSZARY, NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU LOKALNYM

- budowa i modernizacja dróg
 - połączenie drogi krajowej nr 15 przez Szabdę, Belfort, Cegielnię z obwodnicą miasta Brodnica;
 - budowa drogi Szabda – Belfort – Cegielnia wraz z wpięciem w obwodnicę miasta Brodnica;
 - budowa drogi Niewierz – Chojno,
 - przebudowa i modernizacja innych dróg gminnych;
 - udział gminy w budowie południowo-zachodniej trasy przemysłowej;

- nowoczesna sieć kanalizacyjna:
 - budowa kanalizacji deszczowej w miejscowościach: Karbowo, Cielęta, Gorczenica, Moczadła, Kruszyнки, Mszano, Wybudowanie Michałowo, Szczuka, Szabda;
 - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków;
- uzbrojenie terenów pod prowadzenie działalności gospodarczej:
 - strefa rozwoju gospodarczego wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 560 (Gorczenica – Moczadła – Kominy);
 - stworzenie warunków dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego jednorodzinne w miejscowościach: Karbowo, Kruszyнки, Szabda, Mszano, Niewierz, Kominy, Gorczenica, Sobieszyno, Szymkowo, Gortatowo, Wybudowanie Michałowo, Podgórz, Cielęta, poprzez budowę i przebudowę sieci wodociągowej, budowę ujęć wraz ze stacjami uzdatniania, budowę sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej, dróg osiedlowych wraz z oświetleniem.
- rozwój turystyki i agroturystyki w miejscowościach: Kominy, Cielęta, Mszano, Szczuka, Karbowo, Niewierz, Wybudowanie Michałowo, Gorczenica;
- rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej poprzez budowę obiektów sportowych w miejscowościach: Karbowo, Gorczenica, Kruszyнки, Szabda, Cielęta, Gortatowo;
- budowa ścieżek edukacyjnych i rowerowych oraz ich oznaczenie.

10. OBSZARY, DLA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO, O ZNACZENIU PONADLOKALNYM, ZGODNIE Z USTALENIAMI PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I USTALENIAMI PROGRAMÓW, O KTÓRYCH MOWA W ART. 48 UST. 1 USTAWY O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM

10.1. ZADANIA RZĄDOWE STANOWIĄCE INWESTYCJE PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH

Na terenie gminy Brodnica nie występują zadania rządowe stanowiące inwestycje ponadlokalnych celów publicznych, znajdujące się w rejestrze programów rządowych, o których mowa w przepisach ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.

10.2. ZADANIA PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH O ZNACZENIU WOJEWÓDZKIM – PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Zadania ponadlokalnych celów publicznych o znaczeniu wojewódzkim umieszczone zostały w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego:

- przebudowa w parametrach klasy technicznej GP drogi krajowej nr 15 (Trzebnica – Gniezno – Strzelno – Inowrocław – Toruń – Brodnica – Ostróda, z budową drugiej jezdni i budową obwodnicy miasta Brodnica;
- rozwój aktywności gospodarczej i społecznej wzdłuż drogi krajowej nr 15;
- przebudowa w klasie technicznej Z drogi wojewódzkiej nr 543 (Paparzyn – Radzyń Chełmiński – Jabłonowo Pomorskie – Grzybno – Szabda);
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr 544 do klasy technicznej G na odcinku Brodnica – Mława wraz z budową obwodnicy miasta Brodnica;
- budowa po roku 2020, Centralnej Magistrali Kolejowej o prędkości powyżej 300 km/h relacji Warszawa – Wyszogród – Sierpc – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Prabuty – Gdańsk;
- osiągnięcie prędkości do 120 km/h oraz elektryfikację linii kolejowej nr 208 relacji Działdowo – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Grudziądz – Tuchola – Chojnice, poprzez jej przebudowę;
- przebudowa linii kolejowych znaczenia państwowego z przystosowaniem do ruchu z prędkością do 120 km/h w tym drogi nr 209 Brodnica – Bydgoszcz;
- Budowa gazociągu wysokiego ciśnienia Brodnica – Lubawa; *(aktualnie jest realizowany gazociąg wysokiego ciśnienia Brodnica - Nowe Miasto Lubawskie);*
- *Budowa gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Brodnica – Jabłonowo, którego przebieg został wskazany w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na rysunku dotyczącym kierunków rozwoju sieci rurociągów: gazowych, ropy naftowej i paliw;*
- *Budowa gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Brodnica – Osiek, którego przebieg został wskazany w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na rysunku dotyczącym kierunków rozwoju sieci rurociągów: gazowych, ropy naftowej i paliw (zrealizowany został gazociąg średniego ciśnienia relacji Brodnica – Rypin);*

- uporządkowanie gospodarki ściekowej w obszarze gmin wiejskich poprzez budowę oczyszczalni i sieci kanalizacyjnych dla miejscowości o zwartej zabudowie;
- włączenie do sieci ekologicznej NATURA 2000 obszarów Pojezierza Brodnickiego i Bagiennej Doliny Drwęcy;
- wzmocnienie pod względem technicznym obwodnicy złożonej z dróg wojewódzkich łączących Lipno, Brodnicę z Grudziądem;
- powiększenie granic Brodnickiego Parku Krajobrazowego;
- utrzymanie jakości czystości wód jezior i cieków Pojezierza Brodnickiego;
- zwiększenie lesistości gmin Pojezierza Brodnickiego w tym gminy Brodnica zgodnie z planem zwiększanie lesistości województwa kujawsko-pomorskiego, poprzez zalesianie najsłabszych klas bonitacyjnych mało przydatnych dla gospodarki rolnej zgodnie z Programem zwiększania lesistości i zadrzewień w latach 2001-2020;
- pełne wykorzystanie walorów turystycznych Pojezierza Brodnickiego;
- poprawa zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych w niezbędne urządzenia z zakresu ogólnopolskiej infrastruktury technicznej m.in. Europejskiego Szlaku Dalekobieżnego E11 (... Izdby – Mogilno – Strzelno – Kruszwica – Gniewkowo – Toruń – Golub – Dobrzyń – Brodnica – Górale ...);
- wprowadzenie rolnictwa niekonwencjonalnego w oparciu o system obszarów chronionych na całym obszarze województwa kujawsko-pomorskiego a w szczególności w gminach powiatu brodnickiego.

10.3. ZADANIA PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH O ZNACZENIU POWIATOWYM – STRATEGIA ROZWOJU POWIATU BRODNICKIEGO

Zadania ponadlokalnych celów publicznych o znaczeniu powiatowym ujęte w Strategii Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2007-2013, to:

- utworzenie lokalnej strefy gospodarczej;
- właściwe zagospodarowanie i utrzymanie szlaków turystycznych;
- wytyczenie nowych szlaków turystycznych;
- budowa, remonty i przebudowa dróg powiatowych;
- opracowanie programu gazyfikacji powiatu (w ramach Związku Gmin).

Zadania lokalnych celów publicznych o znaczeniu ujęte w projekcie Strategii Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2014-2022, to:

- efektywność energetyczna: · modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej w Gminie Brodnica (urzędu, szkół, świetlic) oraz budynków mieszkalnych wraz z wymianą wyposażenia na energooszczędne (wyposażenie obiektów w odnawialne źródła energii np. kolektory słoneczne);
- transport publiczny i realizacja planów gospodarki niskoemisyjnej: budowa nowego oświetlenia ulicznego oraz wymiana opraw oświetleniowych na energooszczędne w Gminie Brodnica, · budowa ścieżek rowerowych przy drogach;
- gospodarka odpadami: · budowa i wyposażenie Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów w Gminie Brodnica w celu poprawy gospodarki odpadami innymi niż komunalne przez zapobieganie powstawaniu odpadów, promowanie ponownego użycia, wdrożenie technologii odzysku, w tym recyklingu i ostatecznego unieszkodliwiania odpadów, · usuwanie i unieszkodliwianie azbestu z terenu Gminy Brodnica;
- gospodarka wodno - ściekowa: · poprawa gospodarki odpadami ściekowymi poprzez rozbudowę sieci kanalizacji sanitarnej w Gminie Brodnica, · kompleksowe wsparcie budowy systemów indywidualnych oczyszczalni ścieków – budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w Gminie Brodnica, · budowa i modernizacja linii wodociągowych (systemy zaopatrzenia w wodę, ujęcia i stacje uzdatniania wody), · zakup urządzeń i aparatury służących gromadzeniu, odprowadzaniu, uzdatnianiu i przesyłowi wody;
- aktywizacja społeczno-zawodowa: · gminny program aktywizacji społeczno – zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub wykluczonych społecznie, · gminny program wsparcia dla otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub wykluczonych społecznie w zakresie niezbędnym dla uczestnictwa tych osób w programie;
- edukacja ogólna i przedszkolna: · poprawa jakości edukacji w Gminie poprzez prowadzenie programów skierowanych do uczniów oraz poprzez wsparcie dla nauczycieli, · podniesienie jakości i warunków kształcenia w szkołach gminnych poprzez rozbudowę i adaptację pomieszczeń na cele szkolne;
- przywrócenie ruchu pasażerskiego kolejowego na trasie Brodnica – Działdowo i Brodnica – Rypin;
- rewitalizacja linii kolejowej Brodnica – Iława Nr 208, 251;
- przebudowa dróg powiatowych i gminnych;

- uporządkowanie gospodarki ściekowej;
- rozwój gazyfikacji.

11. OBSZARY, DLA KTÓRYCH OBOWIĄZKOWE JEST SPORZĄDZENIE MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODREBNYCH, W TYM OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEPROWADZENIA SCALEŃ I PODZIAŁU NIERUCHOMOŚCI, A TAKŻE OBSZARY ROZMIESZCZENIA OBIEKTÓW HANDLOWYCH O POWIERZCHNI SPRZEDAŻY POWYŻEJ 2000 M² ORAZ OBSZARY PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

11.1. OBSZARY, DLA KTÓRYCH OBOWIĄZKOWE JEST SPORZĄDZENIE MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODREBNYCH
Na obszarze gminy istnieją tereny, dla których zgodnie z przepisami odrębnymi istnieje obowiązek sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Do obszarów takich zaliczają się zgodnie z Ustawą Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2005 r. Nr 228, poz. 1947) tereny górnicze.

11.2. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEPROWADZENIA SCALEŃ I PODZIAŁU NIERUCHOMOŚCI
Na terenie gminy Brodnica nie wyznacza się obszarów wymagających scaleń i podziału nieruchomości.

11.3. OBSZARY ROZMIESZCZENIA OBIEKTÓW HANDLOWYCH O POWIERZCHNI SPRZEDAŻY POWYŻEJ 2000M²
Na terenie gminy Brodnica nie planuje się budowy obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży przekraczającej 2000 m².

11.4. OBSZARY PRZESTRZENI PUBLICZNEJ
Obszarami przestrzeni publicznej, czyli obszarami o wyjątkowym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości życia i sprzyjającymi nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na ich położenie i cechy funkcjonalno- przestrzenne są parki, skwery, boiska itd. Obszary przestrzeni publicznych zostały wyznaczone *Na terenie miejscowości Gortatowo, Karbowo, Szabda*. Gmina Brodnica zamierza inwestować w takie przestrzenie. Dlatego też wskazuje się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miejscowości, w których powstaną przestrzenie publiczne. Są to: *Szczuka, Podgórz*. Docelowo należałoby stworzyć przestrzenie publiczne we wszystkich miejscowościach sołeckich.

11.5. OBSZARY, DLA KTÓRYCH GMINA ZAMIERZA SPORZĄDZIĆ MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Gmina Brodnica zamierza tworzyć miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego pod budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne wraz z usługami, a także pod przemysł i usługi. Stworzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ma na celu wskazanie potencjalnym inwestorom, a także osobom indywidualnym, terenów na których warto się budować z uwagi na powstającą w konsekwencji miejscowego planu infrastrukturę techniczną. Dla samej zaś gminy sytuacja uwalniania nowych terenów pod inwestycje poprzez tworzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, nie tylko podnosi jej atrakcyjność, ale także pozawala zapanować nad chaosem budowlanym.

12. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCEŃ, REHABILITACJI I REKULTYWACJI.

Część miejscowości na terenie gminy Brodnica wymaga przekształceń, które spowodują wzrost ich atrakcyjności, a co za tym idzie aktywizację zarówno na tle społecznym jak i gospodarczym. Do miejscowości takich należą: Mszano, Karbowo, Cielęta, Opalenica, Szabda, Gorczenica. Gmina podjęła już starania zmierzające do podwyższenia estetyki wyglądu poszczególnych miejscowości jak i poprawy warunków życia w nich, poprzez budowę infrastruktury technicznej. Pierwszym krokiem na drodze do przekształcenia miejscowości w bardziej atrakcyjne społecznie, gospodarczo i turystycznie było przyjęcie przez gminę Programów odnowy wsi dla miejscowości: Mszano, Karbowo, Cielęta, Opalenica, Szabda, Gorczenica. Plan Odnowy Miejscowości jest narzędziem dla podniesienia standardu życia i pracy na wsi poprzez realizację zadań inwestycyjnych podnoszących atrakcyjność mieszkania na wsi i otwierających tę miejscowość dla nowych mieszkańców, inwestorów gospodarczych i turystów.

Dalszy rozwój poprzez przekształcanie będzie się odbywał w oparciu o w/w Programy odnowy wsi.

Zabiegów rekultywacji na terenie gminy będą wymagały w przyszłości tereny, na których zakończona zostanie eksploatacja kopalni.

13. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

13.1. UKŁAD DROGOWY

Obsługę komunikacyjną gminy zapewniają drogi o następujących parametrach technicznych: główne (G), zbiorcze (Z), lokalne (L). Ze względu na klasyfikację administracyjną na układ komunikacyjny gminy składają się drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego zakłada przebudowę drogi krajowej nr 15 do parametrów technicznych GP. Co pociągnie za sobą rozwój aktywności gospodarczej i społecznej wzdłuż tejże drogi. Wzrost ruchu na przebudowanej drodze krajowej nr 15 znacznie ożywi region, co z kolei stworzy konieczność przebudowy w klasie technicznej Z drogi wojewódzkiej nr 543 (Paparzyn – Radzyń Chełmiński – Jabłonowo Pomorskie – Grzybno – Szabda) oraz w klasie technicznej G drogi wojewódzkiej nr 544 na odcinku Brodnica – Mława wraz z budową obwodnicy miasta Brodnica. Podstawowym celem polityki rozwoju systemu komunikacji, opartym na strategii zrównoważonego rozwoju, jest stworzenie warunków dla sprawnego, bezpiecznego i ekonomicznego przemieszczania się osób i towarów, z jednoczesnym ograniczeniem konfliktów przestrzennych oraz uciążliwości dla środowiska.

Dlatego ważnym staje się:

- usprawnienie funkcjonowania transportu przy rosnącej liczbie pojazdów;
- skrócenie czasów przejazdu pomiędzy poszczególnymi miejscowościami;
- poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego;
- zapewnienie lepszych połączeń z drogami krajowymi, wojewódzkimi oraz pomiędzy poszczególnymi miejscowościami.

W tym celu wydaje się niezbędne przeprowadzenie aktualizacji kategoryzacji dróg a w dalszej konsekwencji przeprowadzenie prac dostosowujących je do wymogów klasy, do której zostaną zakwalifikowane.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego wyznacza również drogi, w które gmina chce inwestować przez modernizację i nadanie im statusu dróg gminnych. *Są to wewnętrzne drogi osiedlowe w miejscowościach Karbowo, Cielęta, Kruszynki, Kominy.*

13.2. UKŁAD KOMUNIKACYJNY NADRZĘDNY

Układ drogowy nadrzędny na terenie gminy Brodnica stanowi droga krajowa nr 15 (Trzebnica, Milicz, Zduny, Krotoszyn, Koźmin Wielkopolski, Jarocin, Miąskowo, Miłosław, Białeżyce, Września, Gniezno, Trzemeszno, Strzelno, Inowrocław, Gniewkowo, Toruń, Kowalewo Pomorskie, Brodnica, Nowe Miasto Lubawskie, Samplawa, Lubawa, Ostróda),

Strategiczną dla gminy Brodnica jest droga krajowa nr 15, zapewniająca gminie połączenie z miastem wojewódzkim jakim jest Toruń, a także w przeciwnym kierunku umożliwiającą dojazd, dzięki zjazdowi w Ostródzie na drogę krajową nr 16, do stolicy Warmii i Mazur – Olsztyna. Przebudowa tejże drogi w parametrach GP oraz budowa drugiej jezdni i obwodnicy miasta Brodnica, spowoduje zwiększenie płynności ruchu na DK 15 oraz znacząco skróci czas podróży, szczególnie aut ciężarowych, z uwagi na możliwość ominięcia miasta. Będzie to też miało wymierne korzyści dla Brodnicy, w której zmniejszy się ilość aut przejeżdżających tylko tranzytem, a niewątpliwie przyczyniających się powstawania korków. Zmniejszy się także zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego na terenie miasta, będące skutkiem zmniejszenia się ilości emitowanych spalin.

13.3. UKŁAD KOMUNIKACYJNY PODSTAWOWY

Na podstawowy układ komunikacyjny gminy składają się następujące drogi:

- droga wojewódzka nr 543 – (Paparzyn – Radzyń Chełmiński – Jabłonowo Pomorskie – Grzybno – Szabda);
- droga wojewódzka nr 544 – (Brodnica – Lidzbark – Działdowo – Mława – Grudusk – Przasnysz – Nowa Wieś – Ostrołęka);

Wyżej wymienione drogi stanowią doskonałe uzupełnienie dla drogi krajowej nr 15, a ich planowane przebudowy i modernizacje przyczynią się do poprawy warunków jazdy nie tylko przejezdnych ale także samych mieszkańców gminy i Powiatu brodnickiego. Kluczową rolę odgrywa tutaj droga wojewódzka nr 544, której modernizacja do klasy technicznej G na odcinku Brodnica – Mława, znacznie ułatwi i skróci dojazd do stolicy kraju.

13.4. UKŁAD KOMUNIKACYJNY UZUPEŁNIAJĄCY

Na uzupełniający układ komunikacyjny składają się drogi powiatowe i drogi gminne, a także pozostałe drogi wewnętrzne umożliwiające komunikację na terenie gminy.

13.5. UKŁAD KOLEJOWY

Zgodnie z Planem zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego zakłada się przebudowę oraz elektryfikację linii kolejowej nr 208 relacji Działdowo – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Grudziądz – Tuchola – Chojnice w celu osiągnięcia prędkości 120 km/h. Modernizacji ma ulec również linia kolejowa nr 209 relacji Brodnica – Bydgoszcz w związku z zakładanymi planami osiągnięcia na niej prędkości 120 km/h. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego zakłada również

budowę po roku 2020, Centralnej Magistrali Kolejowej o prędkości powyżej 300 km/h relacji Warszawa – Wyszogród – Sierpc – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Prabuty – Gdańsk.

Projekt Strategii Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2014-2022 zakłada przywrócenie ruchu pasażerskiego kolejowego na trasie Brodnica – Działdowo i Brodnica – Rypin.

13.6. SZLAKI TURYSTYCZNE

Na terenie gminy projektowana jest trasa rowerowa Brodnica – Zbiczno, Brodnica – Jabłonowo – Pomorskie.

W związku z tym, że znaczna część gminy Brodnica, zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego znajduje się w rejonie turystycznym o znaczeniu ponadregionalnym, w obszarach predysponowanych do rozwoju funkcji krajoznawczej i specjalistycznej, należałoby istniejące ścieżki i szlaki turystyczne modernizować w celu podniesienia standardu podróży i bezpieczeństwa.

Niezbędne jest również wyposażenie ścieżek i szlaków w oznaczenia pionowe i poziome oraz infrastrukturę towarzyszącą. Gmina zamierza także zainwestować w infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną wzdłuż istniejących już tras turystycznych poprzez budowę obiektów sportowych i rozwój agroturystyki, aby zwiększyć ich atrakcyjność. W planach gminy jest przewidziano budowę nowych ścieżek edukacyjnych i rowerowych oraz ich oznaczenie.

13.7. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Gospodarka wodno-ściekowa

Gmina Brodnica położona jest w granicach aglomeracji wyznaczonej Rozporządzeniem Wojewody Kujawsko-Pomorskiego Nr 31/2006 z dnia 04 kwietnia 2006 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Brodnica (Dz. U. Nr 48, poz. 814, z dnia 21 kwietnia 2006 r.).

Obecnie opracowany został projekt zmiany aglomeracji, który zakłada znaczne zmniejszenie powierzchni aglomeracji w stosunku do dotychczasowego zasięgu, z którego wyłączone zostaną tereny luźnej zabudowy. Zbiorczą siecią kanalizacji sanitarnej nie zostaną również objęte miejscowości: Sobieszyno, Szymkowo, Gortatowo, Kozi Róg, Dzierżno, Opalenica i Kominy. Mieszkańcy tych miejscowości będą korzystać z indywidualnych systemów oczyszczania ścieków (tj.: zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków).

Ścieki z terenu aglomeracji odprowadzane będą do oczyszczalni ścieków zlokalizowanej na terenie miasta Brodnica.

Innym niezmiernie ważnym zadaniem będzie rozbudowa wodociągu i kanalizacji na terenach nieuzbrojonych przewidzianych planami zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę mieszkaniową lub inwestycyjną. Konieczna jest także rozbudowa sieci kanalizacji deszczowej, ze względu na ochronę środowiska. Wody opadowe i roztopowe z gruntu oraz z powierzchni parkingów i ulic, zawierają znaczny procent niebezpiecznych związków chemicznych.

Poza tym gmina planuje budowę kanalizacji deszczowej w miejscowościach: Karbowo, Kominy, Cielęta, Gorczenica, Kruszynki, Mszano, Wybudowanie Michałowo, Szczuka, Szabda oraz budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.

Modernizacji sieci wodociągowej wymagają odcinki:

- *wzdłuż drogi powiatowej nr 1828C (Gorczenica – Szczuka);*
- *łącznie ujęcia wody w miejscowościach Szymkowo i Szczuka;*
- *w okolicach drogi gminnej 080530C (Szczuka – Cielęta).*

W miejscowości Karbowo zlokalizowana jest miejska hydrofornia miasta Brodnicy, zaopatrująca w wodę część mieszkańców gminy Brodnica. Należy rozważyć możliwość zrealizowania gminnego ujęcia w Karbowie.

Gospodarka odpadami

Gmina Brodnica prowadzi gospodarkę komunalną w oparciu o międzygminne składowisko odpadów zlokalizowane w miejscowości Lipno, gmina Lipno, powiat lipnowski lub zamiennie składowisko odpadów w miejscowości puszcza Miejska, gmina Rypin, powiat rypiński.

Elektroenergetyka

Rozwój sieci elektroenergetycznej następował będzie w oparciu o rezerwy istniejącej infrastruktury elektroenergetycznej. Źródłami zasilania gminy Brodnica w energię elektryczną w normalnym stanie pracy sieci są stacje elektroenergetyczne 110 kV/15 kV GPZ Brodnica Grunwald i GPZ Brodnica Podgórz. Brodnica Grunwald oraz GPZ Brodnica Podgórz posiadają zainstalowane dwa transformatory 16 MVA każdy. Możliwa jest rozbudowa obu stacji 110/15 kV poprzez wymianę transformatorów na jednostki o większej mocy. Istniejąca w tym zakresie rezerwa mocy pod względem technicznym nie stwarza zagrożeń dla realizacji celów rozwoju gminy Brodnica. Zasilanie gminy w energię elektryczną odbywa się poprzez sieć rozdzielczą, wyprowadzonych z tych GPZ linii elektroenergetycznych SN 15 kV

zasilających stacje transformatorowe SN 15/0,4 kV i dalej poprzez sieć rozdzielczą linii nn 0,4 kV.

Z informacji uzyskanych w Urzędzie gminy Brodnica wynika że na terenie gminy znajduje się *14 siłowni wiatrowych*.

W granicach gminy zakazuje się realizacji nowych farm wiatrowych. Energetyka odnawialna na terenie gminy powinna zostać skierowana na inwestycje o mniejszym oddziaływaniu na: środowisko, przyrodę i zabudowę sąsiednią. Opierać powinna się w głównej mierze na energii, wody, słońca energii i geotermalnej.

Gazyfikacja

Na terenie gminy Brodnica zlokalizowane są gazociągi:

- gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Wąbrzeźno – Brodnica;
- gazociąg średniego ciśnienia relacji Brodnica – Rypin;
- realizowany jest gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Brodnica – Nowe Miasto Lubawskie;

Rozważa się rozbudowę sieci gazowej na obszarach gminy, dla których źródło zasilania mogą stanowić:

- dla obszarów południowych gminy – istniejący gazociąg średniego ciśnienia relacji Brodnica – Rypin;
- dla obszarów wschodnich gminy – planowany gazociąg średniego ciśnienia relacji Brodnica – Jastrzębie;

W celu zapewnienia odpowiedniego działania systemu sieci gazowych dopuszcza się możliwość zrealizowania w granicach Gminy Brodnica stacji redukcyjnej. Stację należy zlokalizować na terenach do tego predysponowanych, w szczególności niezurbanizowanych. Dla zrealizowanych gazociągów oraz stacji redukcyjnej należy wyznaczać strefy kontrolowane zgodnie ze stosownymi przepisami odrębnymi. W strefach tych obowiązywać będą szczególne warunki zagospodarowania terenów związane z występowaniem sieci gazowych i stacji redukcyjnych.

Energia ciepła

Na terenie gminy nie działa centralny system grzewczy. Głównym sposobem zaopatrzenia ludności w ciepło są źródła indywidualne. Jedyne kotłownie, jakie występują na terenie

gminy należą do Spółdzielni Mieszkaniowej „Wspólnota” w Karbowie oraz w Spółdzielni Mieszkaniowej w Cielętach, która dostarcza ciepło do kilku budynków mieszkalnych.

Docelowo system zaopatrzenia gminy w energię ciepłą wymaga uporządkowania. W miarę możliwości należy rozbudowywać system zbiorczego zaopatrzenia w energię ciepłą oraz dążyć do wykorzystania surowców „ekologicznych”. Należy również poszukiwać i zwiększać udział energii cieplnej pozyskiwanej z odnawialnych źródeł. W tym celu wykorzystać należy, biomasę (tym biogazy) oraz energię słoneczną. Przydatna byłaby modernizacja kotłowni węglowych i palenisk domowych, co w dużej mierze uzależnione jest od sytuacji ekonomicznej i świadomości ekologicznej społeczeństwa. Powinno się więc dążyć do poprawy sytuacji poprzez podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców oraz poprzez działania preferujące rezygnację z zasilania paliwem węglowym na rzecz ekologicznych sposobów ogrzewania. Pożądane jest również wprowadzenie mechanizmów służących oszczędzaniu ciepła poprzez:

- poprawę charakterystyki cieplnej budynków;
- pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych.

14. OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU LOKALNYM

W celu realizacji ponadlokalnych, wspólnych działań rozwojowych wszystkich gmin partnerskich, w tym Gminy Brodnica, Uchwałą nr XLIII/396/2014 Rady Miejskiej w Brodnicy z dnia 29 października 2014 r. przyjęto Strategię Rozwoju Brodnickiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020 w ramach projektu partnerskiego p.n:” Współpraca JST na rzecz rozwoju brodnickiego obszaru funkcjonalnego” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013.

Delimitacja granic brodnickiego obszaru funkcjonalnego (BOF) opracowana w ramach zdefiniowała Brodnicki Obszar Funkcjonalny jako „układ osadniczy ciągły przestrzennie, złożony z odrębnych administracyjnie jednostek (gmin miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich), składający się ze zwartej obszaru miejskiego stanowiącego rdzeń obszaru funkcjonalnego oraz powiązanej z nim funkcjonalnie strefy zurbanizowanej, charakteryzujący się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju (strefa podmiejska oraz strefa zewnętrzna).”

Głównymi celami strategicznymi działania brodnickiego obszaru funkcjonalnego zgodnie z ustaleniami zawartymi w strategii rozwoju będą:

- poprawa funkcjonalności przestrzennej – obejmuje działania zmierzające do poprawy funkcjonalności komunikacyjnej, w tym dostępności obszaru BOF, jako ważnej cechy przestrzeni pod kątem rozwoju społeczno-gospodarczego. Obejmuje działania o charakterze

infrastrukturalnym, polegające na modernizacji istniejących szlaków komunikacyjnych, działania dotyczące usprawniania komunikacji publicznej, jak i działania o charakterze szerokiego lobbingu i współpracy na rzecz realizacji wspólnej polityki przestrzennej - wewnętrznej (w ramach gmin BOF) oraz szerokiej współpracy zewnętrznej.

- zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej BOF – obejmuje działania zmierzające do podniesienia atrakcyjności terenów inwestycyjnych (uzbrojenie terenów). Obejmuje także działania, których celem jest wspólna promocja oferty inwestycyjnej.
- poprawa atrakcyjności zamieszkania w BOF – obejmuje działania mające na celu podniesienia jakości życia mieszkańców, w szczególności w kwestiach takich jak poprawa infrastruktury społecznej, technicznej, sportu i rekreacji oraz ochrony środowiska.

15. SYNTEZA OPRACOWANIA

15.1 CEL OPRACOWANIA

Zadaniem Studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, w tym identyfikacja ważniejszych walorów środowiska, położenia i zagospodarowania gminy oraz rozpoznanie potrzeb jego mieszkańców i innych użytkowników związanych z rozwojem gminy. W oparciu o analizę w zakresie uwarunkowań określono kierunki rozwoju przestrzennej gminy, których celem jest harmonijne kształtowanie ładu przestrzennego oraz minimalizacja konfliktów przestrzennych.

15.2 SYNTEZA UWARUNKOWAŃ ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BRODNICA

Gmina Brodnica leży w północno - wschodniej części województwa kujawsko – pomorskiego. Gmina jest jedną z 10 gmin powiatu brodnickiego. Graniczy z siedmioma gminami: z gminą Bobrowo na zachodzie, gminą Zbiczno i Brzozie na północy, gminą Bartniczka na wschodzie, gminą Świdziebnia i Osiek na południu oraz z gminą miejską Brodnica. Teren gminy okala miasto Brodnicę, która stanowi odrębną jednostkę samorządową, a także siedzibę powiatu. Gmina podzielona jest na 20 sołectw. W skład gminy Brodnica wchodzi następujące sołectwa: Cielęta, Dzierżno, Gorczenica, Gorczeniczka, Gortatowo, Karbowo, Kominy, Kozi Róg, Kruszyńki, Moczadła, Mszano, Niewierz, Nowy Dwór, Opalenica, Podgórz, Sobiesierzno, Szabda, Szczuka, Szymkowo, Wybudowanie Michałowo. Liczba ludności gminy Brodnica wg danych GUS wynosi około 7597 mieszkańców, co stanowił około 9,73% ludności powiatu brodnickiego oraz około 0,32% ludności województwa kujawsko-pomorskiego. Liczba ludności wykazuje tendencje wzrostowe, co jest charakterystycznym zjawiskiem dla gmin bezpośrednio sąsiadujących z ośrodkami miejskimi. Taką sytuację powoduje przede wszystkim dodatnie saldo migracji oraz dodatni przyrost naturalny. Mieszkańcy znajdują zatrudnienie we wszystkich sektorach gospodarki (rolniczym na obszarach wiejskich, przemysłowym i usługowym na obszarach bezpośrednio sąsiadujących z miastem oraz na obszarze miasta Brodnicy).

Przez gminę Brodnica przebiega fragment drogi krajowej nr 15. Znaczenie tej drogi jest strategiczne dla gminy, gdyż zapewnia jej mieszkańcom dojazd do miast (Torunia oraz miasta wojewódzkiego Bydgoszcz). Jej waga wynika także z tego, iż łączy ona gminę z

Olsztynem, Gdańskiem do których podróżują mieszkańcy gminy Brodnica. Przez teren gminy przebiegają linie kolejowe następujących relacji: Chojnice – Działdowo, Kutno – Brodnica oraz Bydgoszcz – Brodnica. *Ruch osobowy utrzymywany jest na linii Chojnice – Działdowo na odcinku Chojnice – Brodnica. Na odcinku Brodnica – Działdowo utrzymywany jest ruch towarowy, podobnie na linii relacji Kutno – Brodnica. Aktualnie linia Bydgoszcz – Brodnica jest zamknięta na odcinku Brodnica – Kowalewo Pomorskie.*

Głównymi elementami, które kształtują strukturę zagospodarowania przestrzennego gminy Brodnica są: istniejące tereny zabudowane, infrastruktura techniczna, komunikacja oraz uwarunkowania przyrodnicze.

Struktura obecnego zagospodarowania przestrzennego gminy Brodnica wynika także z uwarunkowań geograficznych. Gmina Brodnica położona jest w trzech mezoregionach fizycznogeograficznych, które charakteryzują się dużą odmiernością. Mezoregion „Pojezierze Brodnickie” leżący w północno – wschodniej części gminy, charakteryzuje wysokimi walorami przyrodniczo – krajobrazowymi. Mezoregion „Dolina Drwęcy” leżący w części centralnej charakteryzuje się wysokimi zboczami oraz płaskim dnem, po którym płynie malowniczo meandrująca rzeka. Mezoregion „Pojezierze Dobrzyńskie” leżący w południowej części gminy to obszar wysoczyzny która jest najbardziej przydatna zarówno dla funkcji rolniczych jak i dla rozwoju zabudowy.

W granicach gminy występują następujące obszary objęte formami prawnej ochrony przyrody:

- Brodnicki Park Krajobrazowy;
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Drwęcy”;
- Rezerwat przyrody „Jar Grądowy Cielęta”
- Rezerwat przyrody „Rzeka Drwęca”;
- Obszar Natura 2000 „Bagienna Dolina Drwęcy”, „Dolina Drwęca”;
- Użytki ekologiczne;
- Pomniki przyrody;
- Lasy ochronne;

15.3 SYNTEZA USTALEŃ PROJEKTU STUDIUM ORAZ UZASADNIENIE PRZYJĘTYCH ROZWIĄZAŃ

Główne kierunki rozwoju przestrzennego gminy oraz zmian w strukturze przestrzennej oraz przeznaczeniu terenów

W następstwie przeprowadzonej analizy uwarunkowań w gminie Brodnica wyznaczono, po uwzględnieniu wyżej wymienionych zadań o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym, strefy przestrzenne składające się na działania polityki przestrzennej gminy:

- strefa kontynuacji i uzupełnień zabudowy funkcji mieszkaniowej i usługowej – strefy obejmujące zainwestowane obszary (wraz z ich rezerwami przestrzennymi), które pozwalają na dalszy rozwój zabudowy, stanowiący kontynuację dotychczas ukształtowanej struktury urbanistycznej;
- Strefa rozwoju zabudowy w funkcji mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej – obejmuje obszary niezainwestowane bądź zainwestowane w niewielkim stopniu przeznaczone do rozwoju funkcji mieszkaniowej oraz usługowej o niewielkim stopniu uciążliwości;
- Strefa rozwoju zabudowy w funkcji produkcyjno-usługowej – obejmuje obszary niezainwestowane bądź zainwestowane w niewielkim stopniu przeznaczone do rozwoju funkcji produkcyjno-usługowej o większym stopniu uciążliwości;
- Strefa rozwoju zabudowy rekreacyjno – turystycznej – obejmuje obszary predysponowane do rozwoju zabudowy niezbędnej dla funkcjonowania turystyki, oraz zabudowy o charakterze rekreacyjnym.

W zakresie rozwoju funkcji społecznych przewiduje się:

- utrzymanie obecnego i dalszy rozwój poziomu wyposażenia w infrastrukturę społeczną, w tym, w zakresie szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego;
- rozwój usług sportu i rekreacji poprzez budowę obiektów sportowych w miejscowościach: Szczuka, Karbowo, Gorczenica, Kruszynki, Szabda, Cielęta, Gortatowo;
- rozwój usług turystycznych i agroturystycznych w miejscowościach: Kominy, Cielęta, Mszano, Szczuka, Karbowo, Niewierz, Wybudowanie Michałowo, Gorczenica;
- rozwój usług kulturalnych.

W zakresie rozwoju funkcji mieszkaniowej przewiduje się:

- dopełnienie oraz udostępnienie nowych terenów pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną w miejscowościach Karbowo, Kruszyнки, Szabda, Mszano, Gorczenica, Wybudowanie Michałowo, Podgórz, Cielęta.

W zakresie rozwoju funkcji gospodarczych przewiduje się:

- przeznaczenie nowych terenów do zainwestowania pod przemysł i usługi m.in. wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 560;
- rozwój i przekształcenie obszarów usługowo – handlowych;
- wyposażanie terenów mieszkaniowych w podstawowe usługi obsługi ludności.

W zakresie rozwoju funkcji kulturowych:

- ochrona zabytkowych obiektów i obszarów o najwyższej wartości historycznej;
- rewaloryzacja i rewitalizacja zdegradowanych obiektów i obszarów o walorach zabytkowych.

W zakresie rozwoju systemu ochrony przyrody i kształtowania zieleni:

- utrzymanie istniejącej zieleni;
- powołanie nowych form prawnej ochrony przyrody;
- urządzenie terenów rekreacyjnych – zielonych;
- zachowanie terenów rolnych (łąki i pastwiska) jako terenów czynnych biologicznie.

15.4 KIERUNKI OCHRONY I KSZTAŁTOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I JEGO ZASOBÓW

Na terenie gminy Brodnica występują obszary i obiekty, które z racji posiadanych walorów zasługują na ochronę prawną na podstawie ustawy o ochronie przyrody. Są to:

- projektowany obszar Natura 2000 „Ostoja Brodnicka”;
- projektowane użytki ekologiczne.

Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Na terenie gmin znajdują się 24 obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków, w odniesieniu do których stosowane są przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (patrz strona 20, 21). W gminnej ewidencji zabytków znajduje się 19 obiektów figurujących jednocześnie w wojewódzkim rejestrze zabytków. Ponadto w granicach gminy występują 254 stanowiska archeologiczne (patrz strona 22, 23, 24, 25, 26).

W odniesieniu do zabytków wpisanych do rejestru, w tym zabytków archeologicznych, ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymaga uzyskania zgody wojewódzkiego konserwatora zabytków w przypadku:

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
- wykonywania robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenia badań konserwatorskich;
- prowadzenia badań architektonicznych;
- przemieszczania zabytku nieruchomego;
- dokonywania podziału zabytku nieruchomego;
- zmiany przeznaczenia zabytku lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczania na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z wyłączeniem tablic informujących, iż dany obiekt jest zabytkowy;
- podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku;
- poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Stanowiska archeologiczne dzielą się na dwie grupy ze względu na warunki ochrony konserwatorskiej.

Pierwsza grupa to grodziska, stanowiska eksponowane na terenie, które podlegają bezwzględnej ochronie. Obowiązuje zakaz jakiegokolwiek ingerencji w substancję stanowiska. Do grupy drugiej należą stanowiska nie eksponowane w terenie. Ingerencja w ich substancję jest możliwa pod warunkiem uprzedniego przeprowadzenia wyprzedzających realizację inwestycji archeologicznych badań wykopaliskowych. Wszystkie prowadzone na terenie gminy działania inwestycyjne, związane z koniecznością wykonywania prac ziemnych, muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Poza tym zapisy studium chronią:

- obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków;
- wsie o zachowanym układzie i zabudowie o wartościach kulturowych;
- zespoły pałacowo – parkowe;
- obiekty sakralne.

15.5 KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI

Strategiczną dla gminy Brodnica jest droga krajowa nr 15, zapewniająca gminie połączenie z miastem wojewódzkim jakim jest Bydgoszcz, a także w przeciwnym kierunku umożliwiającą dojazd, dzięki zjazdowi w Ostródzie na drogę krajową nr 16, do stolicy Warmii i Mazur a mianowicie Olsztyna. Przebudowa tejże drogi w parametrach GP oraz budowa drugiej jezdni i obwodnicy miasta Brodnica, spowoduje zwiększenie płynności ruchu na DK 15 oraz znacząco skróci czas podróży, szczególnie aut ciężarowych, z uwagi na możliwość ominięcia miasta. Będzie to też miało wymierne korzyści dla Brodnicy, w której zmniejszy się ilość aut przejeżdżających tylko tranzytem, a niewątpliwie przyczyniających się do powstawania korków. Zmniejszy się także zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego na terenie miasta, będące skutkiem zmniejszenia się ilości emitowanych spalin.

Na podstawowy układ komunikacyjny gminy składają się następujące drogi:

- droga wojewódzka nr 543 – (Paparzyn – Radzyń Chełmiński – Jabłonowo Pomorskie – Grzybno – Szabda);
- droga wojewódzka nr 544 – (Brodnica – Lidzbark – Działdowo – Mława – Grudusk – Przasnysz – Nowa Wieś – Ostrołęka);
- droga powiatowa nr 1827C – (Brodnica – Świedziebnia – Okalewo – gr.woj.).

Wyżej wymienione drogi stanowią doskonałe uzupełnienie dla drogi krajowej nr 15, a ich planowane przebudowy i modernizacje przyczynią się do poprawy warunków jazdy nie tylko przejezdnych ale także samych mieszkańców gminy i Powiatu brodnickiego. Kluczową rolę odgrywa tutaj droga wojewódzka nr 544, której modernizacja do klasy technicznej G na odcinku Brodnica – Mława, znacznie ułatwi i skróci dojazd do stolicy kraju.

Zgodnie z Planem zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego zakłada się przebudowę oraz elektryfikację linii kolejowej nr 208 relacji Działdowo – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Grudziądz – Tuchola – Chojnice w celu osiągnięcia prędkości 120 km/h. Modernizacji ma ulec również linia kolejowa nr 209 relacji Brodnica – Bydgoszcz w związku z zakładanymi planami osiągnięcia na niej prędkości 120 km/h. *Obecnie linia na odcinku Brodnica – Kowalewo Pomorskie jest zamknięta. Projekt Strategii Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2014 – 2022 zakłada przywrócenie ruchu osobowego na tym odcinku.* Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego zakłada również budowę po roku 2020, Centralnej Magistrali Kolejowej o

prędkości powyżej 300 km/h relacji Warszawa – Wyszogród – Sierpc – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Prabuty – Gdańsk.

15.6 KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Gospodarka wodno-ściekowa

Gmina Brodnica położona jest w granicach aglomeracji wyznaczonej Rozporządzeniem Wojewody Kujawsko-Pomorskiego Nr 31/2006 z dnia 04 kwietnia 2006 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Brodnica (Dz. U. Nr 48, poz. 814, z dnia 21 kwietnia 2006 r.).

Obecnie opracowany został projekt zmiany aglomeracji, który zakłada znaczne zmniejszenie powierzchni aglomeracji w stosunku do dotychczasowego zasięgu, z którego wyłączone zostaną tereny luźnej zabudowy. Zbiorną siecią kanalizacji sanitarnej nie zostaną również objęte miejscowości: Sobieszyno, Szymkowo, Gortatowo, Kozi Róg, Dzierżno, Opalenica i Kominy. Mieszkańcy tych miejscowości będą korzystać z indywidualnych systemów oczyszczania ścieków (tj.: zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków).

Ścieki z terenu aglomeracji odprowadzane będą do oczyszczalni ścieków zlokalizowanej na terenie miasta Brodnica.

Innym niezwykle ważnym zadaniem będzie rozbudowa wodociągu i kanalizacji na terenach niezbrojonych przewidzianych planami zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę mieszkaniową lub inwestycyjną. Konieczna jest także rozbudowa sieci kanalizacji deszczowej, ze względu na ochronę środowiska. Wody opadowe i roztopowe z gruntu oraz z powierzchni parkingów i ulic, zawierają znaczny procent niebezpiecznych związków chemicznych.

Gmina planuje budowę kanalizacji deszczowej w miejscowościach: Karbowo, Kominy, Cielęta, Gorczenica, Kruszynki, Mszano, Wybudowanie Michałowo, Szczuka, Szabda oraz budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.

Modernizacji sieci wodociągowej wymagają odcinki:

- *wzdłuż drogi powiatowej nr 1828C (Gorczenica – Szczuka);*
- *łącznie ujęcia wody w miejscowościach Szymkowo i Szczuka;*
- *w okolicach drogi gminnej 080530C (Szczuka – Cielęta).*

W miejscowości Karbowo zlokalizowana jest miejska hydrofornia miasta Brodnicy, zaopatrująca w wodę część mieszkańców gminy Brodnica. Należy rozważyć możliwość zrealizowania gminnego ujęcia w Karbowie.

Gospodarka odpadami

Obecnie system zbiórki odpadów na terenie gminy Brodnica, funkcjonuje w oparciu o Międzygminny Kompleks Unieszkodliwiania Odpadów w Niedźwiedziu gmina Dębowa Łąka, powiat wąbrzeski. Zakład obsługuje następujące obszary:

- powiat brodnicki: m. Brodnica, m., gm. Jabłonowo Pomorskie, gm. Bobrowo, gm. Brodnica, gm. Zbiczno;
- powiat wąbrzeski: m. Wąbrzeźno, gm. Dębowa Łąka, gm. Książki, gm. Płużnica, gm. Wąbrzeźno;
- powiat golubsko- dobrzyński: m. Golub- Dobrzyń, gm. Golub- Dobrzyń, m. i gm. Kowalewo Pomorskie, gm. Ciechocin;
- powiat grudziądzki: m i gm. Radzyń Chełmiński (Radzyń Chełmiński, Gawłowice, Gziki, Radzyń Wieś, Radzyń Wybudowanie, Mazanki, Czczewo, Wymysłowo, Gołębiewo, Rywald, Stara Ruda);
- powiat toruński: m. Chełmża, gm. Chełmża.

Aktualnie odpady z terenu gminy Brodnica są zbierane i transportowane na składowisko w Niedźwiedziu, w dalszej perspektywie planuje się dostosowanie Międzygminnego Kompleksu Unieszkodliwiania Odpadów do możliwości odzysku i unieszkodliwiania.

Elektroenergetyka

Rozwój sieci elektroenergetycznej następował będzie w oparciu o rezerwy istniejącej infrastruktury elektroenergetycznej. Głównymi źródłami zasilania gminy Brodnica w energię elektryczną są:

- GPZ Brodnica Grunwald kierunek GPZ Jabłonowo;
- GPZ Podgórz kierunek Rypin;
- GPZ Podgórz kierunek GPZ Nowe Miasto Lubawskie;
- GPZ Podgórz kierunek Lidzbark.

Z informacji uzyskanych w Urzędzie gminy Brodnica wynika że na terenie gminy znajduje się 14 siłowni wiatrowych. W granicach gminy zakazuje się realizacji nowych farm wiatrowych. Energetyka odnawialna na terenie gminy powinna zostać skierowana na inwestycje o mniejszym oddziaływaniu na: środowisko, przyrodę i zabudowę sąsiednią. Opierać powinna się w głównej mierze na energii, wody, słońca energii i geotermalnej.

Gazyfikacja

Przez teren gminy Brodnica przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Brodnica – Wąbrzeźno ze stacją redukcyjno-pomiarową na terenie miasta Brodnica. Wybudowany został

również gazociąg średniego ciśnienia relacji Brodnica – Rypin. W trakcie realizacji jest gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Brodnica – Nowe Miasto Lubawskie z projektowaną stacją redukcyjno-pomiarową na terenie miasta Brodnica.

Energia ciepła

Na terenie gminy nie działa centralny system grzewczy. Głównym sposobem zaopatrzenia ludności w ciepło są źródła indywidualne. Jedyne kotłownie, jakie występują na terenie gminy należą do Spółdzielni Mieszkaniowej „Wspólnota” w Karbowie oraz w Spółdzielni Mieszkaniowej w Cielętach, która dostarcza ciepło do kilku budynków mieszkalnych.

Docelowo system zaopatrzenia gminy w energię ciepłą wymaga uporządkowania. W miarę możliwości należy rozbudowywać system zbiorczego zaopatrzenia w energię ciepłą oraz dążyć do wykorzystania surowców „ekologicznych”. Należy również poszukiwać i zwiększać udział energii cieplnej pozyskiwanej z odnawialnych źródeł. W tym celu wykorzystać należy, biomasę (w tym biogazy) oraz energię słoneczną. Przydatna byłaby modernizacja kotłowni węglowych i palenisk domowych, co w dużej mierze uzależnione jest od sytuacji ekonomicznej i świadomości ekologicznej społeczeństwa. Powinno się więc dążyć do poprawy sytuacji poprzez podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców oraz poprzez działania preferujące rezygnację z zasilania paliwem węglowym na rzecz ekologicznych sposobów ogrzewania. Pożądane jest również wprowadzenie mechanizmów służących oszczędzaniu ciepła poprzez:

- poprawę charakterystyki cieplnej budynków;
- pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych.

15.7 OBSZARY, NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU LOKALNYM

- budowa i modernizacja dróg
 - budowa drogi Niewierz – Chojno;
 - przebudowa i modernizacja innych dróg gminnych;
 - udział gminy w budowie południowo-zachodniej trasy przemysłowej;
- nowoczesna sieć kanalizacyjna:
 - budowa kanalizacji deszczowej w miejscowościach: Karbowo, Cielęta, Gorczenica, Moczadła, Kruszynki, Mszano, Wybudowanie Michałowo, Szczuka, Szabda;
 - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków;

- uzbrojenie terenów pod prowadzenie działalności gospodarczej:
 - strefa rozwoju gospodarczego wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 560 (Gporczenica – Moczadła – Kominy);
 - stworzenie warunków dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego jednorodzinnego w miejscowościach: Karbowo, Kruszyнки, Szabda, Mszano, Niewierz, Kominy, Gorczenica, Wybudowanie Michałowo, Podgórz, Cielęta, poprzez budowę i przebudowę sieci wodociągowej, budowę ujęć wraz ze stacjami uzdatniania, budowę sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej, dróg osiedlowych wraz z oświetleniem;
- rozwój turystyki i agroturystyki w miejscowościach: Kominy, Cielęta, Mszano, Szczuka, Karbowo, Niewierz, Wybudowanie Michałowo, Gorczenica;
- rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej poprzez budowę obiektów sportowych w miejscowościach: Szczuka, Karbowo, Gorczenica, Kruszyнки, Szabda, Cielęta, Gortatowo;
- budowa ścieżek edukacyjnych i rowerowych oraz ich oznaczenie.

15.8 OBSZARY, NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM

Zadania ponadlokalnych celów publicznych o znaczeniu wojewódzkim umieszczone zostały w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego:

- przebudowa w parametrach klasy technicznej GP drogi krajowej nr 15 (Trzebnica – Gniezno – Strzelno – Inowrocław – Toruń – Brodnica – Ostróda, z budową drugiej jezdni i budową obwodnicy miasta Brodnica);
- rozwój aktywności gospodarczej i społecznej wzdłuż drogi krajowej nr 15;
- przebudowa w klasie technicznej Z drogi wojewódzkiej nr 543 (Paparzyn – Radzyń Chełmiński – Jabłonowo Pomorskie – Grzybno – Szabda);
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr 544 do klasy technicznej G na odcinku Brodnica – Mława wraz z budową obwodnicy miasta Brodnica;
- budowa po roku 2020, Centralnej Magistrali Kolejowej o prędkości powyżej 300 km/h relacji Warszawa – Wyszogród – Sierpc – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Prabuty – Gdańsk;

- osiągnięcie prędkości do 120 km/h oraz elektryfikację linii kolejowej nr 208 relacji Działdowo – Brodnica – Jabłonowo Pomorskie – Grudziądz – Tuchola – Chojnice, poprzez jej przebudowę;
- przebudowa linii kolejowych znaczenia państwowego z przystosowaniem do ruchu z prędkością do 120 km/h w tym drogi nr 209 Brodnica – Bydgoszcz;
- budowa gazociągu wysokiego ciśnienia Brodnica – Lubawa (*aktualnie jest realizowany gazociąg wysokiego ciśnienia Brodnica - Nowe Miasto Lubawskie*);
- *budowa gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Brodnica – Jabłonowo, którego przebieg został wskazany w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na rysunku dotyczącym kierunków rozwoju sieci rurociągów: gazowych, ropy naftowej i paliw*;
- *budowa gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Brodnica – Osiek, którego przebieg został wskazany w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na rysunku dotyczącym kierunków rozwoju sieci rurociągów: gazowych, ropy naftowej i paliw (zrealizowany został gazociąg średniego ciśnienia relacji Brodnica – Rypin)*;
- uporządkowanie gospodarki ściekowej w obszarze gmin wiejskich poprzez budowę oczyszczalni i sieci kanalizacyjnych dla miejscowości o zwartej zabudowie;
- włączenie do sieci ekologicznej NATURA 2000 obszarów Pojezierza Brodnickiego i Bagiennej Doliny Drwęcy;
- wzmocnienie pod względem technicznym obwodnicy złożonej z dróg wojewódzkich łączących Lipno, Brodnicę z Grudziądem;
- powiększenie granic Brodnickiego Parku Krajobrazowego;
- utrzymanie jakości czystości wód jezior i cieków Pojezierza Brodnickiego;
- zwiększenie lesistości gmin Pojezierza Brodnickiego w tym gminy Brodnica zgodnie z planem zwiększania lesistości województwa kujawsko-pomorskiego, poprzez zalesianie najsłabszych klas bonitacyjnych mało przydatnych dla gospodarki rolnej zgodnie z Programem zwiększania lesistości i zadrzewień w latach 2001-2020;
- pełne wykorzystanie walorów turystycznych Pojezierza Brodnickiego;
- poprawa zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych w niezbędne urządzenia z zakresu ogólnopolskiej infrastruktury technicznej m.in. Europejskiego Szlaku

Dalekobieżnego E11 (... Izdby – Mogilno – Strzelno – Kruszwica – Gniewkowo – Toruń – Golub – Dobrzyń – Brodnica – Górale ...);

- wprowadzenie rolnictwa niekonwencjonalnego w oparciu o system obszarów chronionych na całym obszarze województwa kujawsko-pomorskiego a w szczególności w gminach powiatu brodnickiego.

15.9 ZADANIA RZĄDOWE STANOWIĄCE INWESTYCJE PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH

Na terenie gminy Brodnica nie występują zadania rządowe stanowiące inwestycje ponadlokalnych celów publicznych, znajdujące się w rejestrze programów rządowych, o których mowa w przepisach ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.

- przebudowa w parametrach klasy technicznej GP drogi krajowej nr 15 (Trzebnica – Gniezno – Strzelno – Inowrocław – Toruń – Brodnica – Ostróda, z budową drugiej jezdni i budową obwodnicy miasta Brodnica;
- rozwój aktywności gospodarczej i społecznej wzdłuż drogi krajowej nr 15;
- przebudowa w klasie technicznej Z drogi wojewódzkiej nr 543 (Paparzyn – Radzyń).

15.10 ZADANIA PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH O ZNACZENIU POWIATOWYM – STRATEGIA ROZWOJU POWIATU BRODNICKIEGO NA LATA 2007-2013

Zadania ponadlokalnych celów publicznych o znaczeniu powiatowym ujęte w Strategii Rozwoju Powiatu Brodnickiego, to:

- utworzenie lokalnej strefy gospodarczej;
- właściwe zagospodarowanie i utrzymanie szlaków turystycznych;
- wytyczenie nowych szlaków turystycznych;
- budowa, remonty i przebudowa dróg powiatowych;
- opracowanie programu gazyfikacji powiatu (w ramach Związku Gmin).

Ponadto w projekcie Strategii Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2014-2022 zapisano następujące cele publiczne:

- *efektywność energetyczna: modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej w Gminie Brodnica (urzędu, szkół, świetlic) oraz budynków mieszkalnych wraz z wymianą*

wyposażenia na energooszczędne (wyposażenie obiektów w odnawialne źródła energii np. kolektory słoneczne);

- *transport publiczny i realizacja planów gospodarki niskoemisyjnej: budowa nowego oświetlenia ulicznego oraz wymiana opraw oświetleniowych na energooszczędne w Gminie Brodnica, · budowa ścieżek rowerowych przy drogach;*
- *gospodarka odpadami: · budowa i wyposażenie Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów w Gminie Brodnica w celu poprawy gospodarki odpadami innymi niż komunalne przez zapobieganie powstawaniu odpadów, promowanie ponownego użycia, wdrożenie technologii odzysku, w tym recyklingu i ostatecznego unieszkodliwiania odpadów, · usuwanie i unieszkodliwianie azbestu z terenu Gminy Brodnica;*
- *gospodarka wodno - ściekowa: · poprawa gospodarki odpadami ściekowymi poprzez rozbudowę sieci kanalizacji sanitarnej w Gminie Brodnica, · kompleksowe wsparcie budowy systemów indywidualnych oczyszczalni ścieków – budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w Gminie Brodnica, · budowa i modernizacja linii wodociągowych (systemy zaopatrzenia w wodę, ujęcia i stacje uzdatniania wody), · zakup urządzeń i aparatury służących gromadzeniu, odprowadzaniu, uzdatnianiu i przesyłowi wody;*
- *aktywizacja społeczno-zawodowa: · gminny program aktywizacji społeczno – zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub wykluczonych społecznie, · gminny program wsparcia dla otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub wykluczonych społecznie w zakresie niezbędnym dla uczestnictwa tych osób w programie;*
- *edukacja ogólna i przedszkolna: · poprawa jakości edukacji w Gminie poprzez prowadzenie programów skierowanych do uczniów oraz poprzez wsparcie dla nauczycieli, · podniesienie jakości i warunków kształcenia w szkołach gminnych poprzez rozbudowę i adaptację pomieszczeń na cele szkolne;*
- *przywrócenie ruchu pasażerskiego kolejowego na trasie Brodnica – Działdowo i Brodnica – Rypin;*
- *rewitalizacja linii kolejowej Brodnica – Iława Nr 208, 251l;*
- *przebudowa dróg powiatowych i gminnych;*
- *uporządkowanie gospodarki ściekowej;*
- *rozwój gazyfikacji.*

15.11 OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEPROWADZENIA SCALEŃ I PODZIAŁU NIERUCHOMOŚCI

Na terenie gminy Brodnica nie wyznacza się obszarów wymagających scaleń i podziału nieruchomości.

Obszary rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000m² Na terenie gminy Brodnica nie planuje się budowy obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży przekraczającej 2000 m².

15.12 OBSZARY PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Obszarami przestrzeni publicznej, czyli obszarami o wyjątkowym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości życia i sprzyjającymi nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na ich położenie i cechy funkcjonalno- przestrzenne są parki, skwery, boiska itd. Obszary przestrzeni publicznych zostały wyznaczone *Na terenie miejscowości Gortatowo, Karbowo, Szabda*. Gmina Brodnica zamierza inwestować w takie przestrzenie. Dlatego też wskazuje się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miejscowości, w których powstaną przestrzenie publiczne. Są to: *Szczuka, Podgórz*. Docelowo należałoby stworzyć przestrzenie publiczne we wszystkich miejscowościach sołeckich.

15.13 OBSZARY, DLA KTÓRYCH GMINA ZAMIERZA SPORZĄDZIĆ MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na obszarze gminy istnieją tereny, dla których zgodnie z przepisami odrębnymi istnieje obowiązek sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Do obszarów takich zaliczają się zgodnie z Ustawą Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2005 r. Nr 228, poz. 1947) tereny górnicze, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Gmina Brodnica ponadto zamierza opracować miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego pod budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne wraz z usługami, a także pod przemysł i usługi. Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ma na celu wskazanie potencjalnym inwestorom, a także osobom indywidualnym, terenów na których warto się budować z uwagi na powstającą w konsekwencji miejscowego planu infrastrukturę techniczną. Dla samej zaś gminy sytuacja uwalniania nowych terenów pod inwestycje poprzez opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, nie tylko podnosi jej atrakcyjność, ale także pozawala zapanować nad chaosem budowlanym.

Zakłada się opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego pod budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne w miejscowościach: *Gorczenica, Moczadła, Kominy, Szabda, Karbowo*.

Obszary rozwoju zabudowy produkcyjno – usługowej zostały wyznaczone jako kontynuacja takich samych obszarów na terenie miasta przy drodze wojewódzkiej 560 w kierunku Gorczenicy. Wyznacza się także teren pod rozwój zabudowy rekreacyjno – letniskowej oraz usług sportu i rekreacji w Karbowie.

15.14 OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCENIA I REKULTYWACJI.

Część miejscowości na terenie gminy Brodnica wymaga przekształceń, które spowodują wzrost ich atrakcyjności, a co za tym idzie aktywizację zarówno na tle społecznym jak i gospodarczym. Do miejscowości takich należą: Mszano, Karbowo, Cielęta, Opalenica, Szabda, Gorczenica. Gmina podjęła już starania zmierzające do podwyższenia estetyki wyglądu poszczególnych miejscowości jak i poprawy warunków życia w nich, poprzez budowę infrastruktury technicznej. Pierwszym krokiem na drodze do przekształcenia miejscowości w bardziej atrakcyjne społecznie, gospodarczo i turystycznie było przyjęcie przez gminę programów odnowy wsi dla miejscowości: Mszano, Karbowo, Cielęta, Opalenica, Szabda, Gorczenica. Plan Odnowy Miejscowości jest narzędziem dla podniesienia standardu życia i pracy na wsi poprzez realizację zadań inwestycyjnych podnoszących atrakcyjność mieszkania na wsi i otwierających tę miejscowość dla nowych mieszkańców, inwestorów gospodarczych i turystów.

Dalszy rozwój poprzez przekształcanie będzie się odbywał w oparciu o w/w Programy odnowy wsi.

Zabiegów rekultywacji na terenie gminy będą wymagały w przyszłości tereny, na których zakończona zostanie eksploatacja kopalni.

15.15 OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU LOKALNYM

W celu realizacji ponadlokalnych, wspólnych działań rozwojowych wszystkich gmin partnerskich, w tym Gminy Brodnica, Uchwałą nr XLIII/396/2014 Rady Miejskiej w Brodnicy z dnia 29 października 2014 r. przyjęto Strategię Rozwoju Brodnickiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020 w ramach projektu partnerskiego p.n:” Współpraca JST na rzecz rozwoju brodnickiego obszaru funkcjonalnego” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013.

Delimitacja granic brodnickiego obszaru funkcjonalnego (BOF) opracowana w ramach

zdefiniowała Brodnicki Obszar Funkcjonalny jako „układ osadniczy ciągły przestrzennie, złożony z odrębnych administracyjnie jednostek (gmin miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich), składający się ze zwartego obszaru miejskiego stanowiącego rdzeń obszaru funkcjonalnego oraz powiązanej z nim funkcjonalnie strefy zurbanizowanej, charakteryzujący się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju (strefa podmiejska oraz strefa zewnętrzna).”

16. BIBLIOGRAFIA:

- *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego, 2003 r.;*
- *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brodnica, INPLUS Sp. z o.o.;*
- *Strategia Rozwoju Gminy Brodnica na lata 2007-2015;*
- *Strategia Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2007-1013;*
- *Projekt Strategii Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2014-2022;*
- *Program Ochrony Środowiska dla Gminy Brodnica, 2004;*
- *Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, grudzień 2002 r.;*
- *Polityka ekologiczna państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014 opracowana przez Radę Ministrów i przyjęta uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w 2006r.;*
- *Narodowa strategia ochrony środowiska na lata 2000-2006, Ministerstwo Środowiska, 2000;*
- *Krajowa strategia ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej, projekt, Ministerstwo Środowiska 2000;*
- *Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej, Warszawa, 2001 r.;*
- *Krajowy Program Zwiększania Lesistości 2003 r.;*
- *Program Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2010 roku przyjęty przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego uchwałą nr 735/2001 z dnia 19 grudnia 2001r.;*
- *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego przyjęty uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r. i ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko – Pomorskiego Nr 97, poz. 1437;*

- *Raporty o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego, WIOŚ, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Bydgoszcz, 2004; 2005, 2006, 2007 r.;*
- *Kodeks dobrej praktyki rolniczej, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2007;*
- *Richling A, Ostaszewska K, Geografia fizyczna Polski, PWN Warszawa 2006;*
- *Kondracki J., Geografia fizyczna Polski, PWN Warszawa 1980;*
- *Kozłowski S., Ekorozwój w gminie, materiały informacyjne do przygotowania programu ekorozwoju gminy, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko Białystok – Kraków 1993;*
- *Plan odnowy miejscowości Gorczenica na lata 2008-2015;*
- *Plan odnowy miejscowości Szabda na lata 2010-2017;*
- *Plan odnowy miejscowości Opalenica na lata 2005-2013;*
- *Plan odnowy miejscowości Karbowo na lata 2005-2013;*
- *Plan odnowy miejscowości Mszano na lata 2010-2017;*
- *Plan odnowy miejscowości Gortatowo na lata 2010-2017;*
- *Plan odnowy miejscowości Cieleńta na lata 2008-2015;*
- *Dostępne strony internetowe.*